

Ltn
393

1999

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ

ՍՈՒՐԲ ԳԵՅԻՆԵՆՆ

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԳԱՅ



347

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ



ՔԻՖԼԻՉ
Տպարան 6. Մարտիրոսեան
1879

43882-4-6

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ

ՍՈՒՐԲ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՅ

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 30 Октября 1879 г.



28076-62

4393-60

28. 396

1869 թուականի սկզբներում Թիֆլիզի մէջ մի խումբ հոգեւորական և աշխարհական անձանց մեծ մասամբ երիտասարդների՝ որոշում է հիմնել Հայ Սրիորդաց մի նոր Ուսումնարան: Այս ծանր և հայ հասարակութեան համար միանգամայն կարևոր գործին յիշեալ խումբը ձեռն է դարկում առանց մի կոպէկ փող ունենալու, առանց մի որոշ եկամտի աղբիւրի, բայց և առանց վարձատրութիւն սպասելու: Նա յանձն է առնում գործել Ուսումնարանի մէջ ձրիապէս, յուսալով որ ժամանակին հայ հասարակութիւնը կ'գնահատէ նորա նպատակը և աշխատանքը. յուսալով որ կգայ մի օր, երբ այդ գործը՝ իբրև անհրաժեշտ կարիք և պողատու հաստատութիւն նոյն հասարակութեան լիակատար ձեռնառութիւնը և պաշտպանութիւնը կը գտնի:

Այս յոյսերով յիշեալ խումբը դիմում է վրաստանի և Իմերեթի նախկին վիճակային առաջնորդ Մակար Արքեպիսկոպոսին՝ նորա օրհնութիւնը և պաշտպանութիւնը ստանալու:

Նորին Բարձր Սրբազնութիւնը սիրով ընդունում է այդ առաջարկութիւնը և բարեհաճում է շնորհելու հետեւեալ օրհնութեան թուղթը:

Ուսումնասիրացն մերոց 'ի Տփխիս Յարգոյ
Նիկողայոսի, Աղաթեանց, Մարտիրոսի Ա-
մէսնեանց, Ստեփաննոսի Պալասանեանց, Ջա-
քարիայ Գրիգորեանց, Յովհաննու Քաթա-
նեանց, Միքայելի Սալամբէկեանց, Միքայելի
Գուլուկեանց, Գէորգայ Լւանդուկեանց և Գրի-
գորի Տէր Յարութիւնեանց:

Աստուածային օրհնութեամբ և հայրա-
կան սիրով ծանուցանեմք.

Ի վաղուց հետէ ցանկացեալ փափաքէաբ
զերկոսին զայսոսիկ ամենակարևոր առարկայս
տարրացուցանել 'ի Հայ հասարակութեան քա-
ղաքիս, նախ՝ զՀայախօսութիւնն առնել զեր-
դաստանական լեզու յամենայն ընտանեկան և
ընկերական զրուցատրութիւնս. և երկրորդ՝ զե-
կեղեցական զրաբառ կարդացմունս՝ աղօթս և
զընթերցուածս սուրբ գրոց հասկանալիս գոր-
ծել ամենից անդամոց եկեղեցւոյ Հայոց. և յայս
իսկ նպատակ՝ տուաք բանալ և զծխական դրպ-
րոցս կրկին սեռից ըստ ներելոյ միջոցաց 'ի թաղս
թաղս և յարուարձանս քաղաքիս. սակայն և ոչ
այնորիւք շատացեալ հասանել մերումն ցանկա-

ցեալ նպատակի, այժմ՝ կամիմք շնորհիւ Ամե-
նաբարձրելոյն բանալ և զծխական ուսումնարան
մի օրիորդաց յանուն սրբոյն Գայիանեայ ընդ
հովանեալ Մողնոյ սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյն
Հայոց, ընդ գլխաւոր կառավարութեամբ ար-
ժանապատիւ Յարութիւն բաժանայի Սուզանա-
ճեանց, յաւէտ այնու դիտաւորութեամբ զի ըստ
ներելոյ միջոցաց բացցին և բաժանմունք նորին
'ի թաղի Անաս Դայր եկեղեցւոյ, 'ի Հաւլա-
բարի և յայլ ուր 'ի քաղաքիս:

Եւ վասն զի հոգեկան պատրաստականու-
թիւնք ձեր յայսպիսի Աստուածահաճոյ ձեռ-
նարկս 'ի վաղուց անտի յայտնի են մեզ, վասն
որոյ այլ ևս հարցանելոյ զկամս ձեր յայս գործ,
նշանակեմք 'ի ձէնջ զյարգոյ Նիկողայոսն Աղա-
թեանց, զՍտեփաննոսն Պալասանեանց, ըզ-
Գէորգն Լւանդուկեանց, զՅովհաննէսն Քաթա-
նեանց և Ջաքարիայն Գրիգորեանց խնամա-
կալս այնր ուսումնարանի. իսկ զամենեսին զձեզ՝
որք ձեռնհասք էաք երկնատուր պարգևօք օժան-
դակել ուսմանց և դաստիարակութեանց վար-
ժելոց 'ի նմին օրիորդաց առանց զանազանելոյ
'ի միմեանց՝ հրաւիրեմք 'ի պաշտօն ուսուցչու-

Թեան պատշաճական առարկայից աւանդելոց 'ի նմին, առ որ և պատուիրեմք գլխաւոր կառավարչի և խնամակալաց նորին ընտրել 'ի միջոյ ձերմէ զոմն տեսուչ ուսումնարանին առաջարկելով մեզ 'ի հաստատութիւն:

Իսկ մեր յամենայնի վստահ եմք յԱստուած և 'ի հոգեկան բարեմասնութիւնք ձեր, զի դուք ամենեքին գուն գործեսցիք արդարացուցանել ըզբարի վարկումն մեր զձէնջ և բարեպաշտօն ժողովրդականք մեր չունիցին խնայել զնիւթական միջոցս 'ի զարգացումն և 'ի յառաջագիմութիւն նորահաստատ ուսումնարանին այնորիկ 'ի փառս Աստուծոյ և 'ի սէր զաւակաց իւրեանց:

Մնամք վասն յառաջագիմութեան նորահաստատ ուսումնարանիդ և վասն ամենից բարեջան աշխատաւորաց 'ի նմին ամենաջերմեռանդաղօթարար

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝

ՍԱԿԱՐ ԵՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ:

Համար 85

26 Մայիսի 1869 ամի.

Տիֆլիս:

Այս հիման վերայ 1869 թուականին Յունիսի 17-ին՝ Սբ. Գայիանեանց կուսանաց տօնի օրը բացուեցաւ Ուսումնարանը:

Ահա՛, թէ ինչպէս նկարագրում է «Մեղու Հայաստանի» լրագիրը 1869 Յունիսի 21-ից № 23-ի մէջ Ուսումնարանի բացման հանդէսը և հանդիսին ասած ճառերը:

Ամսոյս 17-ին (Յունիսի) եղաւ հանդիսաւոր բացումն նորահաստատ Հայ օրիորդաց ուսումնարանի յանուն սրբուհոյ Գայիանեայ: Ժամը 9-ին առաւօտեան հրաւիրեալները մեծ մասը, այսինքն մի քանի եկեղեցեաց աւագ քահանայները իրանց միաբանութեամբ և երեսփոխաններով, դպրոցի խնամակալները, ուսուցիչները, աշակերտուհիք իրանց ծնողների հետ, ժողովեցան դպրոցի համար վարձած Պ. Յ. Քաթանեանցի տանը, Վեկեամինի փողոցում:

Ժամը 10-ին Սրբազան Առաջնորդ Մակար Արք եպիսկոպոսը, որնոր էր պատճառը այս դպրոցի հիմնարկութեան, բարեհաճեցաւ ինքն անձամբ ներկայ գտնվելու կատարելու դրպրոցի օրհնութեան հանդէսը: Օրհնութիւնը կատարելից յետ, նորին Բարձր Սրբազնութիւնը օրհնեց ջուրը, որով սրսկեցան բոլոր ներկայ գտնուողները: Օրհնութիւնը վերջանալից յետոյ Արժանապատիւ Տէր Յարութիւն քահանայն Սուզանաճեանց և պ. Զ. Գրիգորեանցը, դպրոցի տեսուչը, կարգացին ճառեր, որոնք այստեղ հաղորդում ենք մեր յարգոյ ընթերցողներին: Սրանից յետ նորին Բարձր Սրբազնութիւնը արաւ համառօտ և ազդու ատենախօսութիւն, որի բովանդակութիւնն էին, թէ իրան զրդող պատճառները այս օրիորդական դպրոցը հաստատելու և թէ դպրոցների նշանակութիւնը ընդհանրապէս, որոնց նորին Բարձր Սրբազնութիւնը կոչեց եկեղեցու բեմեր, որոնցից պէտք է քարոզուի կրթութիւն և ուսումն մատաղ օրիորդներին, որով սոցա մէջ ծաւալի բարեպաշտութիւն, ջերմեռանդութիւն, սէր դէպի Հայ կրօնը և եկեղեցին և ազգը:

ջերմեռանդութիւն, որնոր այժմ սառած է նկատուում մեր ժողովրդոց մէջ: Յետոյ գեղեցիկ կերպով կապեց Սրբազան ատենաբանը վերոյիշեալ մտքերի հետ և սրբուհի Գայիանէի անունը, որնոր կրում է իր վերայ դպրոցը, ասելով թէ սուրբ Գայիանէի անունն է կրում դպրոցս. Գայիանէի, որնոր եօթանասուն կուսանաց կրթող մայրն էր և կրթեց նրանց աստուածապաշտութեան և ջերմեռանդութեան մէջ, այնպէս, որ նոքա մեր Փրկչին հարանցուն եղան և եկեղեցու նահատակների շարքը մտան: Նոյնպէս և այս նորահաստատ ուսումնարանը, որ կրում է յիշեալ սրբուհոյ անունը, նորա հովանաւորութեամբ և բարեխօսութեամբ Աստուծոյ առաջին, պէտք է կրթէ իրան ապուխտուած Հայ օրիորդներին ջերմեռանդութեան, բարեպաշտութեան և աստուածապաշտութեան մէջ, լուսաւորելով նոցա մտքերը գիտութիւններով և արհեստներով, որ նոքա ժամամանակով իրբե բարի մայրեր՝ Հայ հասարակութեան երջանկութեան և բարօրութեան պատճառ դառնան, տալով իրանց և այլոց զաւակներին բարոյական կրթութիւն: Սրանից յետ Սրբազան առաջնորդը օրհնելով ամէնքին աւարտեց հանդէսը: Ամէնքի ուրախութիւնը շատ մեծ էր, բոլորն էլ ցանկացան կատարումն Սրբազան հօր ասածներին և տարակոյս չկայ, որ այս նորահաստատ ուսումնարանը իր մէջ գործակատար անձանց ջանքով և աշխատանքով կը ծաղգի, և առաջինը կ'ընեն Ռիֆլիզի մէջ ու իր հովանաւորութեան ներքոյ կառնի և միւսներն էլ իրբե իրան փոքրիկ քոյրերուն, խնամելով հոգալ և սոցա կորիքները: Ներկայ գտնվողների եռանդը և ոգևորութիւնը այնքան մեծ էր, որ առանց մի խօսք անգամ ասելու շատերը իրանց կամօք բարերար ստորագրուեցան դպրոցին, այնպէս որ այժմ, արդէն բարերարաց թիւը հասաւ մինչև 36-ի:

Այս ապացուցութիւն է, որ տեղւոյս Հայ հասարակութիւնը խնայելու չէ իր համակրութիւնը յիշեալ դպրոցի հա-

մար, որնոր միայն նորա ապագայ բարօրութեանն է ծառայելու խոհեմութեամբ, համեստութեամբ և ժամանակի պահանջմունքների համաձայն, առանց սնափառութեան ունայն ձեւով աչքեր շլացնելու, ինչպէս սովորեն շատերը անելու, 'ի փաստ իրանց հոգացողութեան յանձնուած մանկանց և ապագայում 'ի փաստ նոյն իսկ հասարակութեան:

II. հաւաստի և կարգացուած ճառերը՝

Աստուածարեալ Քահանայապետ, սրբագումար դասը հոգևորականաց և մեծապատիւ ժողովրդականը:

Սուրբ Գայիանեան օրիորդական ուսումնարանի բացման այսօրուան հանդիսակատարութիւնը արդարեւ ոչ սակաւ ունի շարժել ամէն ուսումնասէր Հայ սրտում ուրախութիւն, որ Հայ մանկուհին արժանանում է քայլափոխ անելու գիտութեան ասպարիզում և մասնակից լինելու երկնատուր պարգևաց: Այո՛ կ'ուրախանան այն բարի սրտերը, որոնք մեր ազգի իգական սեռի լուսաւորութեան օգուտը վաղուց ճանաչելով յղացել էին այս խորհուրդը իրանց մէջ, խիղճ համարելով իրանց թէ ոչ միայն արական սեռին հարկ է մատակարարել ուսումն և գիտութիւն, այլև իգական սեռին, զի սուրբ հոգին, որ գիտութեան աղբիւրն է, չ'գիտէ զանազանել սեռը. նա ինչպէս վերնատան մէջ ժողոված կրկին սեռին համաւահասար բաշխեց իւր շնորհքը և միաբանական սիրով լուսաւորեց նրանց և միշտ նոյնը ունի ծաւալել իւր գիմողներուն: Հազիւ հասաւ ժամանակը, որ ուսումը և գիտութիւնը կարևոր համարուեցաւ տալ ևս իգական սեռին: Որովհետև նախակրթութիւնը կախեալ է իգական սեռից, այսինքն մայրերից, որոնցից կաթի հետ ստա-

նում են զաւակունքը իրանց ապագայ կեանքի սերմը, բայց ընդհակառակն քանի որ տգիտութիւնը պիտի պաշարած ունի մայրերին, չէ կարող այնքան զօրել միմիայն տղայոց մատակարարած գիտութիւնը ազգի յառաջագիւտութեան, ըստ որում պէտքէ մայրերն կրթեալ և ուսեալ լինին, որ բարի վարքի և բարքի մէջ անցուցանեն իրանց զաւակաց մանկութիւնը: Արթիւ մայրեր պատրաստելու համար միակ հնարք ճանաչուեցան օրիորդական ուսումնարաններն, որոնք Թիֆլիզում մեր Հայերիս մէջ նոր են սկզբնաւորուի: Այժմ կ'յուսամք, որ երբ ազգի օրիորդները կրթութիւն աստուածապաշտութեան մէջ և սովորին փառաբանել Արարչին և լուսաւորվին գիտութիւններով, այո՛ պէտքէ աճի և բազմանայ ջերմեւանդութիւնն էլ դէպի կրօնը, սէր և միաբանութիւնը դէպի ընկերը և այնպէս ուղղութեան ճանապարհի մէջ մտնի, որ վայելէ ազգը ցանկալին երջանկութիւն և յառաջագիւտութիւն:

Բայց որովհետեւ այս փորձն և նոր է քաղաքիս մէջ, պէտքէ ասենք, որ շատ արգելափակներ կարող են պատահել այսպիսի բարենպաստի գործող անձանց, ուստի խօսքս դարձնում եմ այն հիմունքին, որնոր իւր բնական հաստատ կայունութեամբը կարող է չը վհատացնել այնպիսի դէպքերում բարեգործ անձանց: Այս հաստատ հիմունքն է սէրն և միաբանութիւնը, որնոր կարող է յաղթել ամէն հակառակորդներին. ուրեմն պէտքէ ցանկանք, որ այս ուսումնարանի խնամակալները և բարերարները և ուսուցիչները ինչպէս սիրով և միաբանութեամբ արժանացան տեսնել այս բոլորն, սորա կայունութիւնը պէտքէ հաստատ պահպանեն, ի բաց թողնելով կիրք, նախանձ, ինքնասիրութիւն և եսականութիւն, այլ սէր և միաբանութիւն տարրացած իւրաքանչիւրի մէջ իբրեւ մի հոգի և մի մարմին ի միասին համաձայնութեամբ հոգան և աշխատեն սորա յառաջագիւտութեան համար: Այո՛ սորա յառաջագիւտութիւնը միայն

կարող է արդարացուցանել, որպէս մեր Սրբազան Առաջնորդի մեզ վերայ ունեցած ակնկալութիւնները, որնոր մեզ այսպիսի մէկ ազգօգուտ գործ հաւատացել է և վստահ է որ ունի տեսնել սորա ծաղկիլը և սորա պողատութիւնը և միութարիլ ի սիրտ և ի հոգի. նմանապէս բարերարները և բոլոր Հայ հասարակութիւնը քաղաքիս տեսնելով սորա քայլ առ քայլ յառաջագիւտութիւնը չինայեն իւրեանց առատաձեռն օժանդակութիւնը դէպի նորաբաց ուսումնարանս:

Ուրեմն յարգոյ խնամակալներ և ուսուցիչներ, քաջաւերվինք միաբան սիրով այս Աստուածահաճոյ գործի մէջ, և սկսենք ցոյց տալ ազգին մեր հաւատարիմ ծառայութիւնը: Այն թոթովախօս մանկուհին, որ մեզ յանձնվելու է աշխատենք լուսաւորութեան կէտին հասցնել, աշխատենք գիտութիւնը և լուսաւորութիւնը սիրելի առնել նոցա, որ նոքա սիրեն իւրեանց մայրենի լեզուն մայրենի կրօնի հետ ի միասին և ժամանակին լաւ մայրեր դառնան և լաւ որդիք սնուցանեն: Այս ևս պէտք է յիշենք, որ այսօր մեր սուրբ եկեղեցին տօնում է սրբոց Գայիանեանց նահատակութեան տօնախմբութիւնը և այս նորաբաց ուսումնարանը մեր Սրբազան Առաջնորդը Հայ օրիորդական դպրոց յանուն սրբոյն Գայիանէի անուանեց, ուրեմն այս օրս նշանաւոր հանգիստնում է մեզ համար, որ մենք կունենանք պաշտպան այն սուրբ կոյսը, որ մեր ազգի լուսաւորութեան սկզբնական պատճառներից մէկն է, և իւր հովանաւորութեամբը աւելի հաստատուն կարող է առնել ուսումնարանը, անդադար բարեխօս լինելով Աստուծոյ առաջին, որ Սա այս նորահաստատ ուսումնարանի աշակերտուհիներից, ուսուցիչներից, խնամակալներից, բարերարներից և այլ ամենայն նպաստաւորներից անպակաս անէ իւր Սուրբ Հոգւոյ շնորհը, որնոր է աղբիւր ամենայն բարեաց: Ամէն:

Սրբազան Հայր և Մեծապատիւ

այցելուք:

Պատիւ ունեցանք հրաւիրել ձեզ այստեղ Ս. Գայիանեան ուսումնարանի բացման հանդիսին. այժմ հարկաւոր ենք համարում յայտնել Ձեզ ուսումնարանի վերաբերութեամբ մեր կարծիքը:

Յայտնի է, որ եթէ մի քանի անձինք որեւիցէ գործ են սկսում կատարել ընկերութեամբ, պէտքէ ունենան բոլոր այն պայմանները, ինչ որ այն սկսելու գործը պահանջում է: Եթէ առհասարակ մենք գիտենանք, թէ որպիսի գործ է և գործակատարները ովքե՞ր են, մենք կարող ենք առաջուց դուշակել, թէ գործը ինչպիսի հետեանք կ'ունենայ. լաւ թէ վատ: Ուրեմն որեւիցէ գործի յառաջադիմութիւնը կախուած է անկասկած ամէն մի գործակատարի լաւ և վատ կողմերից: Գործակատարները, եթէ սիրում են գործը, լաւ են, բարեխիղճ են, հետեապէս գործն էլ լաւ հետեանք կ'ունենայ. իսկ եթէ գործակատարները չ'հասկացող են, գործին փաստակար պակասութիւններ ունեն, գործի հետեանքն էլ վատ կը լինի:

Այս առթուով գործակատարների լաւ կողմերը սոքա են. թէ արդեօք ո՞րքան ամէն միւր անկեղծ սէր ունի դէպի աղջկերանց դաստիարակութիւնը և կրթութիւնը. թէ ո՞րքան ամէն միւր իւր սովըացնելու առարկայն իմանում է և ընդունակութիւն ունի սովըացնելու և վերջապէս որ ամենազլխաւորն է՝ թէ ի՞նչ ուղղութեան տէր է:

Իսկ վատ կողմերը այս առթուով հետեւեալն են՝ եթէ սէրը չէ դրդում գործակատարներին պարապելու ուսուցչութեամբ, այլ միայն հարկաւոր պատճառներից միւր, ուրեմն սէր չը կայ, ցանկութիւն չը կայ, եռանդ էլ չը կայ: Նրկորդ, եթէ գործակատարը օրինաւոր կրթուած և զարգացած չէ. երրորդ, եթէ գործակատարը իւր սովըացնելու առարկայն ինքը լաւ չէ իմանում, կամ եթէ իմանում էլ է, ընդունակութիւն չունի ուրիշն սովըացնելու. վերջապէս եթէ չունի այն ուղղութիւնը, որ պահանջում են մարդկութեան իսկ յառաջադիմութեան կանոնները կամ որեւիցէ ժողովրդի պատմական կեանքից առաջացած պայմանները:

Ահա՛ սոքա են զլխաւոր արժանաւոր և անարժան կողմերը ուսուցիչների: Այժմ եթէ մեզ ուսուցիչներին և ամէն մի գործակատարին յատկութիւնները ենթարկենք վերեւ յայտնած ընդհանուր կանոնին (Ֆորմուլային), ահա՛ այսքանս կարող ենք միայն ասել. ինչ որ կը վերարելի մեր ունեցած սիրոյ դէպի աղջկերանց դաստիարակութիւնը և կրթութիւնը մեր ուսուցիչներիցս մեծ մասը արդէն մի տարի անկեղծ սիրով գործ է կատարած և պտուղը ցոյց տուած. իսկ մեր ուսուցիչները (մնացեալ) եթէ մասնակից չէին մեր գործին, դորա պատճառը սիրոյ պակասութիւնը չէր, այլ իւրեանց ցանկացած ընկերները չը ծարելուց: Նրկորդ հարցը վճռած է նորանով, որ մեզանից մի քանիսը Ներսիսեան ուսումնարանում և մի քանիսը Գիմնազիօնում ուսուցչութիւն են անում. իսկ մնացեալը պէտքէ ցոյց տայ գործի արդիւնաւորութիւնը:

Սեղ ուսուցիչ-գործակատարներին, դուք, պատուելի այցելուներ, մասամբ ճանաչում էք, մասամբ էլ այժմ յայտնեցինք մեր կարծիքը, մեր համոզմունքը. իսկ ինչ որ վերաբերում է մեր դաստիարակական ուղղութեանը մանրամասնաբար կը յայտնենք լրագրի միջոցաւ:

Այժմ մնում է մեզ յայտնել մեր շնորհակալութիւնը Ձեզ բոլորեցունցդ, պատուելի այցելուներ և ցանկալ, որ մեր գործին խորը սրտից համակրողներ շատ գտնվին, որով աւելի կը թեթևացնեն զանազան դժուարութիւնները մեր և իւրեանց ցանկացած գործի յառաջադիմութեան համար:

Զ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՅ

Այսպիսի մեծ յոյսերով և խրախոյանքով բացուած օրիորդական ուսումնարանը կառավարելու համար հարկաւոր էր մի պատուաւոր ընտանիքից ուսում ստացած մի համեստ օրիորդ, որ համաձայնէր վարժուհի դառնալ նոր գումարուած աշակերտուհիների համար: Մեծ աշխատանք և ջանք կրելուց յետոյ վարչութիւնը իւր որոնածը գտնում է՝ օրիորդ Մարիամ Շարբարոնեանը (այժմ տիկին Մելիքեան) համաձայնում է ընդունել վարժուհւոյ պաշտօնը և իւր ընտանեաց հետ տեղափոխվում է ուսումնարանի համար վարձուած պ. Յովհաննէս Քաթանեանի տունը:

Այնուհետև վարչութիւնը ընտրում է պ. Զաքարիա Գրիգորեանին տեսուչ ուսումնարանի և համաձայն հրահանգի նորին Բարձր Սրբազնութեան հետևեալ թղթով առաջարկում է ի հաստատութիւն:

Նորին Բարձր Սրբազնութեան Թէմակալ Առաջնորդին Վարստանի Տեառն Մակարայ Արքեպիսկոպոսի:

Ի զիսաւոր կառավարչէ և ի խնամակալաց Գայիանեան օրիորդաց նորաբաց ուսումնարանին Մոզնոյ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ընկալեալ մեր գլառաջադրութիւն Բարձր Սրբազնութեան Ձեռում ի 26-ն Մայիսի անցելոյ № 85 ամենասիրով ձեռն ի գործ արկաք և օգնականութեամբ Ամենաբարձրելոյն Աստուծոյ բացաք զուսումնարանս մերձ Մոզնի եկեղեցւոյ, որոյ բացման օրհնութիւնը կատարեցաւ հանդիսակատարութեամբ Ձերդ Բարձր Սրբազնութեան և արդէն իսկ շարունակի ի նմին ուսումն. և ամենայն ոք ի մէջ ջերմեռանդութեամբ կալաւ զպատշաճեալ ինքեան պաշտօնս խնամակալական և ուսուցչական որ և գլառաջադիմութիւն նորին մեծայոյս եմք տեսանել օգնականութեամբ բարեմաղթութեանց Ձերոյ. իսկ ի պաշտօն տեսչութեան առ այժմ՝ նշանակեցաք զմին ի մէջ զՊ. Զաքարիայն Գրիգորեանց, որովհետև նա ի միջի այլոց բազմադիմի անձնական գործոց ժամանակաւորապէս յանձն էառ կատարել զայս պաշտօն և յուսամք թէ նա ըստ խոհմութեանն ունի բարւոք յառաջ վարել զայս պաշտօն. վասն այսորիկ ամենախոնարհաբար խնդրեմք ի Ձերդ Բարձր Սրբազնութեան հաստատել զնա համաձայն յանձնառութեան իւրոյ տնօրէն ուսումնարանիս:



Ի 19 Յունիսի 1869 ամի.

Համար 1.

Սրբազան Առաջնորդը՝ յարգելով վարչութեան ընտրութիւնը, ուղարկում է հետևեալ օրհնութեան թուղթը:

Գլխաւոր կառավարչի և խնամակալաց Ս. Գայիեան ուսումնարանին օրիորդաց:

Ընկալեալ զգրութիւն ձեր ի 19-ներկայ Յունիսի ընդ համարաւ 1, և հաւան գտեալ ընդ ընտրութիւն յարգոյ Զաքարիայի Գրիգորեանց ի պաշտօն տեսչի յիշեալ ծխական ուսումնարանին, այսու մերով գրութեամբ հաստատեմք զնորին Արժանանձնութիւնն ի պաշտամանն յայնմիկ, յուսալով զի նա յերիտասարդական հասակի իբրեւ փորձառու հայր հսկեցէ մատաղահաս հոգեւոր զաւակացն մերոց և կարի նախանձելի քաղաքավարութեամբ և պատուապահութեամբ կառավարեսցի ընդ ուսուցչաց և ուսանողացն յայնմիկ նորահաստատ ուսումնարանիդ, որոյ յառաջագէտ զարգացմանն ցանկացող եմք և եղիցուք միշտ:

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝

ՄԱԿԱՐ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

25 Յունիսի 1869 ամի. Տիեխս:

Համար 101:

Վարչութիւնը ընտրում է պ. Մարտիրոս Սիմէօնեանին զանձապահ և պ. Յովհաննէս Քաթանեանին տնտես: Ուսուցիչներ նշանակվում են՝ Կրօնագիտութեան՝ արժանապատիւ Յարութիւն (այժմ աւագ) քահանայ Սուղանաճեան. Հայոց լեզուի՝ պ. Գրիգոր Տէր Յարութիւնեան. Ռուսաց լեզուի՝ պ. Գէորգ Բարխուդարեան. Փրանսիական լեզուի՝ պ. Ստեփաննոս Պալասանեան. Ազգային և ընդհանուր պատմութեան հանգերձ աշխարհագրական գիտութեամբ՝ պ. Պետրոս Սիմէօնեան. Թուրքանութեան՝ պ. Մարտիրոս Սիմէօնեան. Բնական գիտութեան՝ պ. Զաքարիա Գրիգորեան. Հայոց վայելչագրութեան՝ պ. Պողոս (այժմ արժ. Արիստակէս աւ. ք.) Բէնքլեան. Ռուսաց վայելչա-

գրութեան՝ պ. Յովհաննէս Քաթանեան. Գծագրութեան՝ պ. Միքայէլ Սալամբէգեան. Եկեղեցական երգեցողութեան՝ Տէր Յարութիւն Սուղանաճեան. Զեռագործի և պարի — օրիորդ Մարիամ Շարբարոնեան:

Ուսումնարանի բացման օրը ներկայ էին միայն հինգ աշակերտուհի՝ օրիորդք՝ Սկանդարեան Նատալիա (այժմ վարժուհի նոյն ուսումնարանում), Սկանդարեան Սրբուհի (այժմ հանգուցեալ), Խախտեան Մարիամ (այժմ տիկին Մեհրաբեան). Բայսողլեան Սրբուհի (այժմ աշակերտուհի արքու-նական օրիորդական Գիմնազիօնի) և Շահբուդարեան Սրբուհի:

Աշակերտուհիներից ամսական վարձ նշանակուեցաւ 3 ռ. այնու պայմանաւ, որ 10-ից մինը ձրի լինի:

Հանգերձի ձև ընդունուեցաւ՝ մեխակազոյն դերիայ, քըղանցքների վերայ երկու բարակ շերտ նոյն գոյնի ժապաւինով, սեւաւ գոգնոց և սպիտակ թիկնոց:

Նշանակուած ուսուցիչներից Սեպտեմբերի 13-ին Ա. քուլիս տեղափոխուելու պատճառով թողնում է պ. Գ. Բարխուդարեանը և նորա տեղ նշանակվում է պ. Միքայէլ Շադինեանը (այժմ հանգուցեալ):

Նոյն միջոցին հրաւիրվում է օրիորդ Կատարինէ Յովհաննիսեանը (այժմ տիկին Նւանգուլեան) դաշնամուրի և երգի ուսուցչուհի:

Այսպիսով շարունակուեցաւ ուսումնարանը փոքր առ փոքր քայլեր անելով դէպի յառաջադիմութիւն, որ ցոյց տուեց 1870 թուականի Մայիսի 18-ից մինչև 30-ը տեղի հարցաքննութեամբ: Նոյն տարուայ Յունիսի 7-ին Ուսումնարանը տօնեց իւր գոյութեան առաջին տարեդարձը, որի մասին 1870-ի Յունիսի 13-ի «Մեղու Հայաստանի» լրագրի № 14-ի մէջ կարդում ենք հետեւեալը:

— «Վիւրակի ամսոյս 7-ին կատարուեցաւ օրիորդաց Գա-

յիանեան ուսումնարանում տարեկան հաշուետուութիւնը: Բոլոր բարերարները հրավիրուած էին ներկայ գտնվելու: Տասն ժամն լրացած տեղւոյս առաջնորդ Մակար Բարձր Սրբազան հայրը, որ ինքն է դպրոցի սկզբնապատճառը և գլխաւոր հովանաւորը, Սրբազան Պետրոս Նպիտակապոսի հետ եկան դպրոցը: Բոլոր խնամակալները և ուսուցիչները ընդառաջեցին երկու Բարձր Սրբազաններին, որոնք իրանց ներկայութեամբ կամեցան ցոյց տալ իրանց համակրութիւնն և պաշտպանութիւնն այսպիսի մի ազնիւ և մեծ գործին, ինչպիսի է մի օրիորդական Դպրոց: Լսեցինք, որ Նորին Սծութիւնն ևս կամեցել է բաղդաւորել դպրոցը իւր օրհնութիւնաբեր այցելութեամբ, միայն անձնական տկարութիւնն և եղանակի վատութիւնն զոյգել են դպրոցը այդ բաղդաւորութիւնից:

Նոյնին Բարձր Սրբազնութիւնքը մտանելով դպրոցը փոքր ինչ ժամանակ հանգստացան և յետոյ դուրս գալով դահլիճը բազմեցան առանձին նոցա համար պատրաստած բազկաթոռների վերայ և սկսաւ հաշուետուութիւնը: Աշակերտուհիք միասին երգեցին «Սիօնի որդիքը» և յետոյ դպրոցի գլխաւոր կառավարիչ արժանապատիւ Սուգանաճեանց Տէր-Յարութիւն հայրը կարգաց ճառ, որոյ մէջ յայտնեց իր ուրախութիւնը դպրոցի յառաջագիմութեան մասին և յայտնեց շնորհակալութիւն նախ հոգեւոր իշխանութեան նորա հուանաւորութեան համար, յետոյ թէ բարերարներին, թէ խնամակալներին, թէ ուսուցչաց իրանց ջնուժեռանդութեան համար առ այս վսեմ գործը և թէ վերջապէս աշակերտուհիներին իրանց ջանասիրութեան համար: Սրանից յետ դպրոցի տեսուչ մեծ պ. Զաքարիա Գրիգորեանցը կարգաց նոյնպէս ճառ, որի մէջ յարգոյ պարօնը տուեց դպրոցի ուսումնական հաշիւը և մասնացոյց եղաւ թէ խնամակալաց և ուսուցչաց ժողովը տարուան ընթացքում ինչ գործ են կատարել և ինչ ուղղութեամբ. յիշելով, որ

նոքա աշխատ են եղել ներգործելու համաձայն այն հրահանգներին, որոնք մանկավարժական գիտութիւնը ներկայումս ընդունել է իբրեւ կրթութեան գլխաւոր կանոններ. ցոյց տուեց թէ նոքա որպիսի զգուշութեամբ վարուել են իրանց պաշտօնի մէջ, աշխատ լինելով բարոյապէս ներգործելու աշակերտելոց վերայ, բարոյականութիւնը և համեստութիւնը գլխաւոր հիմն համարելով մեր ընտանիքների ապագայ բարօրութեան համար. ցոյց տուեց, որ պճնասիրութիւնը և չափաւորութիւնից դուրս գործքերը քնքոյշ օրիորդների վերայ կարող են անել վնասակար տպաւորութիւն և խանգարիչ ազդեցութիւն:

Ապա յարգոյ պ. Մարտիրոս Սիմէօնեանը կարգաց ճառ նորա վերայ, թէ ի՞նչ նշանակութիւն ունի կանանց սեռը մարդկութեան համար, թէ ի՞նչ զօրութիւն է լուսնահակում նա իր մէջ, որ ամէն մարդկային զօրութիւններից բարձր է և արդիւնաւոր, միայն մինչև նոր ժամանակներս ճնշած է եղել: Այս ճառը արժան համարեցինք հրատարակելու:

Սրանից յետ տեղւոյս Առաջնորդ Բարձր Սրբազան Մակար Արքեպիսկոպոսը մի քանի իմաստալից և յարմար խօսք ասաց, որով ցոյց տուեց, թէ ինչպէս հին դարերում մեր կանանց սեռը նոյնպէս անմասն չէր ազգային լուսաւորութիւնից և ազգի բարոյական կեանքին ուղղութիւն տալուց, յիշելով Վարդանանց ժամանակը, երբ տղամարդոց պատերազմ երթալիս կրօնի և եկեղեցու ազատութեան համար կանայք ողևորում էին նրանց և քաջալերում իրանց աղօթքով և սաղմոսերգութեամբ. բայց յետոյ՝ քաղաքական հանգամանքների պատճառով, թէ տղամարդիք և թէ կանայք միմեան այդ իրանց բնական պարտականութիւնից: Իսկ այժմ Երեւանի մեծ Վայսեր ամենայն Ռուսաց Աղէքսանդր Նիկոլայեւի, երբ իւրաքանչիւր անձն իր իրաւունքը և պաշտօնը

28076-69 (247)



ցաւ. հովանաւորութեամբ մեր Վեհափառ Հայրապետին սկը-
սաւ իր բնական ճանապարհը երթալ թէ այր մարդ և թէ
կին մարդ, և այս իւրաքանչիւր անձն իբրեւ պարտք իրան
պէտք է ճանաչէ: Յետոյ յայտնեց իւր ուրախութիւնը, որ իր
յոյսերը կատարուել են, որովհետեւ երբ ինքը բացեց դպրոցը
անցեալ տարի սրբոց Գայիանեանց օրը, ուսումնարանը ոչինչ
դրամական ապահովութիւն չունէր. նորա յոյսը բարերարաց
սրտերի ջերմեռանդութեան վերայ էր և ահա՛ այսօր սոյն այս
յոյսերը կատարուած է տեսնում: Նորին Բարձր Սրբազնու-
թիւնը օրհնեց և շնորհակալութիւն արաւ, թէ բարերարնե-
րին, որոնք իրանց սրտերը դպրոցի գանձարան են շինել և թէ
գլխաւոր կառավարչին, խնամակալական ժողովին, տեսչին և
ուսուցիչներին, որոնք ամբողջ տարի ձրի աշխատել են և խոս-
տանում են աշխատելու ապագայումն էլ որքան զօրութիւն և
կարողութիւն կ'ունենան: Նորին Բարձր Սրբազնութիւնը պահ-
պանիչ ասելով աւարտեց հանդէսը:

Իւրաքանչիւր ճառից յետ աշակերտուհիք երգում էին
յարմարաւոր երգ. և վերջը երգեցին մի երգ, որով բա-
րեմաղթեցին Ամենաբարձրեալից հաստատութիւն մեր հայրա-
պետական աթոռոյն սրբոյ Էջմիածնի և երկար կեանք նորա
ներկայ գահակալ Գեորգ Դ. Հայրապետին:

Ահաւասիկ պ. Մ. Սիմէօնեանի ճառը.

Սրբազումար Հարբ և Մեծապատիւ Հան- դիսականք:

Դարերի բռնաբարիչ հանգամանքները, հին ժամանակի
սխալ կարծիքները ճշշել էին իւրեանց ոյժի տակ, որ մի ա-
ւելի զօրեղ, բայց համեստ ոյժ՝ մի ոյժ, որ թէպէտ մեղմ,

թէպէտ աննկատելի հին ժամանակների աւելի զգայական քան
մտաւորական հայեացքին, այնու ամենայնիւ ոյժ էր շարժող
և ուղղութիւն տուող շատ անգամ մարդկութեան մոքի, կա-
րելի է ասել, բոլոր ուղղութիւններին:

Այդ անհրեքելի զօրութիւնը, այդ շատ անգամ աննկա-
տելի ոյժը, այդ մշտաշարժ մեքենան մարդկային կեանքի՝ ճշն-
շուած լինելով արտաքին ազդեցութիւններից, իւր մեծ պաշ-
տօնը կատարում էր իւր համեստ աննկատելիութեան մէջ:
Մարդկութեան սխալ հասկացողութիւնը զրկել էր իւր սեպ-
հական մտաւորական և բարոյական կեանքը այն կարող զօրու-
թիւններից մէկից, որ նշանակուած է եղել անդադար և
անդադար մշտաներգործ դեր ունենալու մարդկութեան մտա-
ւորական և բարոյական յառաջադիմութեան, բարքերի մեղ-
մութեան և ընտանեկան ու հասարակական բարօրութեան
հանդիսադրութեան մէջ:

Այդ անհրեքելի ոյժը եղած է և լինելու է ամէն ժա-
մանակ այն կարող մեքենային, որ դնում է երեխայի մէջ մարդ-
կութեան օրօրանումը այն նախնական ուղղութիւնը, այն
հիմնաքարը կեանքի բոլոր ընթացքի, որ ինչպէս ասացինք
սկզբումը, իւր աննկատելի համեստ ընթացքով աճելով և զար-
գանալով ուղղութիւն է տալիս մարդկային, ընտանեկան, հա-
սարակական և քաղաքական ընթացքին: Այդ ոյժն է մայրերի
ներգործութիւնը որդիերանց վերայ՝ որդիերանց, որոնք կազ-
մում են ընտանիք, հասարակութիւն և ամբողջ մարդկութիւն:

Մարդկութեան աւելի աճած ու զարգացած հանձարները
արդէն դիտել, զննել, ճանաչել և խոստովանել են այն ոյժը,
դորան վերադարձրել են մասամբ և աշխատում են իրանց ա-
մօթը խոստովանելով վերադարձնելու և վերականգնելու կա-
նանց սեռի՝ մարդկութեան մայրերի, այն մեծաոյժ մերժած ի-
րաւունքը, որ դրել է նոցա մէջ բնութեան Արարիչը:

Այդ հանձարը չ'նայելով իւր վերայ ճ'նշող բոլոր անյա-
ջող հանգամանքներին, չ'նայելով մարդկութեան մէկ կէտի —
տղամարդկերանց բռնախրոխտ ներգործութեանը դուրս վերայ
կարողացել է ժամանակ առ ժամանակ ցոյց տալ իւր մեծու-
թիւնը և իւր կարող զօրութեան տակ խոնարհեցնել դոցա
բռնաբարիչ զօրութիւնը: Նրբեմն գորող և խրոխտ Հռովմը,
որ իւր մէջն էր կենդորոնացնում հին մարդկութիւնը, կարօտ է
եղել վերականգնելու իւր այրական իրաւունքը, իւր կոշումը
այն մօր ձեռքով դաստիարակած որդիներանց, որ պարծնում էր
հռովմէական փքուած և գորող տիկիւնների առաջ, թէ չու-
նիմ այն ճոխութիւնքը և այն ակնեղէնքը, որ ունիք դուք,
այլ ունիմ այնպիսի ակնեղէն, որ չունի ոչ մինը ձեզանից, այն
է՛ իմ ձեռքով դաստիարակած որդիքս:

Ահա՛ այդ մեր ընտանեկան ոյժի վերայ է, որ պէտք է
ուշադրութիւն դարձնուի մեր և մեր սերունդների, մեր գեր-
դաստանների մտաւորական և բարոյական փրկութեան համար:

Օրիորդաց մտաւոր ոյժը պէտք է փրկարար ուղղութիւն
ստանայ դաստիարակութեան և ուսման միջնորդութեամբ, որ
մեզ տայ լաւ հասարակութիւն՝ բարւոք քաղաքացիք. վերա-
կանգնէ ընտանեկան կեանքը իւր խոր անկումից. դա նշանա-
կուած է, դա կոչված է փրկելու մարդկային մեծ գերդաստանը
շատ թշուառութիւններից ապագայում: Մայրերի, հայրերի,
եղբայրների, քոյրերի և առհասարակ ամէնի գլխաւոր և ան-
շուշտ գլխաւոր պարտականութիւնն է իւր ոյժը, զօրութիւնը,
նիւթական և հոգեկան կարողութիւնքը՝ ի գործ դնելու մը-
տաւորական կեանքի այդ ամենաազնիւ կողմը բարւոքելու, որ
մեր ընտանիքը ապրին հոգեկան կեանքով, մտաւորական զբաղ-
մունքներով, թոյլ չը տան դատարկադրոտ կեանքին ճ'նշելու
այդ համեստ ոյժը և անգործադրելի շինելու այդ բարւոք
կեանքի մշտաշարժ մեքենայն:

Այն մտաւորական դրամադուխը որ ամենազօրեղ և ազ-
նիւ դրամադուխն է բոլոր տեսակ դրամադիւններից, այդ մեր
մայրացունների մտաւորական ընդունակութեան զարգացնելը,
աճեցնելը և բարւոք ուղղութիւն տալը սեպհական պարտք է
ամէն անհատի:

Բայց, Սրբագումար Հարք և Սիրագումար Հանդիսականք,
մենք դիտենք, որ տկար է ամենայն անհատի ոյժ մաքառելու
կեանքի բոլոր խոչընդոտների դէմ այդ ազնիւ մշակադործու-
թեան մէջ. դորա համար հարկաւոր են վեհ անձինք, որոնք
իւրեանց ձիրքով և բարոյական ոյժով դրաւեն հասարակութեան
և ազգի համակրութիւնը. դորա համար հարկաւոր են հա-
ւատարիմ և հաստատ բնաւորութեան Սահակներ և Մեսրոպ-
ներ, որ ամենայն արգելք իւրեանց ոտի տակն առած, դաս-
տիարակութեան դիտակը իւրեանց աջումը բռնած և ազգի
համակրութիւնը իւրեանց համար ամենազօրեղ թիկունքը ա-
րած՝ կռաւախներ և զարգացնեն մեր մտաւոր սերունդի մտա-
ւորական անդաստանը: Ահա՛ այն ղեակը Հայոց ազգը յանձ-
նել է մեր Վեհափառ Դէորդ չորրորդի կարող աջին և իւր
բարոյական կեանքը հաւատացել է նորա հանձարին և հաստա-
տուն յոյս ունի, որ Դա յաջողութեամբ է կռաւախելու և
անսասան հոգւով առաջնորդելու զաւակներին դէպի գիտու-
թեան նաւահանգիստը: Մեր օրիորդաց դաստիարակութեան
գործը սկիզբն է առել մեր Վեհափառ Հօր խրախուսանօք
և այդ ազնիւ զաղափարը իրագործել է այստեղ մեր Սրբա-
զան Հայր Մակար Արքեպիսկոպոսը իւր բարոյական ներգոր-
ծութեամբ և նիւթական օժանդակութեամբ:

Ուստի մնում է մեզ, Սրբազան Հայր, գումարուած
այսօր Ձեր հայրական թեւերի տակ, մաղթել իբրեւ հայրասէր
որդիք, որ Ամենաբարի Աստուածը այդ ղեակը անսասան պահէ
Դէորդ Դ-ի աջում ամենայն փորձութեան առաջ ի շինութիւն

և ի լուսաւորութիւն զաւակաց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ այժմ
և ապագայումը. և Ձեզ՝ Սրբազան Հայր, տայ ոյժ և կա-
րողութիւն անդադար և անդադար իրագործելու մեր Վեհա-
փառ Հօր այդպիսի ազնիւ գաղափարքը:

Այժմ խօսքս դէպի ձեզ եմ ուղղում տիկնայք և օ-
րիորդք Հայոց: Դուք ձեր ճշնած իրաւունքը չը պէտք է վե-
րադարձնէք իբրեւ ողորմութիւն տղամարդոց կողմից, այլ ցոյց
տալով այն ձիրքը, գործ դնելով այն մտաւորական ընդունա-
կութիւնը, որ դրել է ձեր մէջ բնութեան ձայնը: Դուք պէտք
է մշակագործէք այն քանքարը, որի առաջ ազատ Հանդէս է
բացել Քրիստոսի փրկարար խօսքը ձեր զաւակների և ապագայ
Հայերի բարեկենդանութեան համար:

Կանայք էին, որ քարոզեցին աշխարհին Քրիստոսի Յա-
րութիւնը, հաստատելով Քրիստոնէական կրօնի անկիւնաքարը.
կանայք էին, որ ողողեցին իւրեանց արիւնով Հատայտանի կոշ-
տացած հողը, ուր պիտի աճէր և վերածաղկէր Քրիստոնէու-
թեան պտղաբեր ծառը:

Տիկնայք և օրիորդք Հայոց, ահա՛ դուք և ահա՛ այն
մտաւորական անդաստանը, որ կարօտ է ձեր սեպհական օժան-
դակութեանը:

Մ. ՍԻՄԵՕՆԵԱՆ

Ուսումնարանի գոյութեան երկրորդ տարուայ ընթաց-
քում ընդարձակվում է ուսումնարանը և հրավիրվում են նոր
աշխատող անձինք՝ արժ. Մուշեղ քահանայ Տէր Աւոնդեան,
պ. պ. Ամիրան Մանդինեան, Միքայէլ Սուլեան, Սենեքերիմ
Արծրունի, Կարապետ Ֆոյաճեան, Գրիգոր Արծրունի, Վար-
դան Նզիազարեան և Պօղոս Ամբարեան:

Տարուայ ընթացքում Ուսումնարանի տեսուչ պ. Զ. Գրի-
գորեանը անձնական գործերի պատճառով մի ժամանակ հեռա-
ցաւ պաշտօնավարութիւնից և 4 ամիս տեսչի պաշտօնակատար
էր պ. Գ. Արծրունի:

Աշակերտուհիների թուի աւելանալու և նոր դասատու-
ներ բանալու պատճառով երկրորդ տարուայ ընթացքում հրա-
վերուեցան երկու նոր վարժուհի՝ օրիորդք իշխանուհի Մա-
րիամ Թումանով (Վրաց ազգի) և Լուիզա Դակիշեվիչ (Լեհուհի):

Այս երկրորդ տարին ևս ուսումնարանը քայլ առ քայլ
յառաջացաւ և վարչութիւնը Յունիսի 13-ին կատարեց իւր
երկրորդ տարեդարձը, որի մասին Վեղը Հայաստանի լրագրի
№ 23 Յունիսի 19-ից կարդում ենք հետեւեալը.

ՏԱՐԵԴԱՐՁ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆ ՕՐԻՈՐԴԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

Ամոյս տասն և երեքին կիւրակի կատարուեցաւ տեղւոյս
սուրբ Դայիանեան օրիորդաց դպրոցի տարեդարձի հանդէսը:

Առաւօտը բոլոր աշակերտուհիք ուսուցիչների, վարժու-
հիների և շատ ծնողաց ու բարերարաց հետ միասին ներկայ
եղան Մողնու եկեղեցւում սուրբ պատարագին, որոյ աւարտելից
յետ, նոյն եկեղեցւոյ աւագ քահանայ արժ. Հայր Տէր Ստե-
փաննոս Մանդինեանը ազդու և դեղեցիկ ատենախօսութիւն ա-
բաւ նոյն օրուան ուրախութեան պատճառի համար, բաժանելով
ուրախութիւնը երեք. անձնական, մասնաւոր և հասարակական
և որ այս վերջինը բարձր է քան առաջինները, որովհետեւ ամ-
բողջ ազգի, ժողովրդեան և կամ հասարակութեան է վերաբե-
րում ու աւելի երկարատեւ է ու արդիւնաւոր: Արժանապատիւ
հայրը այն օրուան ուրախութիւնը հասարակական համարե-
լով, որովհետեւ նորա պատճառը օրիորդաց դպրոցի յառաջա-

դիմութիւնն է, բացառեց հասարակական ուրախութեան նշանակութիւնը ու յետոյ դառնալով աղջկանց դաստիարակութեան, ու այս համարելով իւրաքանչիւր հասարակութեան ուրախութեանց գլխաւորներից մէկը, ճարտարութեամբ ցոյց տուեց հանդիսականներին աղջկանց կրթութեան նշանակութիւնը հասարակութեանց վերակենդանութեան համար, կըրթեալ մայրերի ազդեցութիւնը հասարակութեանց բարոյական վիճակի վերայ ու օրհնելով դպրոցի կառավարիչներուն, ուսուցիչներուն, վարժուհիներուն, աշակերտուհեաց ու բարերարներուն վերջացրեց իր ատենաբանութիւնը:

Սորանից յետ բոլոր հանդիսականքը եկեղեցուց եկան դպրոցը, որի դռները, պատուհանները ու պատերը մեծ ծաշակով զարդարել էր մեծ. պ. Մ. Սալամբէգեանը աշակերտուհեաց ձեռագործով և ուր նոյնպէս բազմաթիւ այցելուք սպասում էին:

Ուսումնարանի մէջ սկսաւ տարեդարձի հանդէսը հոգեւորական երգով, որ երգեցին աշակերտուհիք: Յետոյ արժանապատիւ Հայր Յարութիւն Սուղանաճեանը, դպրոցի գլխաւոր կառավարիչը, կարդաց ճառ, որով յայտնեց շնորհակալութիւն հանդիսականներին համակրութեան համար դէպի Գայիանեան ուսումնարանը, շնորհակալութիւն արաւ ուսուցիչներին ու վարժուհիներին իրանց աշխատանաց համար, նոյնպէս և աշակերտուհեաց իրանց ժրջանութեան համար: Այս արաւ նորին արժանապատուութիւնը Բարձր Սրբազանի, դպրոցի գլխաւոր հովանաւորի և պաշտպանի, Մակար ուսումնասէր առաջնորդի կողմից, որ դժբաղդաբար, բացակայ լինելով քաղաքիցս չկարաց բազմաւորել իր զաւակներուն իր ներկայութեամբ: Սրանից յետ դպրոցի տեսուչ պ. Զաքարիա Գրիգորեանը կարդաց դպրոցի ուսումնական յառաջադիմութեան հաշիւը, ցոյց տալով թէ

դպրոցը այս 2 տարուան միջոցում ինչ ընթացք է ունեցել:

Մեծ. պ. Սենեքերիմ Արծրունին բերանացի ատենաբանութիւն արաւ, որով յայտնեց դպրոցի ուղղութիւնը, նրա մէջ եղած դասախօսութեանց և դաստիարակութեան եղանակը թէ որպիսի ուղղութեամբ են:

Այս երկու տարուայ մէջ ուսումնարանը՝ որպէս մի նոր հաստատութիւն, փոքր առ փոքր կանոնաւոր ընթացք է ստանում. ուստի և վարչութեան գործունէութեանց մասին արձանագրութիւններ չեն մնացել: Այդ պատճառով մենք ևս ստիպուած օգուտ քաղեցինք «Մեղու Հայտատանի» լրագրի մէջ տպած տեղեկութիւններից, որոնց ճշտութեան մասին կասկածել չի կարելի, քանի որ ինքը խմբագիրը վարչութեան պարագլուխներից մինն էր: Սկսեալ 1871 Յունիսից մինչև ցայսօր կան արձանագրութիւններ, տեսչական և գանձապահական վաւերացրած հաշիւներ, որոնցից քաղել ենք ուսումնարանի մընացած ութը տարուայ համառօտ տեղեկագիրը:

1871^{1/2} ուսումնական տարուայ ընթացքում ուսումնարանի վարչութիւնը բաղկացած է լինում 16 անդամներից, այն է՝ ուսումնարանի գլխաւոր կառավարիչ, տեսչից, խնամակալներից և այն ուսուցիչներից, որոնք ձրիաբար ուսուցանում էին:

Ուսումնարանի բոլոր կառավարութիւնը՝ թէ ուսումնական և թէ նիւթական վարչական խորհրդի ձեռին է՝ գտնուում, որ ժողովում է ըստ կարեւորութեան ամիսը մի կամ աւելի անգամ: Բոլոր վճիռները լինում են ձայների բազմութեամբ: Տարուայ մէջ մանկավարժական խորհուրդը ունեցել է 17 նիստ:

Հոկտեմբերի 1-ի խորհրդի նստում ուսումնարանի տեսուչ պ. Զաքարիա Գրիգորեանը յայտնեց, որ այլ ևս իւր անձնական գործերի պատճառով չէ կարող շարունակել տեսչական պաշտօնը: Խորհուրդը յայտնելով պ. Զ. Գրիգորեանին իւր շնորհակալութիւնը նորա՝ մօտ երկու և կէս տարուայ ջերմեռանդ ձրի տեսչութեան համար, նորա փոխարէն միաձայն ընտրեց պ. Վարդան Նղիազարեանին, ղիմելով առ Բ. Ս. Մակար Արքեպիսկոպոսը հետեւեալ թղթով:

Նորին բարձր Արքազնութեան Առաջնորդի թէմին Վրաստանի և Իմէրէթի Տեառն Մակարայ Արքեպիսկոպոսի և ասպետի:

Ի կառավարչէ և ի խնամակալաց սուրբ Գայիանեան օրիորդական ուսումնարանի Հայոց Տփլիսայ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ ՈՒԹԻՒՆ

Հաստատեալն ի Ձերդ Արքազնութենէ ի տեսչական պաշտօնի ուսումնարանիս պարոն Զաքարիայի Գրիգորեան զրեթէ երկու և կէս տմ ամենայն արիաջանութեամբ կատարելով զեղեալն յիւր վերայ տեսչական պարտաւորութիւն ի ներկայս բանաւոր յայտնեաց ժողովոյս թէ ըստ բազմադիմի անձնական գործոց այլ ևս չկարէ շարունակել զայն պաշտօն. որում ժողովս մնաց գոհարան զարդիւնաւոր և բազմավաստակ պաշտօնակատարութեանցն մինչ ցարդ. ուստի առեալ ի յարգանս զներկայ առաջարկութեան նորին առ ի անդրադարձուցանել զնա ի տեսչական պաշտօնէ, ժողովս խնամակալաց և ուսուցչաց համաձայն ընտրողութեամբ հրաւիրեաց զպարոն Վարդան Նղիազարեան վարել զտեսչութիւն յուսումնարանի, յուսալով ի բազմափորձ գործունէութիւն նորա, թէ նա ունի

արդիւնաւոր կացուցանել զանձն իւր յայնմ պաշտաման: Վասնորոյ յայտնելով զայսմանէ Ձերդ Բարձր Արքազնութեան, ժողովս խնդրէ հաստատել զպարոն Վարդան Նղիազարեան ի պաշտաման տեսչի Ձերով հայրական օրհնութեամբ և խրախուսանօք:

(Ստորագրութիւնք):

31 Հոկտեմբերի 1871 ամի.

Ի պատասխանի այս դրութեան Բարձր Արքազան Մակար Արքեպիսկոպոսը բարեհաճեց հետեւեալ օրհնութեան թղթով հաստատել պ. Վ. Նղիազարեանին տեսչութեան պաշտօնի մէջ:

Բարեջան կառավարչի և յարգոյ խնամակալաց Սուրբ Գայիանեան Օրիորդական ծխական Ուսումնարանի Մողնուոյ սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյն Հայոց Տփլիսոյ:

Ընկալեալ զյայտարութիւն ձեր յՅ1 Հոկտ. անցեալ 1871 ամի, հասու եղաք գծագրեալ ի նմին բովանդակութեանց, ուստի՝ ի յարգանս ծանրութեան բազմադիմի անձնական գործոց պատուելի Տեսչի օրիորդական ուսումնարանիդ այգորիկ պարոն Զաքարեայ Գրիգորեանց, արձակեմք զնա օրհնութեամբ մերով և շնորհակալութեամբ բազմաւ ի տեսչական պաշտամանէն, յորում զամս երկու և կէս արդիւնաւոր գործունէութեամբ կամաւորապէս ծառայեալ է ի սէր Հայ հասարակութեանն, զբաւեալ է զբարի վարկումն ձեր և մեր զինքնէ և ի տեղի նորին կարգեմք ի նմին տեսչական պաշտամանն զմիաձայն հաւանութեամբ ընտրեալն ի ձէնջ զգիտնական պարոն Վարդան Նղիազարեան, յուսացեալ զի նա ևս բազմափորձ և վաստակասէր գործունէութեամբ իւրով արդարացուցէ զհամարումն ուսումնական ժողովոյդ յասպարիզի տեսչական

պաշտաման յուսումնարանիդ այլմիկ, զորմէ կախի անշուշտ բարւոյ կենցաղավարութիւն և հիմնաւոր դաստիարակութիւն ապագայ սերնդոց աշակերտելոցն ՚ի դմին: Իսկ մէք մնամք վասն յառաջդիմութեան օրիորդական ուսումնարանիդ, յառաջդէմ զարգացման աշակերտութեացն ամենաջերմեռանդ աղօթարար

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝
ՄԱԿԱՐ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍ

Ի 10-էն Յունուարի 1872 ամի.

Համար 1.

Ի Ք. Տիկիս:

Սյո երրորդ տարուայ սկզբում թողնում են ուսումնարանը անձնական պատճառներով հետեւեալ ուսուցիչները. պ. պ. Պօղոս Ղամբարեան, Միքայէլ Շաղինեան, Պետրոս Սիմէօնեան, Ամիրան Մանդինեան, Կարապետ Ֆոյաճեան, Գրիգոր Արծրունի, օրիորդ Կատարինէ Յովհաննիսեան և արժ. Մուժեղ քահանայ Տէր Ղևոնդեան: Մանկավարժական խորհուրդը հրաւիրում է դոցա փոխարէն՝ արժ. Ղևոնդ երէց Խարաղեանին, օրիորդ Գալիանէ Յովհաննիսեանին, պ. պ. Արշակ Նահապետեանին, Յովսէփ Մէլիք Բէգլարեանին, Նիկողայ Բալդինին, Ալէքսանդր Խուրեանին և ձեռագործի ուսուցչուհի վերին դասատանց համար Ֆրանսիացի տիկին Մարշանին: Ուսումնարանի վարժուհիներէն օրիորդ Մարիամ Շարբարոնեանը թողնում է Հոկտեմբերի 14-ին ուսումնարանը. նորա տեղ խորհուրդը հրաւիրում է օրիորդ Հեղինէ Տէր Գրիգորեանին և բացի դորանից մի բաժանում ևս աւելանալու պատճառով հրաւիրում է նաև օրիորդ Սոփիա Սարաջեանին: Փետրուարի 3 խորհրդի նիստում ուսումնարանի գանձապահ պ. Մարտիրոս Սիմէօնեանը

յայտնում է, որ իւր անձնական գործերի աւելանալու պատճառով չէ կարող շարունակել գանձապահի պաշտօնը: Խորհուրդը յայտնելով իւր շնորհակալութիւնը պ. Սիմէօնեանին նորա երկու և կէս տարուայ միջոցում ուսումնարանին գանձապահի պաշտօնում ծառայելու համար, ընտրում է առանց քուէարկութեան նորա փոխարէն պ. Միքայէլ Սուլեանին: Վարչութիւնը Մայիսի նստում վճռում է ամառուայ շրջերի պատճառով աշակերտութիւններին հարցաքննութիւնները վերջանալուց յետոյ տալ արձակուրդ երկու ամիս ժամանակով, այն է Յունիսի 17-ից մինչև Օգոստոսի 15-ը և ապա մտադիր էր Սեպտեմբերին մի դասատուն ևս բանալ՝ այն է չորրորդը, բայց մի կողմից երրորդ դասատան աշակերտութեաց փոքր թիւը և միւս կողմից ուսուցիչների պակասութիւնը չը թոյլ տուին կատարել այդ մտադրութիւնը:

187^{1/2} ուսումնական տարուայ ընթացքում ուսումնարանը ունէր 50 աշակերտութիւններ: Տարուայ միջոցում մշտան ուսումնարան 39 աշակերտութիւններ, թողին իւրեանց կամօք ուսումնարանը 29 աշակերտութիւններ: Տարուայ վերջը ուսումնարանը ունէր 60 աշակերտութիւններ, որոնք դասաւորուած էին դասատանց մէջ հետեւեալ կերպով՝ պատրաստական դասատան մէջ կան 16, առաջինում 14, երկրորդում 16, երրորդում 14 աշակերտութիւններ:

Ուսումնարանը ունէր 18 ուսուցիչներ և 4 վարժուհիներ: Ամէն մի վարժուհուն յանձնուած էր մի դասատուն: Նոքա ամենայն օր հերթով օրապահութիւն էին անում. այն է առաւօտեան 11^{1/2}-ից մինչև 3 ժամը, երբ ուսումնարանում դասեր չէն լինում, այնու ամենայնիւ մի վարժուհի գտնվում էր ուսումնարանում, տուն չը գնացող աշակերտութիւնների վերայ հայեցողութիւն ունենալու համար: Օրական 5 դաս էր լինում, որոնցից 3-ը լինում էին առաւօտեան, իսկ 2-ը կէս օրից յետոյ:

տոյ: Առաւօտեան դասերը լինում էին միշտ 8 ժամից մինչև 11¹/₂-ը, իսկ կէս օրուայ դասերը 3 ժամից մինչև 4¹/₂-ը. ձրմեռ ժամանակը 2³/₄ ժամից մինչև 4¹/₂-ը. ամէն մի դաս շաբուօրեակվում է մի ժամ: Երգեցողութեան դասերը լինում էին 1-ից մինչև 2 ժամը:

Չմեռուայ երեք ամիս ժամանակը պատրաստական դասատան աշակերտութիւններին ուսումնարան մանդալը թեթեւացնելու համար, նոցա դասերը լինում էին միայն առաւօտները 8 ժամից մինչև 1 ժամը: Ուսումնարանի բոլոր դասատանց մէջ գիտութիւնները աւանդվում էին հայերէն լեզուով:

Ներկայացնում ենք աւանդուած գիտութիւնների և ուսուցիչների ցուցակը:

Առաջին, երկրորդ և երրորդ դասատանց մէջ՝
ԿՐՕՆ — արժ. հարք՝ Յարութիւն քահանայ Սուզանաճեան և Ղևոնդ երէց Խարազեան:

ՀԱՅՈՑ ԼԵՁՈՒ — պ. պ. Ստեփաննոս Պալասանեան, Յովսէփ Մելիք-Բէգլարեան և Գրիգոր Տէր Յարութիւնեան:

ՌՈՒՍԱՑ ԼԵՁՈՒ — պ. Վարդան Եղիազարեան և օրիորդ Սոփիա Սարաջեան:

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԼԵՁՈՒ—օրիորդ Գայիանէ Յովհաննիսեան: ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ — պ. պ. Մարտիրոս Սիմէօնեան, Սե-

նեքերիմ Արծրունի և Միքայէլ Սուլեան:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ — պ. Վարդան Եղիազարեան:

ԱՇԽԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆ — պ. Արշակ Նահապետեան:

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ — պ. Մարտիրոս Սիմէօնեան:

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ — պ. պ. Զաքարիա Գրիգորեան և Արշակ Նահապետեան:

ԳԾԱԳՐՈՒԹԻՒՆ և ՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — պ. Միքայէլ Սալամբէգեան և օրիորդ Լուիզա Դակիշեվիչ:

ՀԱՅՈՑ ՎԱՅԵԼՉԱԳՐՈՒԹԻՒՆ — Տէր Արիստակէս Բէնքլեան:

ՌՈՒՍԱՑ ՎԱՅԵԼՉԱԳՐՈՒԹԻՒՆ — պ. Յովհաննէս Քաթանեան: ՁԵՆԱԳՐՈՒԹ — Տ. Մարշան և օր. օր. Լուիզայ Դակիշեվիչ

և Մարիամ Թումանով:

ՊԱՐ — պ. Նիկողայ Բալդին:

ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ — պ. Աղէքսանդր Խուզեան:

Վարժուհի երրորդ դասատան՝ օր. Մարիամ Թումանով:

Վարժուհի երկրորդ դասատան՝ օր. Լուիզա Դակիշեվիչ:

Վարժուհի առաջին դասատան օր. Սոփիա՝ Սարաջեան:

Պատրաստական դասատան մէջ՝ Կրօն, Հայոց լեզու, Թուաբանութիւն, Առարկայական դասեր, Հայոց վայելչագրութիւն և Ձեռագործ ուսուցանում էր օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեանը. իսկ Ռուսաց լեզու և Ռուսաց վայելչագրութիւն—օր Սոփիա Սարաջեանը:

Վարժուհի պատ. դասատան օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեան:

Այժմ դառնանք դէպի ուսումնարանի ուսումնական պիտոյքները:

Ուսումնարանը մինչև այժմ ունէր հայերէն և ուրիշ լեզուներով զանազան գրքեր, որոնցից շատերը թէ իւրեանց բովանդակութեամբ և թէ միւլենոյն գրքից մի քանի օրինակներ ունենալու պատճառով չէին կարող հարկաւոր լինել նորան. այս պատճառով էլ խորհուրդը հարկաւոր համարեց այդպիսի գրքերը փոխել զանազան թէ մանկավարժական և թէ երեխայոց համար զրաժ հայերէն և ռուսերէն գրքերի հետ: Այսպիսի կերպով կազմուեցաւ մի փոքրիկ մատենադարան: Այժմ ուսումնարանը ունի 100 հատոր հայերէն գիրք, 72 հատոր ռուսերէն գիրք և 8 հատոր օտար լեզուներով գիրք: Ուսումնարանը ստանում էր այս տարի հետեւեալ պարբերական հրատարակութիւնները. Հայերէն լեզուով՝ «Արարատ», «Մեղու Հայաստանի» և «Մշակ»: Ռուսերէն լեզուով՝ «Дѣтское

чение», «Семья и школа» և «База.» Այս հրատարակութիւններին «Արարատը» և «Մեղու Հայաստանին» ուսումնարանը ստանում է ձրի — խմբագրութիւններից:

Ուսումնարանը ունի այժմ 22 սեղաններ աշակերտութիւնների և 3-ը վարժութիւնների համար, 6 մեծ տախտակներ, 16 կենդանաբանական մեծ քարտէզներ, 33 կենդանաբանական փոքր պատկերներ, 6 աշխարհագրական մեծ քարտէզներ, 4 բնախօսական քարտէզներ, 9 աշխարհագրական փոքր քարտէզներ, 9 հատ աշխարհագրական տիպեր, 1 երկրագունդ, 1 մանրագէտ, 1 կողմնացոյց, 1 տելուրիում և 1 թուաբանական հաշուեցոյց:

Տարուայ միջոցում ուսումնական նուէրներն եղել են հետեւեալ անձինքներից:

Մեծ. պ. Վասիլ Խօճայեանը նուիրեց ուսումնարանին իւր աշխատասիրած «ձանապարհորդութիւնը Վեգուվեան հրաբուխ սարի վերայ այլև 'ի Պոմպէի և այլ տեղեր Իտալիոյ» գրքից 150 օրինակ: Մեծ. օր. Գայիանէ Յովհաննիսեանը նուիրեց իւր թարգմանած՝ «Համառօտ Պատմութիւն Ֆիզիքական աշխարհագրութեան» գրքոյի բոլոր տպագրութիւնը, որ անում է 230 օրինակ: Արժանապատիւ Տէր Յովսէփ աւագ քահանայ Սրբելին նուիրեց իւր աշխատասիրած գրքերից 67 օրինակ: Մեծ. պ. Փիլիպպոս Վարդանեանը նուիրեց իւր թարգմանած գրքից «Բենեամին Պրանկլինի կեանքը» 7 օրինակ: Մեծ. բժիշկ Գէորգ Բաբեանը նուիրեց 5 հատ Պետերբուրգի ուսանողների յօրինած այբբենարանը: Մեծ. օր. Մարիամ Շարբարոնեանը նուիրեց մի կողմնացոյց: Մեծ. պ. Հայրապետ Ղուկասեանը նուիրեց իւր թարգմանած՝ «Մի կտոր հացի պատմութիւն» գրքից 3 օրինակ:

187^{2/3} ուսումնարանական տարուայ միջոցում վարչական խորհուրդը ունեցել է 17 նիստ: Տարուայ սկզբում,

այն է Սեպտեմբեր և Հոկտեմբեր ամիսներում խորհուրդը կարգեց ուսումնարանիս բոլոր դասատանց համար լեզուներից և առարկաներից ծրագիրներ, որոնք պատճառ եղան կանոնաւորելու ուսման ընթացքը: Այս ծրագիրները հետզհետէ փոփոխութեանց ենթարկուեցան, ուստի աւելորդ համարեցինք զետեղել այստեղ:

Անցեալ Սեպտեմբերի 16 նիստում խորհուրդը՝ ուսումնարանի կանոնների համեմատ, ընտրութիւն արեց իւր պաշտօնական անձանց և առանց քուէարկութեան միաձայն թողեց իւր անցեալ տարուայ պաշտօնատարներին. այն է տեսուչ՝ պ. Վարդան Նիկողարեանին և զանձապահ՝ պ. Միքայէլ Սուլեանին:

Անցեալ տարուայ ուսուցիչներից թողին ուսումնարանը՝ ուսուցիչ Հայոց լեզուի պարոն Յովսէփ Մելիք-Բէգլարեանը, Թուաբանութեան՝ պ. Սենեքերիմ Արծրունին, Պրանսիական լեզուի՝ օր. Գայիանէ Յովհաննիսեանը և Զեռագործի տիկին Մարշանը: Խորհուրդը հրաւիրեց նոր ուսուցիչներ՝ Պրանսիական լեզուի՝ պ. Նիկողայոս Խոսրովեանին, Աշխարհագրութեան՝ պ. Աբրահամ Նրեցիփոսեանին և Հայոց լեզուի՝ պ. Յովհաննէս Նազարեանին: Բացի սոցանից՝ մանկավարժական խորհուրդը հարկաւոր համարեց տարուայ սկզբում բուսաբանութեան դաստոռութիւնն ևս սկսել ուսումնարանում և այդ առարկան աշակերտութեանց աւանդելու համար հրաւիրեց պ. Աղէքսանդր Քիշմիշեանին:

Ուսումնարանիս վարժութիւններից թողին ուսումնարանը՝ օր. Լուիզա Դակիշեվիչ և օր. Մարիամ Թումանով:

Սոցա տեղ հրավիրուեցան՝ օր. Մարիամ Բալանթարեանը և օր. Մարիամ Սվէշնիկեանը:

Վարչութիւնը ցանկանումէր բանալ անցեալ տարի IV դաստուն ևս, բայց մի կողմից՝ ուսուցիչների պակասութիւնը և միւս կողմից՝ անցեալ տարուայ III դասատան աշակերտութեանց սակաւ

Թիւր չը թոյլ տուին կատարել այդ մտադրութիւնը: Այս տարի չը նայելով, որ վարչութիւնը հանդիպեցաւ համարեայ թէ միևնոյն արգելքներին, բայց այնուամենայնիւ կարողացաւ բանալ չորրորդ դասատուն: Բացի դորանից խորհուրդը ինկատի ունենալով, որ ուսումնարանիս պատրաստական դասատան աշակերտուհեաց թիւը շատ է լինում, մինչև որ այս տարուա Փետրվար ամսից սկսած այդ դասատուները այլ ևս աշակերտուհի էր ընդունուում, և թէ աշակերտուհեաց շատ լինելը այդ դաժ սատան մէջ խանգարում է ուսման յառաջադիմութեանը, որոշեց եկող ուսումնական տարուանից պատրաստական դասատուներ բաժանել երկու մաս: Ուրեմն այսուհետև ուսումնարանը բաղկացած կը լինի երկու պատրաստական և չորս հիմնական դասատուներով:

Անցեալ ուսումնական տարուայ սկզբում ուսումնարանում կային 61 աշակերտուհիներ. տարուայ միջոցում մտան ուսումնարան 47 աշակերտուհիներ. թողին իւրեանց կամօք ուսումնարանը 27 աշակերտուհիներ:

Այժմ ուսումնարանը ունի 81 աշակերտուհիներ, որոնք զետեղուած են դասատանց մէջ հետևեալ կերպով՝ երկու պատրաստական դասատանց մէջ կան 28, առաջին դասատան մէջ—20, երկրորդում—12, երրորդում—13, չորրորդում—8 աշակերտուհիք: Ուսումնարանի բոլոր դասատանց մէջ գիտութիւնները աւանդվում են հայերէն լեզուով:

Ներկայացնում ենք աւանդուած առարկաների և ուսուցիչների ցուցակը:

Առաջին, երկրորդ և երրորդ դասատանց մէջ՝

ԿՐՕՆ — արժ. Յարութիւն քահանայ Սուզանաճեան և Ղևոնդ երեց Սարաջեան:

ՀԱՅՈՅ ԼԵԶՈՒ — պ. պ. Ստեպաննոս Պալասանեան, Գրիգոր Տէր Յարութիւնեան և Յովհաննէս Նազարեան:

ՌՈՒՍԱՅ ԼԵԶՈՒ — պ. Վարդան Եղիազարեան, օր. օր.

Մարիամ Քալանթարեան և Սոփիա Սարաջեան:
ՅՐԱՆՍԻԱԿԱՆ Լ. — պ. Նիկողայոս Խոսրովեան և օր. Սոփիա Սարաճեան:

ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ — պ. պ. Մարտիրոս Սիմէօնեան և Միքայէլ Սուլեան:

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ — պ. Արրահամ Երեցփոխեան:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ — պ. Վարդան Եղիազարեան:

ԲՆԱԽՍՍՈՒԹԻՒՆ — պ. Զաքարիա Գրիգորեան:

ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ — պ. Արշակ Նահապետեան:

ԲՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ — պ. Աղէքսանդր Քիշմիշեան:

ԳԾԱԳՐՈՒԹԻՒՆ — պ. Միքայէլ Սալամբէգեան և օր. Մարիամ Քալանթարեան:

ՀԱՅՈՅ ՎԱՅԵԼՉԱԳՐՈՒԹԻՒՆ — արժ. Արիստակէս ք. Բէնքլեան:
ՌՈՒՍԱՅ ՎԱՅԵԼՉԱԳՐՈՒԹԻՒՆ — պ. Յովհաննէս Քաթանեան:
ՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — պ. պ. Միքայէլ Սալամբէգեան և Յովհաննէս Քաթանեան:

ՁԵՌԱԳՐԾ ուսուցանում էր ամէն մի վարժուհի իւր դասատան մէջ:

ՊԱՐ — բոլոր դասատանց մէջ պ. Նիկողայ Բալդին, իսկ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ — պ. Աղէքսանդր Խուզեան:

Վարժուհի երրորդ դասատան — օր. Մարիամ Քալանթարեան, երկրորդ դասատան — օր. Սոփիա Սարաջեան և առաջին դասատան — օր. Մարիամ Սվէշնիկեան:

Պատրաստական դասատան մէջ՝

Հայոց լեզու և վայելչագրութիւն՝ օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեան, Ռուսաց լեզու՝ օր. Սոփիա Սարաջեան, Թուրքաշու թիւն՝ օր. Մարիամ Սվէշնիկեան, Սաարկայական դասեր՝ պ. Զաքարիա Գրիգորեան, Ռուսաց վայելչագրութիւն՝ օր. Մա-

րիամ Գալանթարեան՝ Վարժուհի պատրաստական դասատան օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեան:

Ուսումնարանը տարուայ մէջ ստանում էր հետեւեալ պարբերական հրատարակութիւնները՝ Հայերէն լեզուով՝ «Արարատ», «Մեղու Հայաստանի», «Մշակ» և «Դաստիարակ». Ռուսերէն լեզուով՝ «Дѣтское чтение», «Семья и школа» և «База»: Այդ հրատարակութիւններից «Արարատը» և «Մեղու Հայաստանի» ուսումնարանը ստանում էր ձրի խմբագրութիւններից:

Տարուայ միջոցում ուսումնարանի ուսումնական միջոցները աւելացան Ռուսերէն տի կենդանաբանական և բուսաբանական քարտէզներով, որոնք նուիրել էր մեծ. պ. Կարապետ Եղեանը:

Բացի դորանից պ. Սարգիս Սանասարեանը նուիրեց Ալիշանեանի «Յուշիկը Հայրենեաց» 2 մասն և պ. Միքայէլ Միանսարեանը՝ հայկական վայելուչ և կանոնաւոր գրութեան օրինակներ:

Ուսումնարանի հինգերորդ տարեդարձը նշանաւոր եղաւ նորանով, որ առաջին անգամ Ուսումնարանը ներկայացրեց հասարակութեան իւր հինգ տարուայ աշխատանաց պտուղը: Այդ օրը առաջին անգամ աւարտեցին իւրեանց ուսման ընթացքը մի քանի աշակերտուհիներ. ուրեմն ուսումնարանը վերջապէս փոքր իշատէ կարողացաւ հասնել իւր նպատակներին, որովհետեւ նուիրեց հայ հասարակութեանը մի քանի անգամներ: Այնուհետեւ վարչութիւնը պարզ երեսով պէտքէ սպասէր հասարակութեան արդար վճռին ուսումնարանի արդիւնաւորութեան մասին:

18, ³/₄ ուս. տարուայ միջոցում մանկավարժական խորհուրդը ունեցել է 12 նիստ: Տարուայ սկզբում բացուեցաւ

ուսումնարանի չորրորդ դասառուներ, իսկ պատրաստական դասառուներ բաժանուեցաւ երկու մասն: Այդ նոր բացուած դասատանց համար մանկավարժական խորհուրդը կազմեց տարուայ սկզբում ծրագիրներ:

Ուսումնարանի կանոններին համեմատ խորհուրդը տարուայ սկզբում ընտրութիւն արեց իւր պաշտօնական անձանց և առանց քուէարկութեան միաձայն թողեց իւր անցեալ տարուայ պաշտօնատարներին, այն է՝ տեսուչ պ. Վարդան Նղիազարեանին և գանձապահ — պ. Միքայէլ Սուլեանին:

Ընցեալ տարուայ ուսուցիչներից թողին ուսումնարանը հետեւեալ ուսուցիչները՝ կրօնուսոյց արժ. Ղևոնդ Խարազեան, ուսուցիչ Ֆրանսիական լեզուի — պ. Նիկողայոս Խոսրովեան, աշխարհագրութեան — պ. Աբրահամ Նրեցփոխեան, զօնագրութեան և նկարչութեան — պ. Միքայէլ Սալամբէգեան: Մանկավարժական խորհուրդը հրաւիրեց նոր ուսուցիչներ. կենդանաբանութեան — օր. Գոյիոնէ, Յովհաննիսեանին և Ազգային պատմութեան — պ. Յակովբ Տէր Յովհաննիսեանին:

Նոր ուսումնական տարուայ սկզբին հրապարակեցաւ վարժուհի օր. Գայիանէ Գալանթարեանը:

Անցեալ ուսումնական տարուայ սկզբում ուսումնարանում կային 81 աշակերտուհիներ: Տարուայ միջոցում մտան ուսումնարան 25 աշակերտուհիներ, թողին ուսումնարանը 29 աշակերտուհիներ. ուրեմն ուսումնարանը ունէր 77 աշակերտուհիներ, որոնք դասաւորուած էին դասատանց մէջ հետեւեալ կերպով՝ երկու պատրաստական դասատանց մէջ — 28, առաջին դասատան մէջ — 18, երկրորդ դասատան մէջ — 15, երրորդ դասատան մէջ — 9 և չորրորդում — 7 աշակերտուհի:

Ուսումնարանը ունէր 16 ուսուցիչ և հինգ վարժուհի: Մանկավարժական խորհուրդը, ինկատի ունենալով ե-

րաժշտութեան կրթողական նշանակութիւնը, որոշեց ուսումնական տարուայ սկզբում սկսել երաժշտութեան դասատուութիւն ուսումնարանի մէջ և դորան վերաբերեալ ծախսերը ծածկելու համար, նշանակեց այդ դասերի համար առանձին վարձ: Մեծ. պ. Կոնստանտինոս Ալիսանեանը յանձն առաւ դաշնամուրի ձրի դասատուութիւնը և տարուայ միջոցում ուսանում էին դաշնամուր 5 աշակերտուհի:

Առաջին, երկրորդ, երրորդ և չորրորդ դասատանց մէջ՝ եկեղեցական Պատմութիւն և Կրօն ուսուցանում էին արժ. Յարութիւն քահանայ Սուղանաճեան և Արիստակէս քահանայ Բէնքլեան. Հայոց լեզու — պ. պ. Ստեփաննոս Պալասանեան, Գրիգոր Տէր Յարութիւնեան և Յովհաննէս Նազարեան. Ռուսաց լ. — օր. օր. Մարիամ Քալանթարեան, Մարիամ Սվէչնիկեան և Սօփիա Սարաջեան. Ֆրանսիական լ. — օր. Սօփիա Սարաջեան. Թուաբանութիւն՝ պ. պ. Մարտիրոս Սիմէօնեան, Միքայէլ Սուլեան և օր. Մարիամ Քալանթարեան. Ազգային Պատմութիւն՝ պ. Յակովբ Տէր Յովհաննիսեան. Բնագիտութիւն՝ պ. Վարդան Նըխազարեան. Աշխարհագրութիւն՝ օր. Մարիամ Սվէչնիկեան և պ. Զաքարիա Գրիգորեան. Կենդանաբանութիւն՝ պ. Արշակ Նահապետեան և օր. Գայիանէ Յովհաննիսեան. Բուսաբանութիւն՝ պ. Աղէքսանդր Քիշմիշեան. Նկարչութիւն և Ռուսաց վայելչագրութիւն՝ պ. Յովհաննէս Քաթանեան. Հայոց վայելչագրութիւն՝ պ. Վարդան Նըխազարեան. Երգեցողութիւն՝ պ. Աղէքսանդր Խուդեան. Պար՝ պ. Նիկողայ Բաղին. Զեռագործ՝ վարժուհիները:

Երկրորդ պատրաստական դասատան մէջ բոլոր առարկաները ուսուցանում էին՝ օր. օր. Մարիամ և Գայիանէ Քալանթարեանք, իսկ առաջին պատրաստականի մէջ՝ օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեանը:

Ուսուցիչներից պ. Աղէքսանդր Խուդեանը ուսումնական տարուայ վերջին վախճանեցաւ ի ցաւ և ի տրտմութիւն իւր աշակերտուհեաց և ընկերակցաց:

Բ. Սրբազան Մակար Արքեպիսկոպոսի օրհնութեամբ և ուսումնարանի մանկավարժական խորհրդի վճռոյն համեմատ իւրեանց ուսման ընթացքը աւարտեցին և ստացան Ն. Բ. Սրբազանութեան կողմից մի մի Աւետարան և վարչութեան կողմից վկայագիրներ՝ օր. օր. Արեշեան Վարդուհի (Թագուհի), Սկանդարեան Նատալիա, Տէր Մարկոսեան Նատալիա, Խօջայէնիա Թեան Հռիփսիմէ, Սուղանաճեան Կատարինէ:

Մանկավարժական խորհուրդը, ինկատի ունենալով, որ հայ օրիորդական ծխական ուսումնարանները մեծ կարեւորութիւն են զգում հայ վարժուհիներում և թէ իւր ուսումնաւարտ աշակերտուհեաց մեծ մասը չունի միջոց շարունակելու իւր ուսումը աւելի բարձր ուսումնարաններում, վճռեց՝ առաջարկել նոցանից ցանկացողներին մի տարի ևս մնալ ուսումնարանում իբրեւ վարժուհեաց օգնականներ ընտելանալու և պատրաստուելու ապագայում վարժուհեաց պաշտօն վարելու համար: Այս նպատակով ցանկութիւն յայտնեցին մնալու ուսումնարանում՝ օր. Տէր Մարկոսեան Նատալիա, օր. Արեշեան Վարդուհի, օր. Սկանդարեան Նատալիա և օր. Սուղանաճեան Կատարինէ:

Ուսումնարանը տարուայ մէջ ստանում էր յետագայ պարբերական հրատարակութիւնները. Հայերէն լեզուով՝ «Արարատ» և «Մեղու Հայաստանի». Ռուսերէն լեզուով՝ «Семья и школа», «Дѣтское чтение» և «База»: Այդ հրատարակութիւններից «Արարատ» և «Մեղու Հայաստանի» ուսումնարանը ստանում էր ձրի — խմբագրութիւններից:

Տարուայ միջոցում ուսումնարանի ուսումնական միջոցները աւելացան հետեւեալ ընծայաբերութիւններով :

Մեծ. պ. Մկրտիչ Սանասարեանից ստացուեցաւ մի նշանաւոր ժողովածու, որ բաղկացած էր՝ պատմական ու հին և նոր Կոտայարանի պատկերներէից, զանազան աշխարհագրական, կենդանաբանական, բուսաբանական, հանքաբանական քարտէզներէից և երկրաչափական մարմիններէից :

Ըրժ. Գէորգ վարդապետ Սուրէնեանից՝ 10 օրինակ իւր աշխատասիրած «Պատագիրք Ընդհանուր Պատմութեան» :

Մեծ. պ. Նիկողայոս Տէր Յակովբեանից՝ 1 օրինակ իւր աշխատասիրած «Ընթերցարան հայերէն լեզուի» :

Մեծ. պ. Աղէքսանդր Խուրեանից՝ 2 օրինակ իւր աշխատասիրած «Մուզայք Հայաստանի» :

Մեծ. պ. Մարտիրոս Սիմէօնեանից՝ 2 օրինակ իւր աշխատասիրած «Ժողովածու թուաբանական խնդիրներէի» և մէկ քարտէզ Հայաստանի :

Մեծ. պ. Արշակ Նահապետեանից՝ 1 օրինակ «Ժողովածու թուաբանական խնդիրներէի» և 5 օրինակ իւր թարգմանած Բեօմէի մանկավարժական նամակներէի :

1874^{4/5} ուս. տ. տարեդարձի օրը նշանաւոր եղաւ ուսումնարանի համար նորանով, որ ուսումնարանի հիմնադիր Բ. Ս. Մակար Արքեպիսկոպոսը՝ տեսնելով վարչութեան մեծ ջանքը և արդիւնաւոր գործունէութիւնը, ի խրախոյս աշխատաւորաց շնորհեց ուսումնարանին Միջնակարգ կոչում հետեւեալ օրհնութեան թղթով :

Իարեխոհ անդամոց վարչութեան սուրբ Պայխանեան օրիորդական ուսումնարանին Մող-

նոյ Սբ. Գէորգ Եկեղեցւոյ Հայոց Տփխիսայ :

Մատուցանեմ զողջոյն Քրիստոսական և Եստուածային պազմապատիկ օրհնութիւն :

Ի տեղեկագրոյ պատուարժան կառավարչի օրիորդական ուսումնարանիդ այդորիկ Յարութիւն բարեկրօն քահանայի Սուզանաճեան աւետաւորեցաւ մեզ՝ զի նորակառոյց Ուսումնարանն, որ ՚ի գաւթի Մողնոյ սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ՝ ըստ ամենայն մասանց աւարտեալ գոյով, աշակերտուհիք արդէն փոխադրեալք են նմին, և ևս Վարչութիւն Ուսումնարանիդ մտադիրէ յեօթն առաջիկայ Սեպտեմբեր ամսոյ կատարել ընդ սովորական տարեդարձին և զօրհնութիւն նորակառոյց Ուսումնարանի. առ որ՝ հրաւիրիմք և Մեր ՚ի Վարչութենէդ ներկայ գտանիլ ՚ի հանգիսի օրհնութեան :

Ո՞վ թէ քանի՞ բերկրանք, քանի՞ ուրախութիւնք և խնդութիւնք լցին զսիրտ մեր հոգեկան մխիթարութեամբ՝ զարթուցանելով ՚ի Մեզ զբարի բարի զգացմունս գալ ՚ի խոհրդածութիւն թէ ո՞վ քաջալերեաց զբարեջան երեցփոխանն սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ հիմնել զՈւ-

սումնարանդ զայդ. ո՞վ երաշխաւորեաց առաջի բարեպաշտօն ժողովրդեան ծախել զեկեղեցական նշանաւոր գումարս 'ի գործ շինութեան Ազգային հաստատութեանդ, եթէ ոչ մեղուաջան վաստակք բազմարդին պտուղք վաստակոց միաբանութեան ձերոյ հրապարակաւ մատուցեալք 'ի ճաշակ ծնողաց, բարերարաց և խնամակալաց աշակերտութեաց. ո՞վ մատակարարեաց ձեզ զայդ շնորհ տալ կառուցանել զՏաճարդ Ուսմանց, բայց թէ իմաստութիւնն Հօր Յիսուս և սէր անկեղծաւոր. յիրաւի Յիսուս և սէր, երկոքին սոքա հաստատեն յերկրի զմիաբանութիւն, իսկ աշխարհ և հաճոյք իւր քակտեն և բաժանեն զայն:

Ապաքէն Տաճարդ այդ ուսմանց հիմնարկեցաւ 'ի վերայ անբակտելի միաբանութեան ձերոյ. ջանացարուք 'ի հաստատութեան և յանաղօտ պայծառութեան պահպանել զՏաճարդ զայդ միաբանական սուրբ սիրով, զոր երբ Յիսուս և սփռեաց 'ի սիրտս հաւատացելոց իւրոց:

Եւ Մեր վստահացեալք 'ի նախանձելի միաբանութիւն ձեր՝ այսու մերով գրութեամբ ամբառնամք զւր. Վայիսնեան օրիորդական ուսում

նարանդ զայդ յաստիճան միջնակարգ ուսումնարանաց, յուսացեալ թէ՛ յառաջադիմութիւն դորին գրաւեսցէ զուշադրութիւն վերատեսչի թեմական ծխական ուսումնարանաց, տեսչաց և ուսուցչաց նոցին զուսումնաւարտ աշակերտուհիս իւրեանց փոխադրել յօրիորդական ուսումնարանդ այդ յառաւել կրթութիւն և 'ի դաստիարակութիւն յուսմունս պէսպէս 'ի լեզուի Հայոց և 'ի կրօնի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ:

Ի վախճան ամենայնի յուսամք հանդիպել ներողութեան հանդիսակատարաց և հանդիսակցաց, յաղագս Հ'ներելոյ Մեզ հանգամանաց մերոց ներկայ գտանիլ 'ի հանդիսի տարեդարձի և օրհնութեան նորակառոյց Ուսումնարանիդ այդորիկ, այլ օրհնելոյ զձեզ, զբարերարս, զխնամակալս և զաշակերտուհիս օրիորդական Ուսումնարանիդ՝ ոչ բնաւ յետս կասիմք ըստ մերոց սեպուհ պարտաւորութեանց:

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝

Ս. անն ձեր աղօթարար ՄԱԿԱՐ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ:

Համար 123.

131-էն Օգոստոսի 1875 ամի.

Ի սուրբ վանս Հաղպատայ:

Ոչ պակաս նշանաւոր էր ուսումնարանի համար այն հանգամանքը, որ Մոզնեոյ եկեղեցւոյ ժողովրդականք, համակրելով ուսումնարանին՝ հրաման ստացան Հոգեւոր իշխանութիւնից կառուցանելու եկեղեցւոյ դաւթում մի շինութիւն ուսումնարանի համար և ծախեցին դորա վերայ նշանաւոր գումար:

Այս նորակառոյց շինութեան օրհնութեան հանդէսը կատարուեցաւ տարեկան հաշուետուութեան օրը՝ Սեպտեմբերի 7-ին:

Ահա՛ 187⁴/₅ ուսումն. տարուայ ուսումնական հաշիւը:

Ընցեալ 187⁴/₅ տարուայ ընթացքում ուսումնարանի վարչութիւնը ունեցել է թէ՛ վարչական և թէ՛ մանկավարժական քսան և ութ նիստ:

Համեմատ ուսումնարանի մէջ գործադրելի կանոններին, անցեալ ուսումնական տարուայ սկզբին — Սեպտեմբերի 9-ին վարչութիւնը ընտրութիւն արեց իւր պաշտօնական անձանց՝ տեսչի և գանձապահի:

Եռամեայ բազմապատակ տեսուչ մեծ. պ. Վարդան Նղիազարեանը հրաժարուեցաւ իւր պաշտօնից, ընդունելով վարչութեան անկեղծ երախտապարտ շնորհակալութիւնը իւր եռանդուն ձրի տեսչութեան համար: Ի տեղի նորա ընտրուեցաւ մեծ. պ. Յակովբ Տէր Յովհաննիսեանը:

Վարչութիւնը դիմեց առ Նորին Բ. Սրբազնութիւն Մակար Արքեպիսկոպոսը հետեւեալ թղթով, խնդրելով հաստատել նորընտիր տեսչին իւր պաշտօնի մէջ:

Նորին Բարձր Սրբազնութեան Առաջնորդի թէմին Վրաստանի և Իմէրէթի Տեառն Մակարայ Արքեպիսկոպոսի:

Ի կառավարչէ և ի խնամակալաց Գայիանեան օրիորդական ուսումնարանի Հայոց Տփլիսոյ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ:

Հաստատեալն ի Ձերդ Բարձր Սրբազնութենէ՝ առաջադրութեամբ ի 10-ն Յունվարի 1872 ամի № 1 ի պաշտաման տեսչի ուսումնարանիս՝ պարոն Վարդան Նղիազարեան յօրէ՛ յայնմանէ մինչև ց9-ն ամսոյս շարունակելով զտեսչութիւն աւմենայն արիաջանութեամբ, ի ներկայս յայտնեաց թէ ի պատճառս անձնական գործոց իւրոց այլ ևս չկարէ կատարել ուստի խնամակալաց և ուսուցչական ժողովս առեալ զհրաժարումն նորա՝ միաձայն ընտրեաց ի տեղի նորա տեսուչ զպարոն Յակովբ Տէր Յովհաննիսեան, յուսալով յաջալուրջ հսկողութիւն նորա:

Օրմէ յայտնելով Ձերդ Բարձր Սրբազնութեան, ժողովս ամենախոնարհաբար խնդրէ Ձերով օրհնութեամբ և խրախուսանօք հաստատել զյիշեալ Տէր Յովհաննիսեան ի տեսչութիւն ուսումնարանիս:

(Ստորագրութիւնք):

Ի պատասխանի այս գրութեան Ն. Բ. Սրբազնութիւնն բարեհաճեցաւ հետեւեալ հաստատութեան թուղթը ուղարկել վարչութեան:

Գլխաւոր կառավարչի Սր. Գայիանեան օրիորդական ծրական ուսումնարանին բարեկրօն Յարութիւն քահանայի Սուղանսճեան:

Ընկալաք զյայտարարութիւն վարչական ժողովոյ յիշեալ օրիորդական ուսումնարանին ի 14-ն Յունվար ամսոյ ընդ համարաւ 8, որով խնդրէ հաստատել ի պաշտաման տեսչի զընտրեալն իւր զգիտնական պ. Յակովբ Տէր Յովհաննիսեան:

Մեք հայեցեալ ի կանոնաւորութիւն եղանակի ընտրու-

Թեանն և յարժանաւորութիւն անձին պատուելի Յակովբայ Տէր Յովհաննիսեան այնմ կոչման, այսու մերով գրութեամբ արձակեմք զնախորդ տեսուչն՝ զպ. Վարդան Նղիազարեան յիւրոցն պաշտամանց հայրական սիրով, օրհնութեամբ և բազմաշնորհակալութեամբ, վասն ձրի և սրբութեամբ կատարելոյ նորա զայն պաշտօն տեսչական յընդերկար ժամանակս. և ի տեղի նորին հաստատեմք զյիշեալն զՅակովբ Տէր Յովհաննիսեան. մեծայոյս գոլով՝ զի նորին արժանանձնութիւնն՝ իւրով բազմակողմանի հմտութեամբ առաւել ևս ունիցի արդիւնաւոր կացուցանել զստանձնեալն իւր պաշտօն տեսչական, արդարացուցանելով միանգամայն զբարի բարի վարկումն մեր և վարչական ժողովոյն Ս. Գայիանեան օրիորդական ուսումնարանին զմանէ:

Մաղթելով յԱստուծոյ զօժանդակութիւն շնորհաց իւրոց առատացուցանել ի վերայ հոգւոց և մարմնոց նորոգ հաստատեալ տեսչի, ուսուցչաց, ուսուցչուհեաց և ամենից խնամակալաց յիշեալ ուսումնարանին՝ մնամք ամենաջերմեռանդ աղօթարար վասն ձեր.

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝

ՄԱԿԱՐ ԸՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ:

Համար 13,

ի 21-ն Յունւարի 1875 ամի.

Ի ք. Տփլիս:

Գանձապահ զարձեալ ընտրուեցաւ պ. Միքայէլ Սուլեանը:

Նորընտիր տեսուչը, կառավարելով ուսումնարանը մի ամբողջ տարի, Սեպտեմբերի 3-ին հրաժարական տալով հեռացաւ ուսումնարանից, ուստի նոյն օրը վարչութիւնը ընտրեց պ. Արշակ Նահապետեանին պաշտօնակատար տեսչի:

Անցեալ ուսումնական տարուայ սկզբում ուսումնարանում կային 77 աշակերտուհիք, տարուայ մէջ մտան 42 աշակեր-

տուհիք, թողին ուսումնարանը իւրեանց կամքով 24 աշակերտուհիք: Ուրեմն ուսումնական տարուայ վերջում ուսումնարանում կային 95 աշակերտուհի, որոնք զետեղուած էին երկու պատրաստական և չորս հիմնական դասատանց մէջ հետեւեալ կերպով՝ 2 պատրաստական դասատանց մէջ ի միասին կային 30 աշակերտուհի, 1 դասատան մէջ՝ 21 աշակերտուհի, երկրորդ դասատան մէջ՝ 20 աշակերտուհի, երրորդ—17 աշակերտուհի և չորրորդ—7 աշակերտուհի:

Խորհրդ. Ս. Մակար Արքեպիսկոպոսի օրհնութեամբ և մանկավարժական խորհրդի վճռոյն համեմատ իւրեանց ուսման ընթացքը աւարտեցին և ստացան նորին Բարձր Սրբազնութեան կողմից մի մի Աւետարան և վարչութեան կողմից վկայագրեր, հետեւեալ չորրորդ դասատան աշակերտուհիները՝

Օր. օր. Սուսանեան Աննա,

Արշակունի Գայիանէ,

Արեշեան Մարիամ և

Տէր Յակովբեան Հայկանոյշ:

Անցեալ տարի ուսուցիչներից թողին ուսումնարանը հետեւեալ անձինք իւրեանց անձնական պատճառներով՝ մեծ. պ. պ. Պալասանեան Ստեփաննոս, Տէր Յարութիւնեան Գրիգոր, Նաղարեան Յովհաննէս, Նղիազարեան Վարդան և մեծ. օր. Յովհաննիսեան Գայիանէ: Վարժուհիներից թողին ուսումնարանը՝ մեծ. օր. օր. Քալանթարեան Մարիամ և Սվէչիկեան Մարիամ:

Սոցա փոխարինելին՝ մեծ. պ. պ. Պետրոս Սիմէօնեան, Նիկողայոս Տէր Ղևոնդեան, Մանդէն Մանդինեան, Բէգլար Շահպարոնեան, արժ. Ղևոնդ երեց Խարաղեան, արժ. Նզնիկ հայր Նրզնիկեան և օր. Ովսաննա Սափարեան:

Ուսումնարանի անցեալ տարուայ դասատուք էին հետեւեալ անձինք. Կրօնից՝ արժ. հարք՝ Յարութիւն քահանայ

Սուզանաճեան, Արիստակէս քահանայ Բէնքեան և Ղևոնդ երեց Խարազեան, Հայոց լեզուից՝ պ. պ. Ն. Տէր Ղևոնդեան, Գ. Տէր Յարութիւնեան (մինչև Յունիսր ամիսը) և Պետրոս Սիմէօնեան. Ռուսաց լեզուից՝ պ. Մ. Մանգինեան, օր. օր. Ո. Սափարեան, Ս. Սարաջեան և Մ. Քալանթարեան. Ֆրանսիական լ.՝ օր. Ս. Սարաջեան. Թուաբանութիւնից՝ պ. պ. Մ. Սիմէօնեան, Մ. Սուլեան, օր. օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեան և Գայիանէ Քալանթարեան. Ազգային Պատմութիւնից՝ պ. Յակովբ Տէր Յովհաննիսեան. Պատմութիւնից՝ պ. պ. Մ. Մանգինեան և Յ. Տէր Յովհաննիսեան. Աշխարհագրութիւնից՝ պ. պ. Չաքարիա Գրիգորեան և Բէգլար Շահպարոնեան. Բնագիտութիւնից՝ պ. պ. Արշակ Նահապետեան, Աղէքսանդր Քիշմիշեան և Ջաքարիա Գրիգորեան. Նկարչութիւնից՝ պ. Յ. Քաթանեան. Ռուսաց վայելչագրութիւնից՝ պ. Յ. Քաթանեան և օր. Վ. Արեշեան. Հայոց վայելչագրութիւնից՝ արժ. Արիստակէս ք. Բէնքեան. Նրդեցողութիւնից՝ արժ. Նզնիկ ք. Նրդեան. Պար՝ պ. Ն. Քալդին. Ձեռագործ՝ օր. Հ. Տէր Գրիգորեան:

Այս ցուցակի մէջ զետեղուած անձինքներից ուճիկ են ստացել՝ բոլոր օրիորդները, պ. պ. Տէր Ղևոնդեան, Բալդին և հայր Նրդնեան: Մնացեալ բոլոր ուսուցիչները դասատուութիւն են արել միանգամայն ձրի: Այս ցուցակից երևում է, որ անցեալ տարուայ ընթացքում ուսումնարանը ունեցել է 16 ուսուցիչ և 4 վարժուհի: Բացի այս ուսումնարանում կային և չորս օգնական վարժուհիներ:

Այս օգնականները այն օրիորդներն են, որոնք անցեալ տարի այս օրս ստացան ուսումնաւարտ կոչումը, բայց վարչութեան անօրինութեամբ մնացին ուսումնարանում, որպէս զիրրև վարժուհեաց օգնականներ ընտելանան և պատրաստուին ապագայում վարժուհիներ դառնալու մեր ազգային ուսումնարաններում, ուր իւրեանց մայր ենի լեզուի, կրօնի և կարևո

գիտութեանց հմտութեամբ օգտակար հանդիսանան հայ մատաղահաս մանկուոյ դաստիարակութեանը: Վարչութիւնը մասամբ իւրիք հասաւ իւր նպատակին, սահմանելով օգնական վարժուհեաց համար գործնական դասեր, որ աւանդում էին օր. Սափարեան, պ. պ. Քիշմիշեան, Սուլեան, Տէր Ղևոնդեան և Տէր Յովհաննիսեան: Ասացինք, մասամբ իւրիք, որովհետև վերոյիշեալ ուսուցիչները չունեցան աւելի միջոց յարատեւու իւրեանց դասախօսութիւնները:

Չորս օգնական վարժուհիներից, որոնք ձրի յաճախում էին ուսումնարան — խորհուրդը օր. օր. Տէր Մարկոսեանին և Արեշեանին նոր ուսումնական տարուայ սկզբից նշանակեց ամսական 10 ռ. ռոճիկ:

Այս տարուայ Յունիսրի խորհրդի վճռով ուսումնարանի մէջ դասերը սահմանուեցան առաւօտեան ժամը 8-ից մինչև 2¹/₄ ժամը. վերացնելով միանգամայն զինի ճաշի եղած դասերը: Այս օգտակար նորաձեւութիւնը պատճառ եղաւ զրկուելու հայոց լեզուի ուսուցիչ պ. Գրիգոր Տէր Յարութիւնեանից, որ 5¹/₂ տարի շարունակ ձրի դասատուութեամբ և եռանդուն գործունէութեամբ օգտակար էր եղել ուսումնարանին, բայց առաւօտեան ազատ ժամեր չունենալու պատճառով ստիպուեցաւ թողնել ուսումնարանը: Խորհուրդը պ. Գրիգոր Տէր Յարութիւնեանի 5¹/₂ ամեայ անխոնջ աշխատութեան համար լիաբերան շնորհակալութեամբ նշանակեց նորսն մշտական անգամ խորհրդի ուղարկելով նորան հետեւեալ նամակը.

**Մեծապատիւ պարոն Գրիգոր Տէր
Յարութիւնեանին:**

Սուրբ Գայիանեան Հայ Օրիորդաց ծխական ուսումնարանի վարչութիւնը մեծ ցաւակցութեամբ լսեց, որ Դուք՝ Ներսի-

սեան ուսումնարանում ծանրաբեռնուած լինելով դասերով, չէք կարող այլ ևս շարունակել Ձեր արդիւնաւոր դասատուութիւնը մեր աշակերտութեաց համար, քանի որ այսուհետեւ մեզ մօտ գկնի ճաշի դասեր լինելու չեն:

Հինգ և կէս տարի շարունակ վարչութիւնս վայելելով Ձեր ժրջան աշխատութեան պտուղները միանգամայն երախտապարտ է Ձեր առաջ և ինչան իւր երախտադիտութեան և ի տրիտուր Ձեր բազմամեայ ձրի աշխատութեան ներկայ Յունվարի 9-ի ժողովի նստում որոշեց՝ շնորհել ձեզ՝ մեծապատիւ պարոն, մշտական անդամի կոչումն, որով վարչութիւնս կկարողանայ ընդ միշտ վայելել Ձեր պատուական անդամակցութիւնը:

Տեսուչ՝ Յակովբ Տէր Յովհաննիսեան:

14 Յունվարի 1875 ա.մ.

Թիֆլիզ:

Դաշնամուրի դասերը, որոնք սահմանուեցան մեծ. պ. Կոնստ. Ալիսանեանի առաջարկութեամբ և շարունակուեցան մի ժամանակ նորա ձրի դասատուութեամբ, ներկայ Յունվարի 1-ից խափանուեցան՝ պարոնի արտասահման գնալու պատճառով:

Ուսումնարանի գրատունը հարստացաւ հետեւեալ անձանց նուիրաբերութեամբ:

Պ. Ա. Բգար Յովհաննիսեանից մի մի օրինակ պ. Պաւսանեանի Քերականութիւն մայրենի լեզուի և պ. Աղայեանի հայկական հնչիւնների մասին. պ. Ռուբէն Զաւալեանից 2 օրինակ Նիլլերի Վիլ-Հէլմ Տէլլ, Թարգմանութիւն պ. Գ. Բարխուդարեանի. պ. Էնֆիաճեանի և ընկ. տպարանից 60 օրինակ նոյն տպարանում տպած գրքերից. պ. Բ. Աբովեանից 45 պատկերներ բնագիտութիւնից. պ. Ն. Տէր Ղևոնդեանից 20 Մայրենի լեզուի բ. մասն. պ. Կ. Նզեանից 1 բառգիրք երեք լեզուով (Գաղ. Հ. Տաճ) և Էմիսեանի 1

բառգիրք աշխարհաբանից գրաբառ. պ. Սանասարեանից 9 հատ պատմական պատկերներ: Ուսումնարանը տարուայ ընթացքում ստանում էր՝ «Արարատ», «Մեղու», «Դպրոց», «Семья и школа» և «Дѣтское чтение»: Սոցանից առաջին երկուսը ձրի:

Ուսումնարանի վարչութիւնը զգալով յոյժ կարևորութիւն ուսումնական պիտոյից մէջ մեծ պ. Ս. Մանդինեանի աշխատութեամբ անմիջապէս Գերմանիայից ապսպրեց 200 ա. այլ և այլ ուսումնական պիտոյքներ:

Նորակառոյց շինութեան մէջ մտնելով վարչութիւնը ի շնորհակալութիւն Սբ. Մորնւոյ եկեղեցւոյ ժողովրդականաց, որոնք ապահովեցին ուսումնարանի բնակարանը, որոշեց առաջիկայ տարուայ սկզբից ընդունել 10 ձրիավարժ աշակերտութիւնը սոյն եկեղեցւոյ ծխական ժողովրդից, ընտրութեամբ ժողովրդականաց, միաբանից և երեցփոխանի Սբ. Մորնւոյ եկեղեցւոյ, որոյ անուամբ բացուած է ուսումնարանը:

Վարչութեան կարգադրութեանց մէջ պէտք է յիշենք նա և այն որ Ս. Էջմիածնայ ճեմարանի բացման և օրհնութեան հանդիսի օրը խորհուրդը մի վսեմ միսիթարութիւն և սեպուհ պարտականութիւն համարեց առանձին հեռագրով առ Ս. Մակար Արք եպիսկոպոսը շնորհաւորել Նորին Վեհափառութեան անուանակոչութիւնը և Մայր ճեմարանի բացումը: Ի պատասխանի այդ հեռագրի Նորին Բ. Սրբազնութիւնը ի դիմաց Նորին Օծութեան առաքեց յանուն վարչութեան հետեւեալ օրհնութեան թուղթը:

Բարեկրօն քահանայի Սուղանաճեան.

Հեռագիր ձեր ի 28 ամսոյս ի դիմաց լուծեան Սբ. Գայիանեան օրիորդական ուսումնարանին յայտնեցաւ Նորին Վեհափառութեանն, որ ընկալեալ մերով գրութեամբ շնորհակալէ

զձէնջ յաղագս համակրելոյ ձեր ամենեցուն հանդիսի բացման նորակառոյց ճեմարանի մայր Աթոռոյ սրբոյ էջմիածնի:

Օրհնեսցէ՛ Տէր Աստուած զձեզ՝ զուսուցիչս օրիորդական ուսումնարանիդ, զարդարելով շնորհօք Աստուածութեան իւրոյ զսիրտս և զհոգիս աշակերտուհեաց դորին:

Եւ մէք հաղորդելով ձեզ սրտի մտօք զգացումն Նորին Վեհ Օծութեան, մնամք վասն ձեր ամենաջերմեռանդ աղօթարար

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝

ՄԱԿԱՐ ԼՐԻՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ,

Համար 150.

1875 ամի.

1-ն Հոկտեմբերի,

ի Ս. Էջմիածին:

187⁵/₆-ի ընթացքում վարչութիւնը տեսաւ, որ երկու պատրաստականով և չորս հիմնական դասատուներով անկարելի է աւարտել մի ազգային դպրոցի ծրագիր. ուստի նա մեծ փափաք ունէր բանալու հինգերորդ դասատուն, որպէս զի այս տեղի ուսումնականները ստիպուած չը լինին զիմելու օտար ուսումնարաններ իւրեանց ուսումն շարունակելու համար: Ազգային ուսումնարանը պէտք է աւանդէ ընդհանուր կրթութեան վերաբերեալ գիտութիւնները այն չափով, որքան անհրաժեշտ է ամէն մի լուսաւորուած անձնի համար: Վարչութիւնը չկարողացաւ այս անգամ կատարելու իւր մէջ յընդացած միտքը հինգերորդ դասատուն բանալու մասին, բայց յուսով է որ, եթէ այսօր չ'յաջողեցաւ, մօտ ապագայում պէտք է, որ յաջողի:

Ընցեալ տարուայ ընթացքում վարչութիւնը ունեցել է թէ վարչական և թէ մանկավարժական «10» նիստ:

Ուսումնարանիս մէջ գործադրելի կանոններին համաձայն ամէն ուսումնական տարուայ սկզբին նորոգ ընտրութիւն է լինում պաշտօնատար անձանց:

Այդ հիման վերայ տարուայ սկզբին, այն է Սեպտեմբերի 9-ին վարչութիւնը ընտրութիւն արեց տեսչի և գանձապահի: Նոյն ամսոյ 3-ին տեսչի պաշտօնակատար ընտրուած պ. Արշակ Նահապետեանը միաձայն ընտրուեցաւ տեսուչ ուսումնարանի և հեռւեալ յայտարարութեամբ խնդրեցաւ Ն. Բ. Ս. Մակար Արքեպիսկոպոսից հաստատութիւն նորընտիր տեսչի.

Նորին Բարձր Սրբազնութեան վիճակաւոր Լուսնորդի Թէմին Վրաստանի և Իմերէթի Տեառն Մակարայ Արքեպիսկոպոսի:

Ի գլխաւոր կառավարչէ, ի խնամակալաց և յուսուցչաց Սուրբ Գայիանեան օրիորդաց ուսումնարանի Հայոց Մողնի եկեղեցւոյ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հաստատեալն ի Ձերդ Բարձր Սրբազնութեան ի պաշտաման տեսչի ուսումնարանի պ. Յակովբ Տէր Յովհաննիսեան զկնի կատարելոյ զպաշտօն իւր զամ մի ողջոյն ըստ կարելոյն և յՅ-ն ամսոյն հրաժարեցաւ յուսումնարանէս. ուստի վարչութիւն սորին համաձայն հաւանութեամբ բոլոր անդամոց իւրոց ընտրեաց ի կատարումն տեսչական պաշտաման ուսումնարանիս զպարոն կանդիդատն բնական գիտութեանց Արշակ Նա-

հայկեան, յուսալով յարիաջանութիւն նորին, որ կարող է բարեօրոյս յառաջ վարել զայն պաշտօն: Զվերոյդրելոյն հասուցեալ 'ի տեղեկութիւն Զերդ Բարձր Սրբազնութեան, վարչութիւնս խոնարհաբար խնդրէ 'ի Զէնջ բարեհաճել հաստատել զպ. Նահապետեան տեսուչ ուսումնարանիս Զերով հայրական օրհնութեամբ:

(Ստորագրութիւնը):

Նորին Բարձր Սրբազնութիւնն 'ի պատասխանի այս գրութեան բարեհաճեցաւ հետեւեալ օրհնութեան թղթով հաստատել տեսչին:

Ի վարչութիւնն Ս. Գայիանեան օրիորդական միջնակարգ ուսումնարանին Հայոց Ս. Գէորգ եկեղեցւոյն Մոզլուոյ.

Ընկալաք զյայտարարութիւն ժողովոյ դորին յԹ՝ Սեպտեմբերի 1875 ամի անցելոյ, որով ընտրեալ 'ի տեղի հրաժարելոյն 'ի տեսչական պաշտօնէ պարոն Յակովբայ Տէր Յովհաննիսեան՝ զկանդիդատն բնական գիտութեանց զպարոն Արշակ Նահապետեան առաջարկէ մեզ 'ի հաստատութիւն 'ի նմին պաշտաման:

Մեք տեսանելով ստէպ փոփոխումն նախորդ տեսչաց ուսումնարանիդ այդորիկ, որով ո՛չ սակաւ խանգարմունք կարգաց ե յետադիմութիւնք ըստ ուսումնական մասին կարեն յառաջ դալ՝ կամովին յետաձգեցաք ցարդ զհաստատութիւն նորընտիր տեսչին, որպէս զի յընթացս ժամանակաւոր պաշտօնավարութեանց նորին փորձիւ ցուցցի անձնանուէր ծառայութիւնն եւ տոկունութիւնն 'ի ստանձնեալ պաշտաման:

Եւ յիշեմ, որովհետեւ նորին արժանանձնութիւնն արդարացոյց զվարկ եւ զհամարումն պատուարժան Անդամոց վարչու-

թեանդ զինքենէ եւ գրաւեաց զժերմագին համակրութիւն մեր յարիաջանութեան եւ 'ի գործունէութեան իւրում, վասնորոյ այսու մերով գրութեամբ հաստատեմք զառաջարկեալն 'ի վարչութենէդ զնա ինքն զկանդիդատն բնական գիտութեանց զմեծապատիւ պարոն Արշակ Նահապետեան 'ի պաշտաման տեսչութեան ուսումնարանիդ անսահման ժամանակաւ, եւ աղօթս առնեմք առ Ամենաբարձրեալն Աստուած, որպէս զի՝ զօրացուցէ զհոգեկան եւ զմարմնական կարողութիւն նորին 'ի գործ պաշտամանդ այդորիկ, տացէ նմա զհոգի համբերութեան եւ երկայնատութեան 'ի կատարումն ստանձնեալ իւր եւ սուրբ պարտաւորութեանց ամենայն անձնանուիրութեամբ եւ մտադիւր զուարթութեամբ, իսկ ամենեցուն պատուարժան Անդամոց դորին եւ ինամակալաց եւ ուսուցչաց ուսումնարանիդ տացէ զսէր, զխաղաղութիւն եւ զմիաբանութիւն 'ի յառաջագէժ զարգացումն աշակերտութեանց օրիորդական ուսումնարանիդ, որոյ հաստատութեան եւ յարատեւութեան մնամք յաւէտ ցանկացող եւ աղօթարար

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝

ՄԱԿԱՐ ԸՐԻՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ:

Համար 22

22 Մայիսի 1876 ամի.

Տիփլիս:

Գանձապահ ընտրուեցաւ հինգերորդ տնգամ նոյնպէս միաձայն՝ պ. Միքայէլ Սուլեանը:

Տեսչի եւ գանձապահի աշխատութիւնը թեթեւցնելու համար վարչութիւնը որոշեց հաստատել մի նոր պաշտօն օդնական տեսչի եւ միանգամայն տնտեսի: Այս պաշտօնը յանձնուեցաւ պ. Աղէքսանդր Քիչմիշեանին: Պարոնը վարեց իւր պաշտօնը մինչև Յունուար ամիսը ամենայն ջերմեանդութեամբ

օգնելով թէ տեսչին և թէ դանձապահին և ապա ազատ միջոց չունենալու պատճառով հրաժարուեցաւ իւր պաշտօնից: Վարչութիւնս յարմար դատեց յանձնել այդ պաշտօնը ուսումնարանին վարժուհի օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեանին տալով նորան կարգապահի կոչումն:

Վարչութեան առաջին նիստում իսկ կարգացուեցաւ ՆՈՐԻՆ ՕՇՈՒԹԵԱՆ ՎԵՀԱՓԱՌԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ հետեւեալ Կոնդակը արքունի տեսչաց և վերատեսչաց հետ յարաբերութեանց և Ռուսաց պատմութեան և Ռուսաստանի աշխարհագրութեան անհրաժեշտ դասատուութեան մասին, այն ևս Ռուսաց լեզուով:

Քաղաքական պատճէն Կոնդակի նորին Վեհ. Կաթողիկոսի ամենայն Հայոց Տ. Տ. Գէորգայ Դ-ի յառաջացելոյ յանուն թէմակալ Առաջնորդի Հայոց Վրաստանի և Իմերէթի 'ի 4-էն Գեկտեմբերի 1874 ամի վասն յարաբերութեանց, զորս ունին տեսուչք արքունի ուսումնարանաց:

«Թագաւոր Կայսրն կամելով ճշտապէս որոշել զպարտս և զյարաբերութիւնս արքունի տեսչաց առ հոգեւոր ծխական դպրոցս Հայոց ևս և զառարկայս հսկողութեան նոցին յատկացեալ, Բարձրագոյն բարեհաճեցաւ 'ի 19-ն Յուլիսի անցելոյ հաստատել 'ի տեղի հրահանգին, տուելոյ 'ի 29-ն Հոկտեմբերի 1871 ամի զհետեւեալ կանոնս կանխապէս 'ի Մեծ Իշխան Փոխարքայէն Կովկասու հաւանեալս վասն հրահանգութեան Հոգեւոր տեսչութեան Լուսաւոր-

չական Հայոց և արքունի տեսչաց: Ա. 'ի պարտականութիւն Հոգեւորականութեան Լուսաւորչական Հայոց համաձայն 975 յօդ. ա. մասին X հատորոյ օրինաց մնաց հաստատումն եկեղեցական դպրոցաց և կառավարութիւն նոցին, նոյնպէս և խնամք մուծանելոյ 'ի նոսա զկանոնաւոր և զբարեյարմար եղանակ ուսումնաստուութեան և պահպանութեան բարի վարուց յուսուցիչս և յուսանելիս:

Ի պարտս դնի արքունի տեսչաց 'ի մասին հաստատելի և կառավարելի հանրակրթական Հոգեւոր ծխական դպրոցաց Հոգեւորականութեան Հայոց ըստ զօրութեան բարձրագոյնս հաստատեալ 'ի 22-ն Գոյեմբերի 1873 ամի ենթադրութեան Պետական խորհրդարանի, հրակել նախ՝ զի յամենայն դպրոցս աւանդեսցի լեզու Ռուսաց, իսկ յայնոսիկ դպրոցս, յորս դասախօսին ընդհանուր պատմութիւն և աշխարհագրութիւն, աւանդեսցին նաև պատմութիւն և աշխարհագրութիւն Ռուսաց 'ի լեզու Ռուսական. երկրորդ՝ զի գասատուք դպրոցացն այնոցիկ հպատակք եղեցին Ռուսիոյ և ունիցին զպարտուպատշաճ բարոյական յատկութիւնս. իսկ 'ի

խառնել 'ի տնտեսական մասն դպրոցաց կամ
հաշիւս պահանջել չեն տուեալ տեսչաց իրաւունք:

Երդ ըստ որում այսու Վայսերահաստատ
բացատրութեամբ պարզ և որոշ նշանակին պար-
տաւորութիւնք և իրաւունք արբունի տեսչաց
ըստ տրամադրութեան վերահսկողութեան 'ի
վերայ Հոգևոր ծխական և հանրակրթական
դպրոցաց Հայոց, որ ընդ իշխանութեամբ իրա-
ւասութեան եկեղեցական վարչութեան մերոյ, և
որովհետև յուսալի է և միանգամայն ցանկալի,
զի յետ այսորիկ բարձցին ամենատեսակ տա-
րակուսութիւնք թէ անթերի ճշտութեամբ կա-
տարեսցի բացատրութիւնն այն յերկոցունց ևս
կողմանց:

Վասն որոյ առ 'ի փութալ 'ի գործադրու-
թիւն Վայսերական պատուիրանի այսու կոն-
դակաւ առաջադրեմք. նախ՝ պատուիրել 'ի ձէնջ
կարգեալ թէմական տեսչի և ընդ ձեռն նորա
օգնականաց նորին զկամեալն յինքեանց զգոր-
ծակցութիւն 'ի կատարելն արբունի տեսչաց ըզ-
պարտիսն վերահսկողութեան 'ի վերայ հանրա-
կրթական Հոգևոր ծխական դպրոցաց մերոց
ըստ ճիշտ իմաստից Վայսերահաստատ բացատ-

րութեան, որ յաղագս վերահսկելոյ պարտաւո-
րիչ դասատուութեան Ռուսաց լեզուի յամենայն
դպրոցս. նաև պատմութեան և աշխարհագրու-
թեան Ռուսիոյ Ռուսական լեզուով յայնոսիկ
դպրոցս, յորս աւանդեն ընդհանուր պատմու-
թիւն և աշխարհագրութիւն ևս և յաղագս ուս-
սահպատակ լինելոյ դասասուլաց, ունելով զկա-
րեւոր բարոյական յատկութիւնս: Իսկ սւսումնա-
կան, տնտեսական և այլն ամենայն մասունք
ներքին և արտաքին կառավարութեան դպրո-
ցաց մերոց անկախ և հաստատ մնան յարատե-
ւին ըստ նախկին դրութեան ընդ իրաւասու-
թեամբ Հոգևոր իշխանութեան և կառավարին
'ի ձեռն թէմական տեսչաց և հոգաբարձութեանց,
որպէս նաև դասատուութիւնք այլ ամենայն ա-
ռարկայից պարտին կատարել մայրենի լեզուաւ,
բացի Ռուսաց լեզուէ, 'ի պատմութենէ և յաշ-
խարհագրութենէ Ռուսաց. իսկ բաժանմունք,
կարգադրութիւնք և եղանակք ամենայն դա-
սուց և առարկայից առանց իրիք բացառու-
թեան տնօրինեսցին անկախութեամբ 'ի դպրո-
ցական վարչութեանց մերոց. բացի յայսցանէ
եթէ պատահեսցին այլ դէպք, տարակուսանք

և զըժուարինք, թէմական տեսուչք պարտ են ինդրել 'ի ձէնջ զկարևոր բացատրութիւն և դուք 'ի մէնջ, եթէ դժուարասցիք ուղղակի ձեզէն զինդիրն լուծանել:

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝

ԳԵՈՐԳ Դ, ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԸՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ.

Ռուսաց պատմութիւնը արդէն աւանդուում էր Ռուսաց լեզուով, բայց Ռուսաստանի աշխարհագրութիւնը ուսուցչի պակասութեան պատճառով չէր մոծած 'ի շարս աւանդելի առարկաների: Այս Կոնդակի հիման վերայ որոշուեցաւ մոծանել Ռուսաստանի աշխարհագրութիւնը Ռուսաց լեզուով և ընդհանրապէս Կոնդակը յանձնուեցաւ տեսչին 'ի հրահանգութիւն և 'ի ձեռնարկութիւն:

Անցեալ տարուայ սկզբում կային 4 վարժուհիք, որոնք առաջին շրջանի ուսումնաւարտներից էին և արդէն մի տարի մնալով ուսումնարանում, վարժուել էին դասատուութեան համար:

Դոցանից մեծ օր. օր. Նատալիա Տէր Մարկոսեանին և Վարդուհի Արեշեանին դեռ 1874^{4/5} ուսումնական տարուայ վերջում որոշուեցաւ նշանակել ամսական 10 ռ. ռոճիկ, սկսեալ 1875-ի Սեպտեմբերից: Մնացեալ երկուսին՝ մեծ. օր. օր. Կատարինէ Սուղանաճեանին և Նատալիա Սկանդարեանին դրամական պակասութեան պատճառով — առ ժամանակ չ'նշանակուեցաւ. ռոճիկ: Բայց երբ, դեռ ուսումը չսկսած աշակերտուհեաց թիւը 95-ից հասաւ 130-ի, վարչութիւնս նոյն իսկ Սեպտեմբերից կարելի դատեց ամսական 10 ռ. նշանակել և օր. Կատարինէ Սուղանաճեանին և վերջապէս՝ երբ փոքր պատրաս-

տականի աշակերտուհեաց թիւը անցաւ 40-ից, որոշուեցաւ բաժանել այդ նախակրթարանը երկու զուգընթաց դասատուն և յանձնել մինը օր. Նատալիա Սկանդարեանին, որին Հոկտեմբերից նշանակուեցաւ ամսական նոյնպէս 10 ռ.

Այսպիսով բոլոր չորս օգնական վարժուհիները, ուսումնարանի առաջին շրջանի աւարտած աշակերտուհիներից ստանում էին վարձատրութիւն և պարագում էին դասատուութեամբ:

Երկրորդ շրջանի ուսումնաւարտներից մեծ. օր. Գայիանէ Արշակունին ցանկացաւ օգնական վարժուհւոյ պաշտօն ստանալ սոյն ուսումնարանում և սիրով ընդունուեցաւ: Ուսումնական տարուայ վերջում մեծ. օրիորդը թողեց ուսումնարանը արքունական գիմնազիօն մտնելու պատճառով և 'ի տեղի նորա հրավիրուեցաւ երրորդ շրջանի ուսումնաւարտներից օր. Սրբուհի Տէր Սարգսեանը:

Անցեալ ուսումնական տարուայ սկզբում հրավիրուեցաւ վարժուհի ուսումնարանիս, 'ի տեղի մեծ. օր. Սօփիա Սարաջեանի, մեծ. օր. Մարիամ Բաբանասեանը և Յունվարին 'ի տեղի հրաժարեալ մեծ. օր. Ուսմանա Սափարեանի — մեծ. օր. Մարիամ Սվէչնիկեանը: Հին վարժուհիներից շարունակեցին իւրեանց ծառայութիւնը ուսումնարանին՝ մեծ. օր. օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեանը, որ Յունվարից կարգապահ էր նշանակուած և Գայիանէ Բալանթարեանը: Տարուայ սկզբում բոլոր չորս վարժուհիներն ևս ստանում էին ամսական 20-ական ռ., բայց Յունվարին վարչութիւնս հնարաւոր գտաւ աւելացնել սոցա ռոճիկը, նշանակելով կարգապահ վարժուհւոյն ամսական 30 ռ., իսկ միւս վարժուհիներին 25 ական:

Անցեալ տարուայ սկզբում ոսումնարանում կային 95 աշակերտուհի, տարուայ ընթացքում մօտն նոր 75 աշակերտուհի, դուրս եկան 30 աշակերտուհի, ուրեմն ուսումնական տարուայ վերջում կային 140 աշակերտուհի, որոնք զետե-

դուած էին Դ դասարանների մէջ հետեւեալ կերպով՝ երկու զուգընթաց փոքր պատրաստականում 52 հոգի, մեծ պատրաստականում—25, առաջին դասատան մէջ—25, երկրորդ դասատան մէջ—19, երրորդ դասատան մէջ—12, և չորրորդ—7, ընդամենը 140 աշակերտուհի:

Արշութեան որոշումը կարգադրուեցաւ, որ անցեալ Դեկտեմբերին կէս տարուայ հարցաքննութիւններ լինին, որ և եղաւ և այնքան օժանդակեց միւս կէս տարուայ դաստառութեանը, որ որոշուեցաւ այսուհետեւ տմենայն տարի կիսամեայ քննութիւններ անել:

Մանկավարժական խորհրդի վճռոյն համաձայն աւարտեցին իւրեանց ուսման ընթացքը և ստացան վկայագրեր չորրորդ դասատան հետեւեալ յառաջագէմ աշակերտուհիք:

Նահապետեան Նեգինեա,

Աղամեան Թագուհի,

Ղուրալեան Նատալիա,

Տէր Սարգսեան Սրբուհի,

Շահիկեան Մարիամ և

Լազարեան Սառա:

Ուսումնարանիս հիմնադիր Բարձր Սրբազան Մտկար Արքեպիսկոպոսը առաջին երկու շրջանի ուսումնաւարտ աշակերտուհեաց նուիրում էր մի մի Աւետարան: Վարչութիւնս ի յիշատակ իւր բազմերախտ Հիմնադրի որոշեց պահպանել այդ աւանդը և վկայագրերի հետ ուսումնաւարտները ստացան մի մի Աւետարան:

Անցեալ տարուայ սկզբում ուսումնարանը թողին իւրեանց անձնական պատճառներով հետեւեալ ուսուցիչները՝ պ. պ. Յակովբ Տէր Յովհաննիսեան, Բէգլար Շահպարտեան, Մանդէն Մանդինեան և Նիկողայոս Տէր Աւետիսեան:

Սոցա փոխարինեցին՝ պ. պ. Գրիգոր Տէր Յարութիւնեան, Դաբրիէլ Թաւաքալեան և Սիսակ Սահակեան:

Ուսումնարանում դաստառ էին անցեալ տարի հետեւեալ անձինք. Կրօնագիտութիւնից՝ արժ. հարք Յարութիւն քահանայ Սուղանաճեան, Աւոնդ երէց Խարազեան, Արիստակէս քահանայ Բէնքլեան. Հայոց լեզուից՝ պ. պ. Գրիգոր Տէր Յարութիւնեան, Սիսակ Սահակեան, օր. օր. Կատարինէ Սուղանաճեան, Նատալիա Տէր Մարկոսեան, Նատալիա Սկանդարեան. Ռուսաց լեզուից՝ օր. օր. Ովսաննա Սափարեան (մինչև Յունվար ամիսը), Մարիամ Սվեչնիկեան (Յունվարից), Գայիանէ Քալանթարեան. Ֆրանսիական լեզուից՝ օր. Ովսաննա Սափարեան (մինչև Յունվար ամիսը), պ. Գաբրիէլ Թաւաքալեան (Յունվարից), օր. Մարիամ Բաբանասեան. Թուաբանութիւնից՝ պ. պ. Մարտիրոս Սիմէօնեան, Միքայէլ Սուլեան, օր. օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեան, Մարիամ Բաբանասեան. Ազգային պատմութիւնից՝ պ. Սիսակ Սահակեան. Ընդհանուր պատմութիւնից՝ պ. Պետրոս Սիմէօնեան. Ռուսաց պատմութիւնից՝ օր. Մարիամ Բաբանասեան. Ընդհանուր աշխարհագրութիւնից՝ օր. օր. Սափարեան (մինչև Յունվար ամիսը), Մարիամ Սվեչնիկեան (Յունվարից). Ռուսաստանի աշխարհագրութիւնից՝ օր. օր. Ովսաննա Սափարեան (մինչև Յունվար ամիսը), Մարիամ Սվեչնիկեան (Յունվարից), Բնագիտութիւնից՝ պ. պ. Արշակ Նահապետեան, Աղէքսանդր Քիշմիշեան, Զաքարիա Գրիգորեան. Նկարչութիւնից և Գծագրութիւնից՝ պ. Յովհաննէս Քաթանեան. Հայոց վայելչագրութիւնից՝ արժ. Արիստակէս ք. Բէնքլեան և օր. Վարդուհի Արեշեան. Ռուսաց վայելչագրութիւնից՝ պ. Յովհաննէս Քաթանեան և օր. Վարդուհի Արեշեան. Զայնագրութիւնից՝ արժ. հայր Նզնիկ քահանայ Ներսիսեան. Զեռագործից՝

օր. օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեան, Գայիանէ Արշակունի, Կատա-
րինէ Սուղանաճեան, Նատալիա Տէր Մարկոսեան, Նատալիա
Սկանդարեան. Պ ա Ր Ի ց՝ Նիկողայ Բալդին:

Վերոյիշեալ դասատուներից բոլոր վարժուհիները, օգ-
նական վարժուհիները, պ. պ. Սահակեանը և Բալդինը ստա-
նում էին իւրեանց աշխատութեան համար վարձ, իսկ միւս բո-
լոր ուսուցիչները թուով 13 հոգի իւրեանց աշխատութիւնը
նուիրել են ուսումնարանին ձրիաբար:

Վարչութեան տնօրինութեան մէջ յիշատակելու արժանի է
և այն, որ այս տարի առաջին անգամ աշակերտութեանց որոշ-
ուեցաւ տանել եկեղեցի Սրբոց Վարդանանց տօնի օրը և այ-
սուհեակ պէտքէ ամեն տարի ազգիս և Հայաստանեայց եկե-
ղեցւոյ համար նահատակող Սրբոց Վարդանանց տօնին տշա-
կերտուհիք ներկայ լինին Սուրբ Պատարագին և հոգեհանգս-
տեան հանգիսին:

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐՈՒԹԵԱՆ ՄԵՆ ԻՇԽԱՆՈՒՂԻՈՅ
հունանաւորութեան ներքոյ եղող օրիորդական Իիմնագիծնի հո-
գաբարձական խորհուրդը՝ ձեռն աեղւոյս նահանգապետի ա-
ռաջարկեց վարչութեանը կամ փոխել մեր աշակերտութեան
նշանազգեստի գոյնը կամ գունաւոր շերտով զանազանել նորան
օրիորդական Իիմնագիծնի նշանազգեստից: Այս առաջարկու-
թեան հիման վերայ որոշուեցաւ երկու կարգ կապոյտ շերտեր
կարել տալ նշանազգեստի բոլորտիքը և մի կարգ թեղանիքի
ծայրի շուրջը:

Պ. դանձապահի հաշուեմատեաններից երեւում է մի առան-
ձին կորուստ՝ կորած փողեր անուամբ: Սորա պատճառը այնէ,
որ մինչև այժմ աշակերտութիւններից ստանում էինք 3 նուազ
13 ական ռուբլի՝ Սեպտեմբերին, Յունվարին և Մայիսին: Ծնող-
ներից ոմանք օգուտ քաղելով այդ հանգամանքից աշխատում

էին Մայիսի վճարը յետաձգել մինչև Յունիսը, երբ սկսվում
են արձակուրդները և այդպիսով խուսափում էին իւրեանց
պարտքը հատուցանելուց, որոյ համար իւրեանց դուստրներին
հանում էին ուսումնարանից: Սորա առաջն առնելու համար
վարչութիւնը որոշեց նոր ուսումնական տարուայ համար ուս-
ման վարձ 39 ռուբլու փոխարէն 40 ռ., այն ևս երկու նուազ
ստանալու պայմանով՝ 20 ռ. Սեպտեմբերի սկզբին և 20 ռ.
Մարտի սկզբին:

Չեռագործի դասերից կարգապահ վարժուհւոյն ազատե-
լու զիտաւորութեամբ, որպէս զև մեծ. օրիորդը աւելի միջոց
ունենայ հսկելու կարգապահութեան վերայ, վարչութիւնը
Սեպտեմբերի 1-ին հրաւիրեց մեծ. տիկին Նունէ Նզեկեանին
տարեկան 150 ռ. ռոճկով, շաբաթական տասն դասի համար:

Նոր ուս. տարուայ համար հրաւիրուեցաւ ուսուցիչ
պատմութեան առաջին դասատան համար պ. Սեդրակ Ման-
գինեանը:

Ուսումնարանի գրատարանը հարստացաւ հետեւեալ ան-
ձանց նուիրաբերութեամբ.

Պ. Բ ա գ Ր ա տ Ա Ր ա բ ջ ե ա ն Ի ց—6 հատ ստերեօս-
կոպիք պատկերներ:

Պ. Ա փ ե ա ն Ի ց—Փրանկլին՝ հարստանալու միջոց զրբոյ-
կից 40 օրինակ, օրիորդաց ձրիապէս բաժանելու համար:

Պ. Է ն Փ Ի ա Ճ ե ա ն Ի և Ը ն կ. տպարանից — 77 հատ
նոյն տպարանում տպած զրբերից:

Պ. Ա Ր գ ա Ր Յ Ո վ հ ա ն ն Ի ս ե ա ն Ի ց—Ուսման Դախա-
գիծ պ. Մանգինեանի, 10 օրինակ:

Պ. Գ է ո Ր գ Տ է Ր Ա Ղ է ք ս ա ն դ Ր ե ա ն Ի ց—10 օրինակ
Բարոյական պատմութիւններ:

Պ. Գ. Բ ե ժ ա ն ե ա ն Ի ց—13 հատ բուսականական մե-
ծագիր պատկերներ:

Պ. Ա Ղ Է ք ս ա ն դ ր Յ ո վ չ ա ն ն ի ս ե ա ն ի ց—15 հատ Բարեկամութեան զոհեր գրքից, որից 10 օրինակ բաժանուեցաւ աշակերտուհեաց, իսկ 5 ը մնաց գրատանը:

Պ. Մ. Ս ի մ է օ ն ե ա ն ի ց—5 հատ Եւտուշեակութեան խնդիրների առաջին մասից:

Բացի այս՝ ուսումնարանը ստանում էր ձրիաբար՝ «Արարատ», «Մեղու Հայաստանի» և վերջին ժամանակ «Փորձ» — նոյն իսկ խմբագրութիւններից:

1876-ի Մարտի 31-ին մեկնեցաւ Տփլիսից ուսումնարանի Հիմնադիր Բ. Ս. Մակար Արքեպիսկոպոսը և ի տեղի նորա ժամանեց Թիֆլիզ Առաջնորդութեան պաշտօնով Ն. Բ. Սրբազնութիւն Գաբրիէլ Արքեպիսկոպոսը:

Եւրիլի 22-ին ուսումնարանի վարչութիւնը ներկայացաւ Ն. Բ. Սրբազնութեանը և ուսումնարանի տեսուչ պ. Արշակ Նահապետեանը ներկայացրեց Սրբազան Առաջնորդին հետևեալ տեղեկագիրը ուսումնարանի գրութեան մասին.

Դ Պ Ր Ո Յ Ա Կ Ա Ն Տ Ե Ղ Ե Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք

Սուրբ Գայիանեան Հայ Օրիորդաց Միջնակարգ ուսումնարանը հիմնուած է 1869 թուականի Յունիս ամսին Ս. Գայիանեան կուսանաց տօնի օրը, հայրախնամ օրհնութեամբ Վրաստանի և Իմէրէթի նախկին առաջնորդի՝ Բարձր Սրբազան Մակար Արքեպիսկոպոսի, որ և է Հիմնադիր ուսումնարանի:

Ուսումնարանը մինչև 1875-ի Սեպտեմբեր ամիսը զետեղուած էր վարձած բնակարանի մէջ. իսկ այժմ հոգացողու-

թեամբ Մոլդուց Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ ժողովրդականաց՝ ունի իւր սեփական տունը:

Ուսումնարանը բաղկացած է երկու պատրաստական և չորս հիմնական դասատուներից: Պատրաստականներից փոքրը աշակերտուհեաց շատութեան պատճառով բաժանուած է երկու բաժանմունքի:

Ուսումնարանում ներկայումս ուսանում են մի հարիւր քառասուն և ութն (148) աշակերտուհիք, որոնք դասատանց մէջ զեանդուած են հետևեալ թուով.

Զորրորդ դասատան մէջ	7 աշակերտուհիք.
Երրորդ , , ,	13 , ,
Երկրորդ , , ,	19 , ,
Առաջին , , ,	26 , ,
Մեծ Պատրաստականում	27 , ,
Երկու փոքր պատրաստականում	56 , ,

Ուսումնարանը ունի չորս վարժուհիք՝ օր. օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեան, Գայիանէ Քալանթարեան, Մարիամ Բարանասեան և Մարիամ Սվեչնիկեան և հինգ օգնական վարժուհիք՝ օր. օր. Կատարինէ Սուզանաճեան, Նատալիա Տէր Մարկոսեան, Նատալիա Սկանդարեան, Գայիանէ Արշակունի և Վարդուհի Արեշեան: Այս վերջինները աւարտել են իւրեանց ուսման ընթացքը սոյն ուսումնարանում:

Ուսումնարանի մէջ դործում են՝ մի գլխաւոր կառավարիչ, չորս խնամակալք, մի տեսուչ, մի կարգապահ (վարժուհիներից), տասն և երեք ձրի և երկու վարձ ստացող ուսուցիչներ:

Զրի ուսուցիչների մեծ մասը ուսումնարանի հիմնած օրից շարունակում է իւր աշխատութիւնը ցայժմ:

Ուսումնարանի վարչութիւնը կազմում են՝ գլխաւոր կա-

ռաւարիչը, խնամակալները և բոլոր ձրի ուսուցիչները՝ ընդ նախագահութեամբ տեսչի:

Ուսումնարանի արդիւնքը գոյանում է աշակերտուհեաց ամսական թոշակից, Մոզնեոյ եկեղեցւոյ տարեկան նպաստից և բարերարաց նուիրաբերութիւններից:

Ուսումնարանում բոլոր առարկաները աւանդւում են մայրենի լեզուով, բացի Ռուսաց պատմութիւնից և Ռուսաստանի աշխարհագրութիւնից, որոնք հրամանաւ նորին Օծութեան Վեհափառ Կաթողիկոսի ամենայն Հայոց — աւանդւում են Ռուսաց լեզուով:

Ուսումնարանիս Գլխաւոր Կառավարիչն է՝ արժ. Յարութիւն քահանայ Սուզանաճեան:

Խնամակալը՝ պ. պ. Յովհաննէս Քաթանեան, Զաքարիա Գրիգորեան, Կէորդ Նւանդուկեան և Ստեփաննոս Պալասեան:

Տեսուչ՝ պ. Արշակ Նահապետեան:

Վարդապետ՝ օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեան:

Ուսուցիչք՝ Կրօնագիտութեան՝ արժ. հարք՝ Յ. ք. Սուզանաճեան, Արիստակէս ք. Բէնքլեան և Ղևոնդ երեց Խարազեան:

Հայոց լեզուի՝ պ. պ. Գրիգոր Տէր Յարութիւնեան, Սահակ Սահակեան, օր. օր. Կատարինէ Սուզանաճեան, Նատալիա Տէր Մարկոսեան և Նատալիա Սկանդարեան:

Ռուսաց լ՝ օր. օր. Մարիամ Սվեչնիկեան և Գայիանէ Քալանթարեան:

Ֆրանսիական լ՝ պ. Գաբրիէլ Թաւաքալեան և օր. Մարիամ Բաբանասեան:

Թուաբանութեան՝ պ. պ. Մարտիրոս Սիմէօնեան, Միքայէլ Սուլեան, օր. օր. Մարիամ Բաբանասեան և Հեղինէ Տէր Գրիգորեան:

Բնագիտութեան՝ պ. պ. Արշակ Նահապետեան, Աղէքսանդր Քիշմիշեան և Զաքարիա Գրիգորեան:

Սղգային պատմութեան՝ պ. Սիսակ Սահակեան:

Ռուսաց պատմ.՝ օր. Մարիամ Բաբանասեան:

Բնագիտութեան՝ պ. Պետրոս Սիմէօնեան:

Շխարհագրութեան՝ օր. Մարիամ Սվեչնիկեան:

Ռուսաստանի աշխարհագրութեան՝ օր. Մարիամ Սվեչնիկեան:

Նկարչութեան և Գծագրութեան՝ պ. Յովհաննէս Քաթանեան:

Հայոց վայելչագրութեան՝ արժ. Արիստակէս քահանայ Բէնքլեան և օր. Վարդուհի Արեշեան:

Ռուսաց վայելչագրութեան՝ պ. Յովհաննէս Քաթանեան և օր. Վարդուհի Արեշեան:

Զայնագրութեան՝ արժ. Նզնիկ քահ. Նրզնիկեան:

Զուգործի՝ օր. օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեան, Կատարինէ Սուզանաճեան, Գայիանէ Արշակունի, Նատալիա Տէր Մարկոսեան և Նատալիա Սկանդարեան:

Պարի՝ Նիկողայ Բալդին:

Ն. Բ. Սրբազնութիւն նորընտիր Առաջնորդը հետեւեալ օրը այցելեց ուսումնարանը և ըստ ամենայնի գոհ մնալով, օրհնեց իւր հայրական օրհնութեամբ բոլորեցունց և քաջալերեց բոլոր գործող անձանց շարունակելու իւրեանց գործը յօգուտ ազգի և եկեղեցւոյ ի միութարութիւն նորին Օծութեան Վեհափառ Հայրապետի և համայն Հայոց:

Բ. Ս. Մակար Արքեպիսկոպոսի ձեռամբ վարչութիւնս առաքեց առ նորին Վեհափառութիւնը հետեւեալ ուղերձը և մի ասղնեգործ գորգ ի նշան որդիական երախտապարտ զգացմանց:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՀԱՅՐԱՊԵՏ

Վ Ե Հ Ա Փ Ա Ռ Տ Է Ր.

Եթե՛նից արդէն հօլովեալ շրջանք ամաց, ութերորդին մերձենան ի սկիզբն յօրէ յայնմանէ, յորում սկիզբն էառ Սուրբ Դայիանեան Հայ օրիորդական ուսումնարանն սիրալիր գործակցութեամբ հիմնադիր անդամոց նորին, հրաւիրանօք նորին Բարձր Սրբազնութեան Մակար Արքեպիսկոպոսի՝ Առաջնորդի տեղւոյս, որ հարազատ թարգման հանդիսացեալ ցանկութեանց և ըղձից Վեհիդ, ձգնէր ի կատար ածել զայդ ցանկութիւն ի մատակարարել զուսումն մայրենի լեզուի և կրօնի օրիորդաց Արամեանս գրոհի:

Վեհափառ Տէր. բազում ձգանց պէտք էին անդամոց վարչութեանս ի վաստակել զհաւատ և զհամակրութիւն Հայ հասարակութեանն առ սոյն հիմնարկութիւն, հասարակութեան ասեմք Տփլսեաց, որ ի վաղուց անտի կորուսեալ էր զհաւատ իւր առ ուսումն մայրենի լեզուի, միանգամայն վարեալ ի հոսանս ազդեցութեան օտարաց, զտիկնաց ասեմք Ֆրանսիացի և Դերմանացի և զայլոց, որք արտաքին շքեղութեամբ օրիորդական ուսումնարանաց իւրեանց յինքեանս հանդուցեալ զուշ և զուրուշ հասարակութեանս՝ խրտնացուցանէին զմանկտիս իգական սեռի յուսմանց մայրենի լեզուի: Վեհափառ Տէր. նախագիծ ուսման ուսումնարանիս ի մի բան հակիրճ վերածի՝ ամենայն գիտութիւնք մատակարարեալք ի սմին պարտին ձգտիլ ի մի կէտ նպատակի՝ այն է կնիք անջնջ ազգային յատկանիշեց դրօշմել ի սիրտս և ի հոգիս դստերց մօրս Հայաստանեայց Սուրբ Նկեղեցւոյ, որով կարացեն նոքա անձնապահ հանդիսանալ յարտաքին աղաւաղել ազդեցութեանց մերումն Հայկական մտաւորական պատկերի: Վեհափառ Տէր. խնամք Վե-

րին Տեսչութեանն տարածեաց զհովանի թւոց իւրոց ի վերայ այսր հաստատութեան և պսակեցան եօթամեայ ձրիաջան վաստակք հլու որդւոցդ՝ անդամոցս վարչութեան, որով ի կատար ածան ցանկութիւնք Վեհիդ: Սերկեանս աւուր Սուրբ Գայիանեան Հայ օրիորդական ուսումնարանն ի ծոց իւր զուսմալ ունի աւելի քան զ150 Հայ օրիորդս զետեղեալս յեօթն դասատանս: Վեհափառ Տէր. երկուս տօնեցան տարազլուսք ուսումնարանիս, յորս ուսումնաւարտ աշակերտուհիք արժանացան մրցանագրաց: Ոմանք ի նոցանէ շատացան ծրագրօք ուսմանս և ընկալան զպաշտօն օգնականաց վարժութեաց ուսումնարանիս, իսկ այլք ենթարկեալ քննութեանց յարքունի օրիորդական Գիմնազիոնն, քաջահմուտ յառաջադիմութեամբ ընկալան ի համապատասխան դասատունս՝ յինքեան արմատացեալ ունելով զուսումն մայրենի լեզուի և կրօնի: Վեհափառ Տէր. անդամք վարչութեան ուսումնարանիս, խոնարհ որդիք Սրբութեանդ, ի գիտութիւն Վեհիդ ածելով զայսոսիկ հակիրճ տեղեկութիւնս, վստահանան ի նշան որդիական երախտագիտութեան մատուցանել Վեհափառութեան Ձերում զձեռագործ գորգ աշակերտուհեաց ուսումնարանիս ի ձեռն նորին Բարձր Սրբազնութեան առաջնորդի տեղւոյս Մակարայ Արքեպիսկոպոսի, որպէս զլսաւոր ներկայացուցչի սորին, որոյ ըզհայրական խնամս և զսէր առատապէս վայելեալ է ուսումնարանս յօրէ հիմնարկութեան իւրոյ մինչև ցայժմ:

Հովուապետ բարի, իղձ վարչութեան ուսումնարանիս է, զի որպէս ցարդ վայելեալ է զօրհնութիւնաբեր խնամս Վեհիդ ի ձեռն փոխանորդի Ձերում՝ Առաջնորդի տեղւոյս, նոյն խրնամք և օրհնութիւն տարածեցի և առ յապայն ի վերայ ուսումնարանիս, որ միայն առհաւատչեայն է յարստեութեան և բարգաւաճութեան սորա:

(Օրհնեցէք ուրեմն, Վեհափառ Տէր, զայս Հայկեան ան-

դաստան 'ի փառս անուան Վեհիդ և 'ի պարծանս Ազգիս և եկեղեցւոյ :

Ձերումդ Վեհափառութեան ամենախոնարհ
ծառայք և որդիք
(Ստորագրութիւնք):

1876 ամի.
30-ն Մարտի.
'ի Տփլիս:

Ի պատասխանի այս զրութեան վարչութիւնս բաղդ ունեցաւ արժանանալու հետեւեալ հայրապետական Կոնդակի:

ԳԵՈՐԳ ԾԱՌԱՅ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՒ ԱՆՀԱՍԱՆԵ-
ԼԻ ԿԱՄՕՔՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ
ՊԱՏՐԻԱՐԿ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈ-
ՌՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵ-
ՂԵՑԻՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԷԶՄԻԱԾՆԻ Բա-
րեջան անդամոց վարչութեան Ս. Գայիանեան
օրիորդական Դպրոցին Հայոց Տփլիսոյ ողջոյն
և հայրապետական օրհնութիւն:

Ընթերցաք զգիր վկայութեան պատուար-
ժան հոգաբարձուացդ զգրեալն յ30-ն Մարտ
ամսոյ 'ի մասին բարեկարգ և յառաջադէմ պայ-
մանի կառավարութեան Ս. Գայիանեան Դպ-
րոցի օրիորդաց՝ տաւաղելոց ընդ խնամօք լու-

տաւոր փութոյ ձերոյ և ազգաշահ գործունէու-
թեան:

Ոչինչ երկմտիմք ընդ այն, զի ուր ուրեք
սիրակցորդ ջանիւք և միաբանական գործակ-
ցութեամբ վառեալ իցեն բարեպաշտիկ ժողո-
վուրդք ընդ եկեղեցականս 'ի յառաջատութիւն
բարոյ իրիք և ազգօգուտ գործունէութեան՝
անդ յաւէտ ցանկացեալ յաջողութեանց ցոլա-
ցեալ են անաղօտ նշոյլք և դժուարինքն եղեալ
'ի դիւրինս, որում հանապազորդ փորձն յարդեանց
իրաց 'ի քնին մտելոցն տայ վկայութիւն գեղե-
ցիկ:

Չայս քաջ 'ի միտ առեալ է նաև ձեր և
կարի իրաւամբ սիրալիր գործակցութեան մի-
մեանց վերազրէք զարդիւնս եօթնամեայ յառա-
ջադիմութեան նորին, որում իբրև իրական առ-
հաւատչեայ համարեցաք զմատուցեալն առ 'ի
ձէնջ զգործ շքեղ ասղնեգործեալ յաշակերտու-
հեաց և ախորժալիւր սիրով ընկալաք 'ի հաճոյս,
ընդ որ արժան համարիմք յայտնել զմերս շնոր-
հակալութիւն:

Կամիմք յաներկբայս լինել, զի այդմ փա-
փուկ պաշտօնավարութեան չվրիպեալ երբէք

յանթերի կատարմանէ պարտուց ձերոց՝ օր քան զօր յառաւելադոյնսն թեւակոխիցէ՝ք 'ի ջանս նորանոր բարեկարգութեանց ըստ ներքին և արտաքին պայծառութեան նորին, որով զակնկալութիւն մեր լիուլի պսակեսջիք ընդ նորընտիր Առաջնորդին ձերոյ սիրախնամ փութով գործակցեալ 'ի ներկայ և յապագայ անսայթաք յառաջագիմութիւն դպրոցին :

Ի դոյն աւասիկ աստուածահաճոյ եռանդն միաբանութեան յորդորեմք և հրաւիրեմք զսիրեցեալ որդիսդ մեր, և օրհնելոյ զձեզ սովին Հայրապետական Արքեպիսկոպոս յառաջիկայ նորանոր վաստակս և յարդիւնագործութիւնս բարեմիտ նպատակացս մերոց 'ի բարեխնամ դաստիարակութիւն ազգային մանկուոյ երկոցունց սեռից, ընդ նմին մաղթեմք 'ի Տեառնէ առատաձեռնել 'ի ձեզ զարժանաւորն փոխարէն բարեպաշտական զոհաբերութեանց ձերոց յառաջագիմութիւն դպրոցին. այլև մշտավառ պահել 'ի սիրտս ձեր զեռանդն ազգասիրութեան, ուսում-

նասիրութեան և առաքինական գործոց :

Ողջ լերուք 'ի Տէր.

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝
ԳԵՈՐԳ Դ.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ.

Թ. 123.

Ի 24-ն Ապրիլ 1876 ամի,

Ըստ տուժարիս ՌՅԻՆ.

Ի Ս. Էջմիածին:

187⁶/₇ ուսումնական տարուայ ընթացքում ուսումնարանի վարչութիւնը ունեցել է թէ մանկավարժական և թէ վարչական «12» նիստ :

Ուսումնարանի կանոնների համաձայն ամէն ուսումնական տարուայ սկզբին նորոգ ընտրութիւն է լինում պաշտօնատար անձանց՝ տեսչի և գանձապահի: Ընտրուեցան միաձայն՝ տեսուչ պ. Արշակ Նահապետեանը (երկրորդ անգամ) և գանձապահ պ. Միքայէլ Սուլեանը (վեցերորդ անգամ):

Անցեալ տարուայ ընթացքում վարժուհիներից շարունակեցին իւրեանց ծառայութիւնը ուսումնարանում՝ կարգապահ վարժուհի օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեանը, վարժուհիք՝ օր. օր. Գայիանէ Գալանթարեանը, Մարիամ Սվեչնիկեանը և Մարիամ Բաբանասեանը. օգնական վարժուհիք՝ օր. օր. Նատալիա Տէր Մարկոսեանը, Կատարինէ Սուզանաճեանը, Նատալիա Սկանդարեանը և Վարդուհի Արեշեանը :

Մինչև Դեկտեմբեր ամիսը կարգապահ վարժուհին ստանում էր ամսական 30 ռ. և Դեկտեմբերից 35 ռ., վարժուհիք ամբողջ տարի ստանում էին ամսական 25 ռ. և օգնական վար-

Ժուհիներէն երեքը մինչև Գեկտեմբեր — ամսական 10 ռ. և Գեկտեմբերից 15 ռ., իսկ չորրորդը ստանում էր ամբողջ տարին ամսական 10 ռ.:

Անցեալ Սեպտեմբերին օգնական վարժուհի հրաւիրուած օր. Սրբուհի Տէր Սարգսեանը (այժմ հանգուցեալ) մի ամիս ձրի ծառայելով, հրավերուեցաւ Տիկին Ժաքայի Մանկական Պարտիզէ և Նախակրթարանի ուսուցչուհի Հայոց լեզուի. ուստի ստիպուեցաւ թողնել ուսումնարանը: Վարչութիւնը դեռ ոչ մի այլ ուսումնարանին վարժուհի չէր տուել, ըստ որում ինքը ևս ունէր կարօտութիւն. բայց օր. Սրբուհի Տէր Սարգսեանը լըռացրեց և այդ փափաքը: Վարչութիւնը աւելի կարող եղաւ այլ ուսումնարանաց վարժուհիներ տալու, երբ միջոց գտաւ հինգերորդ դասատուն բանալու համար, որով հնարաւոր էր միայն այնքան յազեցնել մեր ուսումնականքների ուսման ծաւալը, որ նոքա կարողանային մտնել կեանքի գործնական ասպարէզը:

Անցեալ ուսումնական տարուայ սկզբում ուսումնարանում կային «132» աշակերտուհիք, տարուայ ընթացքում մտան «53» նոր աշակերտուհիք, դուրս եկան «33» աշակերտուհիք, ուրեմն ուսումնական տարուայ վերջում կային «152» աշակերտուհի, որոնք զետեղուած էին 7 դասարանների մէջ հետեւեալ թուով.

Փոքր պատրաստականում	31.
Երկու զուգընթաց մեծ պատրաստականում	49.
Առաջին դասատան մէջ	22.
Երկրորդ ,, ,,	31.
Երրորդ ,, ,,	14.
Չորրորդ ,, ,,	5.

Ըստ սահմանեալ կանոնի անցեալ Գեկտեմբերին եղան կիսամեայ հարցաքննութիւններ և ուսումնական տարուայ վերջին հրապարակական տարեկան հարցաքննութիւնք:

Նորին Բ. Սրբազնութեան տեղւոյս վիճակաւոր Առաջնորդ Գաբրիէլ Սրբեպիսկոպոսի օրհնութեամբ և մանկավարժական խորհրդի վճռոյն համաձայն աւարտեցին իւրեանց ուսման ընթացքը և ստացան վկայագրեր և մի մի Աւետարան չորրորդ դասատան հետեւեալ յառաջադէմ աշակերտուհիք.

Օր. Փարեշեան Սրբուհի.

,, Ղազարեան Գայիանէ.

,, Օհանեան Նատալիա.

,, Ղազարեան Նղիսաբէթ և

,, Թադէոսեան Ուսաննա:

Անցեալ տարուայ սկզբում ուսումնարանը թողին իւրեանց անձնական պատճառներով հետեւեալ ուսուցիչները՝ պ. պ. Գրիգոր Տէր Յարութիւնեան և Մարտիրոս Սիմէօնեան:

Արչական իորհուրդը ի տրիտուր պ. Մ. Սիմէօնեանի եօթնամեայ ձրի անխնջ աշխատութեան, նշանակեց պարոնին մշտական անդամ խորհրդի հետեւեալ թղթով.

Մեծապատիւ պարոն

Մարտիրոս Սիմէօնեանին.

Սուրբ Գայիանեան Հայ օրիորդաց միջնակարգ ուսումնարանի վարչութիւնը մեծ ցաւակցութեամբ լսեց, որ Դուք՝ Ներսիսեան Դպրոցի դասերով ծանրաբեռնուած լինելով, իսպառմիջոց չունիք Ձեր արդիւնաւոր դասատուութիւնը շարունակելու Ձեր եօթնամեայ վաստակօք պարծեցող Գայիանեան ուսումնարանում: Վարչութիւնս երբէք երազել անգամ չէր կարող, որ պէտք է ուսումնարանս զրկուի Ձեր պատուական անդամակցութիւնից. ուստի և Ձեր հրաժարականը միանգամայն անպատրաստի գտաւ նորան. բայց և այնպէս կամենալով.

Ձեր եօթնամեայ ձրի և եռանդուն աշխատութիւնը պսակել մի որեւիցէ կարգադրութեամբ՝ վարչութիւնս որոշեց. յարգելով Ձեր հրաժարականը և ազատ կացուցանելով Ձեզ Գայիանեան ուսումնարանի դասերից, ի տրիտուր Ձեր եօթնամեայ ձրի աշխատութեան՝ պատուեց Ձեզ մշտական անդամի պատուաւոր Խորհուրդ շնորհելով Ձեզ:

Յայտնելով վարչութեանս այս անօրինութիւնը ի գիտութիւն Ձեր մեծապատուութեան, իմ կողմից քաղցր պարտք եմ համարում յարակցելու սորան և իմ խորին յարգանաց հաւաստիքը, որով կամ և մնամ Ձեր անձնանուէր.

Տեսուչ ուսումնարանի՝ Արշակ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ:

1876 թ.

Սեպտեմբերի 20-ին

ի Տիֆլիս:

Պ. Գ. Տէր Յարութիւնեանը դեռ 1876-ի Յունվարին էր ստացել մշտական անդամի կոչումն:

Պ. Գ. Տէր Յարութիւնեանի տեղ հրավիրուեցաւ պ. Աւետիք Նզեկեանը, տարեկան 200 ռ. ռոճկով շաբաթական 10 դասի համար:

Ուսումնարանում դասատու էին անցեալ տարի հետեւեալ անձինք:

Կրօնագիտութիւնից՝ արժ. հարք՝ Յարութիւն աւագ քահանայ Սուղանաճեան, Ղևոնդ երեց Խարազեան և Արիստակէս քահանայ Բէնքլեան:

Հ. Լեզուից՝ պ. պ. Աւետիք Նզեկեան, Սիսակ Սահակեան, օր. օր. Նատալիա Տէր Մարկոսեան, Կատարինէ Սուղանաճեան և Նատալիա Սկանդարեան:

Ռ. Լեզուից՝ օր. օր. Մարիամ Սվէչնիկեան և Գայիանէ Քալանթարեան:

Ֆրանսիական Լեզուից՝ պ. Գաբրիէլ Քաւաքալեան և օր. Մարիամ Բաբանասեան:

Թուաբանութիւնից՝ պ. Միքայէլ Սուլեան, օր. օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեան, Մարիամ Բաբանասեան և Նատալիա Տէր Մարկոսեան:

Ըզգային պատմութիւնից՝ պ. Սիս. Սահակեան:

Ընդհանուր պատմութիւնից՝ պ. Պ. Սիմէօնեան:

Ռ. աշխարհագրութիւնից և Ընդհանուր աշխարհագրութիւնից՝ օր. Մարիամ Սվէչնիկեան:

Բնագիտութիւնից՝ պ. պ. Արշակ Նահապետեան, Ալէքսանդր Քիշմիշեան, Ջաքարիա Գրիգորեան և օր. Նատալիա Տէր Մարկոսեան:

Նկարչութիւնից և Գծագրութիւնից՝ պ. Յովհաննէս Քաթանեան:

Հայոց վայելչագրութիւնից՝ արժ. հ. Արիստակէս քահանայ Բէնքլեան և օրիորդ Վարդուհի Արեշեան:

Ռուսաց վայելչագրութիւնից՝ պ. Յովհաննէս Քաթանեան և օր. Վարդուհի Արեշեան:

Չայնագրութիւնից՝ արժ. հ. Նզեկ ք. Նզեկեան:

Ձեռագործից՝ տիկին Նունէ Նզեկեան, օր. օր. Կատարինէ Սուղանաճեան և Նատալիա Սկանդարեան:

Պարից՝ պ. Նիկողայ Բալդին:

Ս. երոյիշեալ դասատուներից կարգապահը, վարժուհիները, օգնական վարժուհիները, տիկին Նզեկեանը, պ. պ. Նզեկեանը, Սահակեանը և Բարդինը ստանում էին իւրեանց աշխատութեան համար վարձ, իսկ միւս բոլոր ուսուցիչները — թուով 12 հոգի ծառայել են ուսումնարանին միանգամայն ձրիաբար:

Ս. Վարդանանց նահատակաց տօնին աշակերտուհիները ներ-

կայ եղան հանդիսաւոր պատարագին և հոգեհանգստեան հանդիսին: Սրբոյն Գայիանեան կուսանաց տօնին ևս աշակերտուհիք իւրեանց վարժուհիներով և բոլոր ուսուցչաց խմբով ներկայ եղան հանդիսաւոր պատարագին և Սրբոյն Գայիանէի պատկերի օծմանը ի ձեռն Բարձր Սրբազան Գրիգոր Արքեպիսկոպոսի: Ուսումնական տարուայ վերջին թողին ուսումնարանը՝ կարգապահ վարժուհի օր. Հեղինէ Տէր Գրիգորեան և վարժուհի օր. Մարիամ Սվէչնիկեան:

Արդապահ վարժուհի հրավերուեցաւ տիկին Նունէ Եղեկեանը տարեկան 500 ռ. ռոճկով և վարժուհի օր. Մարիամ Շադինեանը ամսական 25 ռ. ռոճկով:

Ուսումնարանս ստացաւ հետեւեալ նուիրաբերութիւնները.

1. Զորրորդ դաստան աշակերտուհի օր. Գայիանէ Ղազարեանից 10 հատ վեմատիպ պատկերներ ազգային պատմութիւնից:

2. Պ. Լուսանկար Քիւրքէեանից 6 հատ մեծ և 3 հատ փոքր լուսանկար պատկերներ Գարաշէյաքի վանքերի:

3. Տիկին Սողոմէ Ելեմիրլեանից մի փոքր աօղնեղործած բարձի երես՝ պատկերազարդ:

4. Պ. Միքայէլ Պատկանեանից 6 հատ իւր «միքանի խօսք կրօնի վերայ» գրքոյկից յառաջագէտ աշակերտուհեաց բաժանելու համար:

5. Պ. Պօղոս Քաթանեանից 10-ը հատ «փոքրիկ Հենրիկոսի պատմութիւնը» վերնագրով գրքի իւր թարգմանութիւնը:

6. Պ. Իսահակ Թամամշեանից 18 անուն այլ և այլ գրեանք:

Բացի այս ուսումնարանս ձրիաբար ստանում էր «Մեղու Հայաստանի», «Հայկական Աշխարհ» և «Փորձ» խմբագրութիւններից և «Արարատ» — պ. Ստեփաննոս Մելիքեանից:

187^{7/8} ուսումնական տարուայ ընթացքում, ևս, ինչպէս և միշտ՝ ձգտելով ժամանակի պահանջմունքներին ըստ կարելոյն համապատասխան լինել, վարչութիւնը աշխատեղաւ օգուտ քաղել ամէն մի լաւ օրինակից, ամէն մի լաւ խորհրդից և ամէն մի լաւ ոյժից՝ որքան հնարաւոր էր: Բայց իւր գործունէութեան մէջ նա ունեցել է ուրախութեան և տխուր քուպէներ էլ: Ահա՛ ուրախը: Վարչութիւնս աւելացնելով իւր ծրագրի մէջ և Ֆրեօբէլի մանկական խաղերի ուսումը, այն ևս՝ գործին հմուտ մի դաստիարակուհւոյ առաջնորդութեամբ, կարողացաւ ամենափոքր մանուկներին սիրելի անել ուսումնարանս և շատ նպաստեց այն հանգամանքին, որ բազմաթիւ հայ մանուկներ այդ բաները գտան ուսումնարանիս մէջ, հարկաւորութիւն չունենալով այլ ևս որոնել սոցա ուրիշ կենդրոններում:

Այս բոլորը եղաւ շնորհիւ մեծապատիւ տիկին Սօփիա Բաբայեանի, որ ձրիաբար յանձն առաւ այդ նոր առարկան ուսումնարանիս մէջ աւանդելու:

Միւս կողմից ուսումնարանս զրկուեցաւ ջերմեռանդ և խելացի աշխատողներից մէկից, որի կորուստը չափազանց զգալի եղաւ ամբողջ հիմնարկութեան համար: Այդ էր հանգուցեալ Գարրիէլ Թաւաքալեանը: Իբրեւ անդամ վարչութեան, իբրեւ անդամ մանկավարժական ժողովոյ, իբրեւ ուսուցիչ Փրանսիական լեզուի և առհասարակ՝ իբրեւ ընկեր և բարեկամ աշակերտուհեաց՝ նա օգտաբեր և հաճելի էր: Նա ընդունակ էր գործին, խելացի էր խորհուրդներով և սիրելի յարաբերութեան մէջ: Վարչութիւնս այդպիսի մի գործունեայ և սիրելի անդամ յիշատակը անմահացնելու համար, վճռեց պահել մի որդեգրուհի յանուն նորա միշտ, քանի որ ուսումնարանս իւր գոյութիւնը շարունակելու է:

Վարչութիւնս ունեցել է անցեալ ուսումնական տարուայ

ընթացքում թէ վարչական և թէ մանկավարժական 25 նիստ: Ուսումնարանիս մէջ ներգործող կանոններին համեմատ 8⁷¹/78 ուսումնական տարուայ սկզբին ընտրուած են պաշտօնական անձինքներ: Երկամեայ բազմավաստակ տեսուչ պ. Արշակ Նահապետեանը հրաժարեցաւ իւր պաշտօնից, ընդունելով վարչութեան լիաբերան շնորհակալութիւնը և ՚ի տեղի նորա ընտրուեցաւ պ. Արիստղոմ Յովհաննիսեանը, որոյ հաստատութեան համար վարչութիւնը դիմեց տեղւոյս վիճակաւոր առաջնորդ Բ. Ս. Գարբէէլ Արքեպիսկոպոսին հետեւեալ յայտարարութեամբ.

**Նորին Բարձր Արքազնութեան Առաջնորդի
Հայոց Վրաստանի և Իմէրէթի Տեառն Գաբրիէլ Արքեպիսկոպոսի:**

Ի վարչութենէ սուրբ Գայիանեան Հայ օրիորդաց միջնակարգ ուսումնարանի Մոզնոյ Նկեղեցւոյ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ.

Տեսուչ ուսումնարանիս պարոն Արշակ Նահապետեան գոյով ՚ի մէնջ ընտրեալ և հաստատեալ ՚ի սրբազան նախորդէն Ձերմէ յայնմ պաշտաման, զամս երկու կատարելով զպարտականութիւն իւր ըստ ամենայնի մեծաւ արիաջանութեամբ և օգտակարութեամբ, ՚ի սկզբան ներկայ ուսումնական տարւոյս յայտնեաց զիւրն անձեռնհասութիւն ՚ի կատարումն այնր պաշտաման և առաջարկեաց վարչութեանս ազատ համարել զինքն յիշեալ պաշտօնէ: Վարչութիւնս առեալ ի յարգանս զառիթ հրաժարման միանգամայն լիաբերան գոհ լինելով զարդիւնաւոր պաշտօնավարութենէ նորին, ազատ եթող ՚ի տեսչութենէ և հա-

մահաճ հաւանութեամբ և ցանկութեամբ բոլոր անդամոց իւրոց ընտրեաց ՚ի վարումն տեսչական պաշտօնի ուսումնարանիս զբօկտօրն մաթեմատիքական գիտութեանց պ. Արիստղոմ Յովհաննիսեան, յուսալով թէ նա իւրով խոհականութեամբ ունի յաջողութեամբ վարել զայն պաշտօն. վասնորոյ զվերոգրեւորցն խոնար յարգանօք յայտարարեալ Ձերդ Բարձր Արքազնութեան, խնդրեմք զյիշեալ Յովհաննիսեան հաստատել ՚ի տեսչութիւն ուսումնարանիս Ձերով հայրական օրհնութեամբ:

(Ստորագրութիւնք):

1877 թ. Նոյեմբեր 18-ին.

Ի պատասխանի այս յայտարարութեան Նորին Բ. Արքազնութիւնը բարեհաճեց հաստատել նորընտիր տեսչին հետեւեալ թղթով.

Ի վարչութիւն Ս. Գայիանեան Միջնակարգ դպրոցի օրիորդաց Հայոց առ Նկեղեցեաւ Ս. Գէորգայ Մոզնոյ:

Ընկալեալ զյայտարարութիւն մեծարու վարչութեանդ ըզգրեալն յ18-էն Նոյեմբերի, որով ծանուցանէ զհրաժեշտ Պ. Արշակայ Նահապետեան ՚ի տեսչութենէ ուսումնարանի և զընտրութիւն և զկարգումն ՚ի տեղի նորա Պ. Արիստղոմայ Յովհաննիսեան, և մէք ՚ի մերմէ կողմանէ հաճ և հաւան լինելով ընդ ընտրութիւն վարչութեանդ, հաստատեմք զնա ինքն զՊ. Արիստղոմ Յովհաննիսեան ՚ի պաշտաման տեսչի Գայիանեան ուսումնարանիդ, և մաղտեմք նմին արիաջան վաստակօք ևս քան զևս բարգաւաճ առնել զընթացս բարեհամբաւ ուսումնարանի ՚ի պայծառութիւն ազգիս մերոյ:

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝

ԳԱՐԵԻԷԼ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ:

Թ. 142

5-էն Նոյեմբեր 1877 թ.

Ի. Բ. Տիկեիս:

Գանձապահ ընտրուեցաւ Պ. Սուլեանը (եօթներորդ անգամ): Կարգապահ տ. Ն. Նզեկեան, վարժուհիներէից՝ օր. օր. Գայիանէ Գալանթարեան, Մարիամ Շաղինեան, Մարիամ Բաբանասեան, Նատալիա Տէր Մարկոսեան, Կատարինէ Սուղանաճեան, Նատալիա Սկանդարեան և օգնական վարժուհի օր. Վարդուհի Արեշեան՝ շարունակեցին իւրեանց պաշտօնը:

Իսկ մեծապատիւ օրիորդ Մարիամ Ալադաթեանը կամաւոր յանձն էր առել ձրիաբար վարժուհւոյ պարտականութիւնը իւր վերայ, որ թերևս առաջին և մի գեղեցիկ օրինակ է մեր ուսումնարանական գործի մէջ:

Անցեալ ուսումնական տարուայ սկզբում ուսումնարանիս մէջ եղել են 147 աշակերտուհի, ևս մտել են տարուայ ընթացքում 65 նոր աշակերտուհի: Զանազան հանգամանքներից ստիպուած, մանաւանդ տկարութեան պատճառով թողել են ուսումնարանը 34 աշակերտուհի, այնպէս որ տարուայ վերջը ուսումնարանիս մէջը կային 178 աշակերտուհի, որոնք զետեղուած էին դասատանց մէջ հետեւեալ թուով:

Փոքր պատրաստականի մէջ 31

Մեծ պատրաստականի Ա. բաժնի մէջ . 25

« » Բ. » » . 24

Առաջին դասատան Ա. » » . 20

« » Բ. » » . 23

II դասատան » . 27

III դասատան » . 19

IV դասատան » . 9

Ընդամենը . 178

Չանազան հիւանդութեանց սպառնալիքից ստիպուած վարչութիւնս վճռած էր հրապարակական քննութիւն միայն

IV դասատան մէջ անել իսկ մնացեալ դասատանց աշակերտուհիներին տեղափոխել նոցա տարեկան թուանշանների վերայ հիմնուելով և այդ մասին աշակերտուհիներին մի քանի ամիս առաջ յայտնելով:

Այս տարի վարչութիւնը ստացաւ մեծ. Պ. Պ. Ռօտինեանց եղբարց կողմից 5000 ռ. նուէր հետեւեալ թղթով.

Պայմանադրութիւն եղբարց Ռօտինեանց Մողնոյ Սուրբ Գայիանեան Հայ Օրիորդաց Միջնակարգ Ուսումնարանի Վարչութեան հետ:

Եղբարք Ռօտինեանք՝ Մարկիանոս, Աղէքսանդր, Բէժան և Յովհաննէս, ի յիշատակ իւրեանց քրոջ ՆԿԱՍԱՐԻՆԷ ԳՈՒՐԳԻՆԻԳԵԱՆ, իբրև ժառանգք նորա, ընծայեցին 5000 մանէթ, որ պէտք է գործածուի ուսումնարանի շինութեան վերայ Ս. Մողնու եկեղեցու բակումը, յօգուտ և ի յաւիտենական սեփականութիւն Օրիորդաց Սուրբ Գայիանեան Ուսումնարանի: Իւրեանց կողմից նուիրատուք խնդրում են, որ ի յիշատակ նոցա քրոջ՝ Նկատարինէի Գուրգինբէգեան ուսանին.

Նախ՝ չորս աշակերտուհիք ձրի և կոչուին որդեգրուհիք Նկատարինէի Գուրգինբէգեան:

Երկրորդ՝ աշակերտուհիք ընտրուին այնպէս, որ ամենայն տարի աւարտի մէկ աշակերտուհի:

Երրորդ՝ աւարտող աշակերտուհին ստանայ 50 ռուբլէ ընծայ, վասն հագուստի և թողնուի ազատ՝ առանց որ և է պարտականութեան:

Չորրորդ՝ ընտրութիւնն որդեգրաց անի դպրոցի վար-

չութիւնն իւր յառաջագէտ և աղքատ աշակերտութիւնն իւր և զեկուցանի այդ մասին նուիրատուաց ներկայաչուցչին:

Իմ և իմ եղբայրների կողմից ստորագրուեմք:

Բժշկապետ Մ. ՌՕՏԻՆԵԱՆ:

1878 թ.

17-ն Յունիսի, թիվ 17:

Ուսումնարանիս հիմնադիր Բարձր Սրբազան Մակար Արքեպիսկոպոսը, լսելով եղբարց Ռօտինեանց այս նուիրատուութեան մասին առանձին նամակով իւր շնորհակալութիւնը փութաց յայտնելու ազգասէր պարոնայց:

Անցեալ 1877/78 ուսումնական տարուայ սկզբում անձնական պատճառներով ուսումնարանս թողին պ. պ. Սեդ. Մանդինեան և Զ. Գրիգորեան: Հրավիրուեցան պ. պ. Վարդան Սուլթանեան (մինչև Յունիար ամիսը), իշխան Գէորգ Թումանեան (Յունիարից), Նիկողայոս Խոսրովեան, սարկաւազ Յարութիւն Առաքելեան և պ. Յովսէփ Մելիք-Բէգլարեան՝ վարժուհեաց դասախօսելու համար:

Տարուայ ընթացքում ուսումնարանի մէջ դասատու էին հետեւեալ անձինք.

Արօնագիտութիւնից՝ արժ. հարք՝ Յարութիւն աւագ քահանայ Սուզանաճեան, Ղևոնդ երեց Խարազեան, Արիստակէս աւագ քահանայ Բէնքլեան:

Հայոց լեզուից՝ պ. պ. Աւետիք Նզեկեան, Սիսակ Սահակեան և օր. օր. Նատալիա Տէր Մարկոսեան, Կատարինէ Սուզանաճեան և Նատալիա Սկանդարեան:

Ռուսաց լեզուից՝ պ. պ. Սուլթանեան (մինչև Յունիար ամիսը), իշխան Գ. Թումանեան, օր. օր. Գ. Բալանթարեան և Մարիամ Շադինեան:

Յրանսիական լեզուից՝ պ. պ. Գ. Թաւաքալեան (մինչև մահը), Նիկողայոս Խոսրովեան (Յունիարից) և օր. Մ. Շադինեան:

Թուաբանութիւնից՝ պ. Մ. Սուլթան, օր. օր. Մ. Բաբանասեան, Ն. Տէր Մարկոսեան և Կ. Սուզանաճեան:

Ազգային պատմութիւնից՝ պ. Ս. Սահակեան:

Ընդհանուր պատմութիւնից՝ պ. Պ. Սիմէօնեան:

Ռուսաց պատմութիւնից՝ և Ռուսաց աշխարհագրութիւնից՝ օր. Մ. Ալադատեան:

Ընդհանուր աշխարհագրութիւնից՝ պ. Աբիսողոմ Յովհաննիսեան:

Բնագիտութիւնից՝ պ. պ. Արշակ Նահապետեան և Աղէքսանդր Քիշմիշեան:

Մանկական խաղեր՝ տ. Սոփիա Բաբայեան:

Նկարչութիւնից և Գծագրութիւնից՝ պ. Յովհաննէս Քաթանեան:

Գեղագրութիւնից՝ Յ. սարկաւազ Առաքելեան:

Ձեռագործից՝ տիկին Նունէ Նզեկեան:

Ձայնագրութիւնից՝ արժ. Նզեկ ք. Նրզնկեան:

Պարից՝ պ. Նիկողայ Բաղդին:

Աւելցնելով դասատուներից՝ կարգապահ վարժուհին, վարժուհիները (բացի օր. Ալադատեանից), պ. պ. Ա. Նզեկեանը, Ս. Սահակեանը, Յ. սարկաւազ Առաքելեանը և Ն. Բաղդինը ստանում էին իւրեանց աշխատութեան համար վարձ:

Մեծ. պ. Յովսէփ Մելիք-Բէգլարեանը յանձն էր առել կիւրակէ առաւօտները ձրիաբար՝ Մաթեմատիկայից դասախօսելու ուսումնարանիս վարժուհիներին. նոյնպէս և տիկին Ս. Բաբայեանը մասնաւոր կերպով պարապում էր վարժուհիների հետ մանկական խաղերի դասընթացով, որ նոքա կարող լինեն ամէն

ժամանակ նոյն դասընթացը հարկաւոր տեղում անցնելու: Նաեւ մեծ տիկինը առաջնորդում էր վարժուհիներին մանկական միջանի երգեր սովորելու մէջ:

Թէպէտ մինչև վերջին տարին տեսչի ընտրութիւնը լինում էր Սեպտեմբերին, բայց այս տարի նոր կազմած կանոնների հիման վերայ տեսչին առաջիկայ Սեպտեմբերից նշանակուեցաւ ռոճիկ և ընտրութիւնը եղաւ ամսուուայ արձակուրդներից յառաջ: Ընտրուեցաւ պ. Աբիսողոմ Յովհաննիսեանը (երկրորդ անգամ):

Կարգապահ վարժուհի ընտրուեցաւ կրկին անգամ տ. Ն. Եղեկեան:

Ուսումնարանս ստանում էր հետեւեալ հրատարակութիւնները.

1. «Փորձ»՝ նուէր մեծ. պ. Խմբագրից.
2. «Արարատ»՝ իշխ. Գր. Բէհրութեանից.
3. «Հայկական Աշխարհ»՝ հ. Թադէոս աւագ քահ. Բուդաղեանից:
4. «Մեղու Հայաստանի»՝ Խմբագրութեան կողմից.
5. «Семья и школа»
6. «Педагогический музей».

Օնանդան հանգամանանց ստիպուամբ տարուայ վերջէ թողին ուսումնարանս.

Պ. պ. Վ. Սուլթանեան, Իշխ. Գ. Թումանեան, Ա. Եղեկեան, Եր. Եր. Մ. Բարսեղեան և Վ. Արեշեան:

Վարչութիւնս՝ ի նկատի առնելով օր. Գ. Քալանթարեանի հնգամեայ օգտակար աշխատութիւնը ուսումնարանիս մէջ, վճռեց աւելացնել նորա ռոճիկի վերայ ևս 100 ռուբլի: Նոյնպէս ի նկատի առնելով պ. Ս. Սահակեանի ջեր-

մեռանդ գործունէութիւնը, վարչութիւնս որոշեց նորա շաբաթական ամէն մի դասին տարեկան գին 25 ռուբլի:

Թէպէտ այս տարի ուսումնարանիս ուրախութիւնը լիովին չէր, որովհետեւ նա այս տարի չ'կարողացաւ ուսումնաւարտ աշակերտուհիներ կեանքի մէջ ուղարկել, բայց չափազանց ուրախ էր, որ այժմ միջոց ստացաւ հինգերորդ դաստուռն բանալու և նոցա գիտութեան շրջանը փոքր ինչ աւելի ընդարձակելու, ամփոփելու և մի տարուց յետոյ աւելի մեծ պաշարով ու փորձառութեամբ կրկին նոցա ծնողացը և հասարակութեանը վերադարձնելու:

Ուսումնարանիս նպատակը եղել է մատակարարել Հայ օրիորդներին ընդհանուր կրթութիւն, տարածել և արմատացնել նոցա սրտերի մէջ աւելի և աւելի ազգային ոգի, պատրաստել նոցանից որքան կարելի է ընտիր մայր դառնալու արժանաւոր անձնաւորութիւններ և նոյնպէս օրիորդաց կրթութեան գործին նպաստող դժբեր: Թէ ինչ աստիճանի նա իւր ունեցած սուղ միջոցներով հասել է իւր նպատակին, այդ թողնում ենք աշակերտուհիների ծնողաց և Հայ հասարակութեան արդարախոհ քննադատութեանը: Բայց թէ ո՞րքան խելք, եռանդ և գիտութիւն կարելի էր նուիրել գործին, դորանից ո՞չ մինը զլացուած չէ ուսումնարանի յառաջադիմութեան համար: Չէ՞ որ այս հաստատութեան մէջ Հայ հասարակութեան համարեա՛ գործող երիտասարդութեան բոլոր ներկայացուցիչները իրանց ձեռնորոգութիւններն ու խորհուրդները ո՞չ մի ժամանակ խնայած չեն եղել, որքան նոցա միջոցները ներում են եղել: Բայց ի հարկէ դեռ շատ և շատ բան մնում էր անելու: Նախ և յառաջ հարկաւոր էր մի քայլ էլ յառաջ անել առարկաների դասընթացը փոքր ինչ ընդարձակելու և կարելի անել, որ բոլոր ուսման ընթացքը մի կերպով բոլորուէր, ամբողջութիւն ստանար: Այդ բանը միայն այն ժամանակ կարելի էր, երբ որ

մի նոր բարձր դասատուն էլ բացուէր: Բայց քանի տարի շա-
րունակ վարչութիւնս մտածել և աշխատել է այդ մասին, բայց
անկարող է եղել նորան իրագործումն տալ գլխաւորապէս ու-
սումնարանիս շինութեան անձգութեան պատճառաւ:

Բայց այս տարի շինութեան հարցը շնորհիւ մեծապա-
տիւ և ազգասէր Ռօտինեանց եղբարց յաջող լուծումն ստա-
ցաւ. նոքա նուիրեցին այդ գործի համար 5000 ռ. և վարչու-
թիւնս շտապեց հինգերորդ դասատան բացուելուն իսկոյն ձեռ-
նարկել, հարկաւոր ոյժերը և միջոցները որոնելով, որ առանց
յետաձգութեան առաջիկայ տարուայ սկզբին նորա դասընթացը
միւս դասատանց հետ սկսուի:

187^{8/9} ուսումնական տարին նշանաւոր էր հինգերորդ
դասատան բացուելովը, որ իններորդ տարեդարձի օրը աւետե-
ցաւ հասարակութեան: Սորա համար վարչութեան առաջին
գործն եղաւ տարուայ սկզբին իսկ կազմել նախագիծ այդ նոր
դասատան համար:

187^{8/9} ուս. տ. մէջ եղել է թէ վարչական և մանկա-
վարժական 22 նիստ:

Սեպտեմբերի 28-ի նստում պ. Միքայէլ Սուլեանը յայտ-
նեց, որ շուտով տեղափոխուելու է Թիֆլիզեց Բաշկիչէտ. ուստի
խնդրեց ազատել նորան գանձապահական պաշտօնից այժմէն իսկ:
Վարչութիւնը լիաբերան շնորհակալութիւն անելով նորա 6
տարի և 8 ամիս հաւատարիմ ձրի աշխատութեան համար, ա-
զատեց նորան գանձապահական պաշտօնից և ի տեղի նորա ընտ-
րեց պ. Աղէքսանդր Քիշմիշեանին:

Այս տասներորդ տարուայ ընթացքում աշակերտուհեաց

թիւն հասաւ 219-ի որոնք զետեղուած էին դասատանց մէջ
հետեւեալ կերպով՝

Փոքր պատրաստականի առաջին բաժնում — 26 հոգի, —
երկրորդ բաժնում — 22, մեծ պատրաստականի առաջին բաժ-
նում — 22, — երկրորդ բաժնում 23, Առաջին դասատան ա-
ռաջին բաժնում — 29, — երկրորդ բաժնում — 32, երկրորդ
դասատան մէջ — 24, երրորդ դասատան մէջ — 19, Զորրորդ
դասատան մէջ — 13 և Հինգերորդ դասատան մէջ — 9:

Սոցանից Նորին Բարձր Սրբազնութեան տեղւոյս Առաջ-
նորդի՝ Գաբրիէլ Արքեպիսկոպոսի օրհնութեամբ և մանկավար-
ժական խորհրդի վճռով աւարտեցին իւրեանց ուսման ըն-
թացքը և ստանալու են վկայագրեր և մի մի Աւետարան հին-
գերորդ դասատան հետեւեալ յառաջագէմ աշակերտուհիք.

Շերմազանեան Նունէ,

Շխեան Շուշանիկ,

Դաւթեան Սրբուհի,

Բաբանեան Աննա,

Շահգինարեան Եղիսաբէթ,

Աշխարումեան Աննա,

Վարձելեան Մարիամ

Տէր Յակովբեան Մարիամ և

Ումիկեան Սրբուհի:

Ուսումնական տարուայ սկզբին թողեց ուսումնարանը
անձնական պատճառով՝ տիկին Սոփիա Բաբայեան: Դեկտեմբերին
թողեց ուսումնարանը պ. Միքայէլ Սուլեանը:

Նոր հրաւիրուեցան՝ պ. պ. Մկրտիչ Պալեան, Գրիգոր
Վարձելեան և իւրեանց ծառայութիւնը ձրի առաջարկեցին՝ օր-
օր. Հեղինէ Յովհաննիսեան, Թագուհի Ալադատեան, Վառվառա

Ղորղանեան և Կատարինէ Թամամշեան : Հրաւիրուեցան նոր վարժուհիներ՝ օր. օր. Նունէ Բուղղանեան և Նատալիա Աշխարումեան :

187⁸/₉ ուս. տ. ընթացքում ուսումնարանում կային 28 ուսուցիչներ, վարժուհիք և օգնական վարժուհիք, սոցանից 15-ը ձրի աշխատողներ, իսկ 13-ը ռոճիկ ստացողներ :

Ահաւասիկ աւանդելի առարկաների և դասատուաց ցուցակը՝

ԿՐԾՆ — արժ. հարք Յարութիւն աւագ քահանայ Սուղանաճեան, Արիստակէս աւագ քահանայ Բէնքլեան և Ղևոնդ երեց Խարազեան :

ՀԱՅՈՑ ԼԵՁՈՒ — պ. պ. Մկրտիչ Պալեան, Սիսակ Սահակեան, օր. օր. Նատալիա Տէր Մարկոսեան և Նատալիա Սկանդարեան :

ՌՈՒՍԱՑ ԼԵՁՈՒ — պ. պ. Նիկողայոս Խոսրովեան, Գրիգոր Վարձեկեան, օր. օր. Գայիանէ Քալանթարեան և Մարիամ Շադինեան :

ՅՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԼԵՁՈՒ — պ. Նիկողայոս Խոսրովեան, օր. օր. Կատարինէ Թամամշեան և Մարիամ Շադինեան :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ — պ. Սիսակ Սահակեան :

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ — պ. Պետրոս Սիմէօնեան :

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ — պ. պ. Արշակ Նահապետեան և Աղէքսանդր Քիշմիշեան :

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ — պ. պ. Աբիսողոմ Յովհաննիսեան, Սիսակ Սահակեան և օր. Նատալիա Տէր Մարկոսեան :

ՌՈՒՍԱՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ և ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ — օր. Մարիամ Ալադատեան :

ՔՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ — պ. Աբիսողոմ Յովհաննիսեան, օր. օր.

Մարիամ Ալադատեան, Կատանինէ Սուղանաճեան, Հեղինէ Յովհաննիսեան :

ԳԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ — Յարութիւն աւագ Սարկաւագ Առաքելեան :

ԳԾԱԳՐՈՒԹԻՒՆ — պ. Յովհաննէս Քաթանեան :

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ — օր. օր. Կատարինէ Սուղանաճեան և

Նատալիա Սկանդարեան :

ՁՆՈՒԳՈՐԾ — տիկին Նունէ Նզեկեան :

ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ — արժ. հայր Նզիկ քահ. Ներզնկեան :

ՊԱՐ — պ. պ. Նիկոլայ Բալդին :

Դեռ անցեալ տարուանից ուսումնարանի աշակերտուհիները պատրաստել էին Հայաստանի աստիճանը քարտէզը ուսումնարանի Հիմնադիր Բարձր Սրբազան Մակար Արքեպիսկոպոսի համար, բայց ընդօրինակելու համար մնացել էր մի ժամանակ առանց ուղարկելու. ուստի վարչութիւնս փութաց ուղարկել աստիճանը քարտէզը հետեւեալ նամակով .

Բարձր Սրբազան Հայր

Ահա՛ մի տարի է, որ Ձերդ Բարձր Սրբազնութեան խախոյսով բացուած Սուրբ Գայիանեան Հայ Օրիորդաց Միջնակարգ Ուսումնարանի աշակերտուհիները պատրաստել են աստիճանը-ծած Հայաստանի քարտէզը, որ վարչութիւնս որոշել էր ուղարկել առ Ձերդ Բարձր սրբազնութիւնը ի նշան մեր ամէնքիս որդիական սիրոյ առ մեր զգուշիկ ուսումնարանի Հիմնադիրդ : Մինչև ցարդ ստիպուած էինք պահել այդ ձեռագործը ընդօրինակելու մտօք և այժմ կատարում ենք մեր վաղեմի փառքը : Ընդունել բարեհաճեցէք, բարի Հիմնադիր մեր սիրելի ուսումնարանի, այս քարտէզը և հաւատացէք, որ Ձեր քաղցր

յիշատակը անմոռաց կմնայ մեր մէջ, որպէս և մենք հաւատա-
ցած ենք, որ Ձեր աղօթքը անպակաս էք անում ուսումնարանիս
յարատեւութեան և նորա գործող անձանց արիաջանութեան
համար:

Միամիտ եղեք. մենք այնպիսի սերտ կապերով միացած
ենք ուսումնարանի հետ, որ անհնարին ենք համարում մոտ-
ձել, թէ մի գուցէ մի օր նուազին մեր զօրութիւնքը և խախ-
տուի մեր սրտերին մօտ գործը: Ոչ — այդ չպէտք է լինի և չի
լինի:

Բարձր Սրբազան Հայր, այս բոպէիս մեր ուսումնարանի
զրութիւնը բարւոգ է: Մենք ստացանք մեծ. եղբարց Ռօտի-
նեաններից 5000 ռ., որով ընդարձակեցինք մեր շէնութիւնը
և բացինք հինգերորդ դասատուն: Աշակերտութեան թիւը հա-
սաւ 225-ի: Ունինք եօթը վարձով և երեք ձրի վարժուհի, մի
կարգապահ վարժուհի և տասներեք ձրի աշխատող ուսուցիչ-
ներ: Գանձարանում անտեսած ենք աւելի քան 10 հազար ռ.:
Միով բանիւ, անհոգ կացէք, մենք աշխատում ենք և վայելում
մեր աշխատութեան պտուղները:

Օրհնեցէք, բարի հովուապետ, մեր արդիւնաւոր գործը
և ընդունեցէք մեր ամէնքիս երախտագիտութեան զգացմունք-
ները:

Ապաւինելով մեր ուսումնարանը և մեզ ամէնքիս Ձերդ
Բարձր Սրբազնութեան աղօթից, մնամք, Բարձր Սրբազան
Հայր, Ձեր նուաստ ծառայք:

(Ստորագրութիւնը):

Ի պատասխանի այս զրութեան նորին Բարձր Սրբազնու-
թիւնը բարեհաճեց ուղարկել հետեւեալ օրհնութեան թուղթը:

Բարեջան անդամոց վարչութեան Ս. Գայիանեան օրիոր-
դական ուսումնարանին Մոզնուոյ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Հայոց ի
Տէփլիս:

Յիսուսական ողջոյն և Աստուածային Օրհնութիւն:

Հայրական ջերմ սիրով ընկալայ զոգեպարար գրութիւն
ուսումնասէր պարուցդ բոլորեցդ զհորիզոնաւ բանեղէն այգւոյ
սրբուհւոյն Գայիանեայ՝ ի բարգաւաճումն բանական տնկոցն,
որք ի նմին: Ընկալայ ակնորժ հաճութեամբ և ասղնեգործեալն
ի ճարտարաբուեստ մատանց սանուհեաց Սրբոյն Գայիանեայ՝
զմանրանկար քարտէզն Հայաստանի՝ ի ցոյց ջատագովել ջանից
և ջեռմեռանդութեանց իւրեանց առ հայրենիս: Տէր պահեսցէ
զնոսին ընդ շնորհօք Աստուածային զթութեան իւրոյ:

Միակ միսիթարութիւն սրտի իմոյ և բերկրաւիթ ուրա-
խութիւն հոգւոյս այն եղև՝ զի խմբովին խոստանայք ի գրու-
թեան անդ՝ անխախտ պահպանել զհաստատութիւն ուսման
տաճարիդ, որ հիմնեցաւ զառաջինն ի վերայ թերթի միոյ
թղթոյ և բարի կամեցողութեան բարեսիրացդ, զորս անդա-
դար օրհնեմ և օրհնեցից զամենայն աւուրս կենաց իմոց.
տացէ և ինձ տէր՝ զբարեյաջող միջոց օժանդակելոյ հաստա-
տութեանդ այդմիկ և բարոյապէս և նիւթականապէս:

Մնամ վասն ամենից վաստակաւորացդ ի սէր ազգի և
եկեղեցւոյ ամենաջերմեռանդ աղօթարար՝

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝

ՄԱԿԱՐ ԸՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ:

Ի 14 Նոյեմբեր 1878 ամի.

Ի Ս. Էջմիածն:

Դեկտեմբերի սկզբից կարգապահ վարժուհի տիկին Նունէ
եղեկեանը տկարութեան պատճառով մի ամբողջ ամիս չկարո-

ղացաւ յաճախել ուսումնարան : Այդ միջոցին մեծ . օրիորդ Գայիանէ Յովհաննիսեանը անձնուիրաբար առաջարկեց իւր ձրի ծառայութիւնը և ամենայն արիաջանութեամբ կատարեց իւր պաշտօնը : Վարչութիւնը ինկատի ունենալով մեծ . օրիորդի թէ այս և թէ անցեալ տարիների ձրի ծառայութիւնը, արտօնութիւն տուեց նորան յաճախել ուսումնարանի մանկավարժական ժողովներին (առանց ձայնի իրաւունքի) :

Եղբարց Ռօտինեանց անցեալ տարուայ նուիրաբերութիւնը առանց հետևանքի չմնաց :

Հանգուցեալ Բարսեղ Խօջայեանը բերանացի կտակով պատուիրեց իւր ամուսնուոյն հասցնել ուսումնարանին 2000 ռ., որոյ մասին մեծ . տիկին Սոփիա Խօջայեանը հետևեալ նամակով ծանոյց վարչութեանս .

Սուրբ Գայիանեան օրիորդական ուսումնարանի վարչութեանը .

Սոփիա Յարութիւնեան Խօջայեանից՝

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ .

Պատիւ ունիմ ընդ սմին յայտնելու Գայիանեան Օրիորդաց ուսումնարանի վարչութեանը, որ Հանգուցեալ այրս Նազմիւրնի Սովետնիկ Բարսեղ Յովսէփեան Խօջայեանը պատուիրել է ինձ նուիրել երկու հազար ռուբլի Գայիանեան ուսումնարանին : Յայտնելով զայսմանէ ՚ի գիտութիւն վարչութեանդ, պատիւ ունիմ յարակցել որ իւր ժամանակին կներկայացնեմ նոյն իսկ փողը :

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝

ՍՈՓԻԱ ԽՕՋԱՅԵԱՆ :

Նոյեմբերի 3-էն 1878 թ .

Թիֆլիզ .

Հանգուցեալ Աղէքսանդր Ծովիանեանի գերդաստանը՝ կամենալով համաձայն կամաց հանգուցեալի՝ յանուն նորա մի որդեգրուհի ունենալ ուսումնարանում, նուիրեց Անդրկովկասի Պրիկազի տոմսակ 1000 ռ. արժողութեամբ, որոյ մասին յայտնեց վարչութեանը հետևեալ յայտարարութեամբ՝

Սուրբ Գայիանեան Հայ օրիորդաց միջնակարգ ուսումնարանի վարչութեանը .

Թիֆլիզու քաղաքացի Հանգուցեալ Աղէքսանդր Ծովիանեանի այրի Մարիամ Ստեփանեան Ծովիանեանի .

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Համաձայն կամաց հանգուցեալ առն իմոյ Թիֆլիզու քաղաքացի Աղէքսանդր Մարտինեան Ծովիանեանի, պատիւ ունիմ սորա հետ ներկայացնելու Թիֆլիզու սուրբ Գայիանեան Հայ օրիորդաց միջնակարգ ուսումնարանի վարչութեանը Անդրկովկասի Պրիկազի մի տոմսակ հազար ռուբլի արժողութեամբ 6 % 1879 թուականի № 89, յայտնելով վարչութեանդ, որ իմ հանգուցեալ ամուսնոյ Աղէքսանդր Ծովիանեանի կամքն էր վերոյիշեալ գումարի տոկոսով պահել Ս . Գայիանեան Հայ օրիորդաց միջնակարգ ուսումնարանում մի որդեգրուհի, տալով նորան ուսումնական պիտոյք և եթէ միջոցները ներեն՝ նոյնպէս և շրեղէն : Ընտրուած աշակերտուհին կոչուելու է որդեգրուհի հանգուցեալ Աղէքսանդր Ծովիանեանի : Որդեգրուհու ընտրութիւնը ամենայն անգամ անում է ուսումնարանի վարչութիւնը իւր յառաջադէմ և չքաւոր աշակերտուհիներից և զեկուցանում է այդ մասին մեզ : Տոմսակիս ստա-

նալուն և վարչութեանդ կարգադրութեան մասին խնդրեմք մեղ յայտարարել:

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝
Ձեռն Եղեցեալն Բաշեմեզեան:

1879 թ. 20 Ապրիլի:

Տիկեա:

Պ. Խաչատուր և տ. Սալոմէ Առուստեանք՝ կամենալով իւրեանց վաղամեռիկ որդւոյ Տիգրանի յիշատակը յաւերժացնել, նուիրեցին մի տոմսակ երկրորդ փոխառութեան սէրի 10002, № 46 հետեւեալ պայմանաթղթով.

Թիֆլիզու Սուրբ Դայիանեան Հայոց Օրիորդաց Միջնակարգ Ուսումնարանի Վարչութեան:

Պատիւ ունիմք յայտնել Վարչութեանդ, թէ անդրանիկ որդին մեր Տիգրան, ծնեալն 9-ն Նոյեմբերի 1866 ամի, ունէր գերազանց յատկութիւններ. յոյս կար՝ որ նա կը լինէր պիտանի անդամ իւր սիրելի Ազգին. բայց ավստ՛, որ 22 Նոյեմբերի անցեալ 1878 ամի վախճանեցաւ բորբոքումն ուղեղի ցաւով և թաղեցաւ Թիֆլիզու Հայոց Վերայի Դերեզմանատանում:

Ուստի վաղամեռիկ Տիգրանի յիշատակը անմոռաց թողնելու իր սիրելի Ազգի զաւակների սրտերում, մենք նորա վըշտալի և անմխիթար ծնողքս, կամենում ենք Թիֆլիզու Հայոց Սուրբ Դայիանեան Օրիորդաց Միջնակարգ Ուսումնարանին նուիրել մեր սեփականութիւնից. նախ՝ իւրաքանչիւր տարի, 9-ն Նոյեմբերի հինգ ուրբի, և երկրորդ ընդ սմին առաջին առնելով, նուիրում ենք այժմէն իսկ մէկ հատ թաղաւորական երկրորդ փոխառութեան 5% վերգիշնիյ տոմսակ սէրի 10,002

(տասը հազար երկու) № 46 (քառասուն և վեց), յետագայ պայմանաւ:

1. Մեզանից ստանալի իւրաքանչիւր տարի հինգ ուրբի և տոմսակի սահմանեալ տոկոսիքը վարչութիւնդ ունի իրաւունք գործածել յօդուտ այդ ուսումնարանի որպէս և կամի, միայն վարչութիւնդ անպատճառ ապահովացնել պարտաւոր է տոմսակը նախ քան վեճակախաղի ժամանակներն, որ եթէ այդ տոմսակը դուրս գայ, դորա փոխարէն ստացուի մէկ հատ նոյնպիսի տոմսակ 5% վերգիշնիյ երկրորդ փոխառութեան և այդ մասին վարչութիւնդ մեզ և կամ մեր ժառանգներուն առանձին իմացում տայ, և հրատարակէ տեղական Ազգային լրագիրների միջոցաւ յիշելով նոր տոմսակի սէրի և №:

2. Եթէ վեճակախաղից երբ և իցէ այդ տոմսակով կամ դորա փոխարինեալ տոմսակով տարուի գումար ինչ, այն ժամանակներում տարած գումարներն ստանալու իրաւունք ունի միայն վարչութիւնդ:

3. Եթէ տարած գումարն լինի 500 ռ., կամ 1000 ռ., կամ 5,000 ռ., կամ 8,000 ռ., կամ 10,000 ռ., կամ 25,000 ռ. և կամ 40,000 ռ. յայնժամ այդպիսի գումարներն լինելու են սեփականութիւն յիշեալ օրիորդաց միջնակարգ ուսումնարանին իբրեւ մայր գումար, որոյ տոկոսիքը վարչութիւնդ ունի իրաւունք գործածել ուսումնարանից համար որպէս և կամի, յատկացնելով բարի գործ ինչ Տիգրանիս յիշատակ. զորօրինակ՝ յանուն նորա որդեգրուհի պահել, կամ զրբեր տպել, կամ դասադիրք ձրի բաժանել խնդներուն, կամ նրանց համար զգեստ կարել տալ և այլ ինչ որ արժան կը դատէ վարչութիւնդ, հրատարակելով այն արարքը յընդհանուր գիտութիւն:

4. Եթէ տարած գումարն լինի 75,000 ուրբի, զրանից վարչութիւնդ պարտաւորէ տալ հինգ հազար ի սեփականու-

Թիւն Ներսիսեան Հայոց Հոգեւոր Ազգային Դպրանոցին, իսկ մնացած 70,000 ռուբլին լինելու է մայր գումար օրիորդաց ուսումնարանիդ, որոյ տոկոսիքը վարչութիւնդ ունի իրաւունք գործածել ինչպէս վերեւը յայտնած է:

5. — 200,000 ռուբլի, դրանից 10,000 ռ. վարչութիւնդ պարտ է տալ սեփականութիւն յիշեալ Ներսիսեան Դպրանոցին, իսկ հարիւր հազար ռուբլիով զնէ վարչութիւնդ կամ կառուցանէ Սուրբ Գայիանեան օրիորդաց ուսումնարանիդ համար մէկ յարմար տուն իր պարտիզով. մնացած 90,000 ռ. մնալու է մայր գումար այդ ուսումնարանիդ համար, որոյ տոկոսիքը վարչութիւնդ գործածելու է ինչպէս վերեւը յայտնած է:

6. Ներսիսեան Դպրանոցի վարչութիւնը առնելով յիշեալ 5,000 և կամ 10,000 ռ. պարտաւոր է իւրաքանչիւր հինգ հազարի տոկոսից պահել նոյն Դպրանոցի միջում յանուն Տիգրանի Առուանեան մէկ մէկ Սգեպենդիատ յառաջագէմ խեղճ աշակերտներից, որոնք՝ եթէ ուսման ընթացքը աւարտելից յետոյ Հոգեւորական լինին կամ քահանայ կամ վարդապետ, Հոգաբարձութիւնն Դպրանոցին յայնժամ պարտաւոր է տալ նրանց միանուագ իւրաքանչիւրին երեք հարիւրական ռուբլի. մնացած տոկոսիքն լինելու են օգուտ Դպրանոցին: Իսկ եթէ Ներսիսեան Դպրանոցի վարչութիւնն չը համաձայնի այս պայմաններին, կամ ապագային չը կատարէ այս պայմանը, այդ միջոցներում վարչութիւնդ ունի իրաւունք յիշեալ գումարն չը տալ, եթէ տուած է՝ յետ առնուլ և տալ (այլ) Հայոց Ազգային ուսումնարանի միում, որ կամի կատարել յիշեալ պայմանը:

7. Եթէ կրկին և կրկին վիճակախաղից տանուի տոմսակով գումարներ, յայն ժամանակներում վարչութիւնդ այդ գումարները ևս գործածելու է համաձայն վերոյիշած 3, 4, 5, 6 յօդուածներին, միայն այնու բացառութեամբ, որ եթէ երկու

հարիւր հազար ռուբլի ընկնի, նրանից հարիւր հազար ռուբլին տայ իսեպհականութիւն Հայոց Ազգային չքաւոր ծխական տասը ուսումնարանների. հինգը Ռուսաստանում եղած, ի թիւս որոց լինելու է Սբ. Էջմիածնի ճեմարանը. իսկ հինգը Թուրքաստանի Հայաստանում եղածներուն, իւրաքանչիւրին տասը հազարական ռուբլի (10,000 ռուբլ):

8. Այլ վիճակախաղից ընկած յօգուտ ուսումնարանիդ մայր գումարները վարչութիւնդ պարտաւոր է տալ շահեցնելու, ուր և ում և որքանի կամենայ, միայն դրա մասին իմացում տայ զրաւոր մեզ և զկնի մեր մահուան մեր ժառանգներուն:

9. Եթէ վարչութիւնդ բարեհաճի յիշեալ պայմանները կատարելու, ուստի խնդրում ենք առնել հետեւեալը. նախ՝ այս մեր նուիրական թուղթը տպել տալ Հայոց լրագիրներում և ամսագիրներում, երկրորդ՝ սրա օրինակներից վարչութեանդ վաւերացմամբ և ուսումնարանիդ կնիքով հաստատած տալ մէկ հատ մեզ, մէկ հատ Թիֆլիզու Ներսիսեան Հոգեւոր ուսումնարանի Հոգաբարձութեան, մէկ հատ Կոնստանդնուպօլսոյ Ազգային ժողովոյն և մէկ հատ Սրբազան Սինօդին Էջմիածնայ. վասնզի ամէնքս էլ ունինք իրաւունք հսկելու վերոգրեալ պայմանների կատարման, ինչ որ իւրաքանչիւրներիս կը վերաբերուի:

10. Եթէ վարչութեանդ կողմանէ յիշեալ պայմաններից մէկն ու մէկն, կամ քանիսը և կամ բոլորովին չը կատարուին, կամ եթէ յիշեալ սրբոյն Գայիանեան ուսումնարանը որ և իցէ պատճառով խափանուի, յայնժամ մենք կամ մեր ժառանգները իրաւունք ունինք յիշեալ մայր գումարները, թէ տունը և թէ տոմսակը կամ ներկան և կամ փոխարինածը յետ առնուլ և անպատճառ. ընծայել Հայոց Ազգային մէկ ուսումնարանի, ուր տեղ որ լինի և ինչ պայմանով կամենանք, միայն յանուն

Տ/դրանի Խաչատուրեան Առուանեան, հանելով նրանից տա-
սանորդ մեր կամ մեր ժառանգների ծախսի համար:

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝

Խաչատուր Թորոսեան ԱՌՈՒԱՆԵԱՆ

Սալամէ Աւետիքեան ԱՌՈՒԱՆԵԱՆ:

25 Մայիս 1879 ամի.

Թեֆլիզ:

Տիկին Վ. Բ. Թամաշեանը յանձն առաւ իւր և իւր ժա-
ռանգների կողմից պահել մի որդեգրուհի ուսումնարանում,
հասուցանելով տարեկան 70 ռ., որոյ մասին ծանոյց վարչու-
թեանը հետեւեալ թղթով: (Թուղթը գրած է Ռուսերէն լե-
զուով. մենք ներկայացնում ենք այստեղ նորա թարգմանու-
թիւնը):

Սուրբ Գայիանեան Օրիորդաց Մոլնոյ՝ Ուսումնարանի Վար-
չութեանը.

Վառվառա Բարսեղեան Թամաշեանից

ՅԱՅՏԱՐԱՐ ՈՒԹ ԻՒՆ

Ի յիշատակ իմ հանգուցեալ ամուսնի ես ցանկանում եմ
ունենալ Ս. Գայիանեան ուսումնարանում մի որդեգրուհի «Մի-
քայէլ Գէորգեան Թամամշեանի որդեգրուհի» ա-
նուամբ և պարտաւորվում եմ իմ և իմ ժառանգների կողմից
հասուցանել այդ ուսումնարանի վարչութեանը տարեկան եօ-
թանասուն ռուբլի (70 ռ.), սկսեալ անցեալ 1878 ուսումնա-

կան տարուայ Սեպտեմբերի 1-ից, քանի որ ուսումնարանը գոյ-
ութիւն կունենայ:

Այս որդեգրուհւոյ ընտրութիւնը յանձնում եմ ուսում-
նարանին և խնդրում եմ ընտրել միշտ ամենաչքաւոր և ընդու-
նակ օրիորդներից մինին:

Երբ ստանամ վարչութեանդ համաձայնութիւնը, պատիւ
կունենամ ներկայացնել խոստացեալ գումարը:

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝

Варвара Тамамшева.

1879 Թուականի Յունւարի 19-ին.

Թեֆլիզ:

Ուսումնարանիս զրադարանը ստացաւ պ. Նշկեանից՝
6 տարուայ Արեւելեան Մամուլ. պ. 2. Շահազիզեանից՝ 10
հատ զանազան գրեանք. պ. Ն. Խոսրովեանից՝ Истори-
ческий Памятникъ состоянія Армянской Области Шо-
пена. տ. Մարիամ Խատիսեանից՝ իւր հրատարակած Сла-
вяне Балканскаго Полуострова գրքի ամբողջ տպագրու-
թիւնը:

Ուսումնարանը ստանում էր՝ Հայերէն՝ «Փորձ» ամսագիրը
— նուէր խմբագրութիւնից, «Արարատ» — իշխան Գր. Բէհրու-
թեանից, «Մեղու Հայաստանի» — խմբագրութիւնից: Ռուսերէն՝
Семья и школа և Педагогический Музей:

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ ԵՎ ԵՒ ՄՏԻՅ ՀԱՇԻԻԸ.

Դառնալով այժմ Ուսումնարանի ելեմոնից հաշուին, մենք քննարկայացնենք իւրաքանչիւր տարուայ մուտքը և ծախքը առանձին առանձին, որպէս զի պարզ լինի Ուսումնարանի նիւթական գրութեան հետզհետէ բարւոգիլը և այժմեան վիճակին հասնիլը:

1869-ի ՅՈՒՆԻՍԻ 17-իՅ ՄԻՆՉԵԻ 1870-ի ՅՈՒՆԻՍԻ 1-Ը.

Մ Ո Ւ Տ Ք

	Ռ.	Կ.
Աշակերտուհիներից	428—	„
Պ. Բժշկապետ Յովհաննիսեանից մի որդեգրուհւոյ ուսման վարձ 9 ամսուայ համար.	27—	„
Բարերարական նուէրներ եղել են	857—	„
Գումար	1312—	„

Ծ Ա Խ Ք

	Ռ.	Կ.
Բնակարանի վարձ	294—	„
„ վերանորոգութեան.	95—	40
Վարժուհւոյն և ջութակ ածողին (պարի ժմնի.)	132—	„

Դաշնամուրի վարձ.	24—	„
Նստարանների և գրատախտակների	149—	50
Ուսումնական նիւթեղենաց (Պետերբուրգից ապրսպրած)	139—	21
Մի չքաւոր աշակերտուհւոյ շորի.	6—	„
Ծառայի	77—	66
Ջրի և փայտի	67—	90
Մանր ծախք	44—	21
Գումար	1029—	88

Հանելով ծախքը մուտքից դանձարանում մնում է երկու հարիւր ութսուն երկու քուբլի տասներկու կոպէկ (282 ռ. 12 կոպէկ):

1870-ի ՅՈՒՆԻՍԻ 1-իՅ ՄԻՆՉԵԻ 1871-ի ՅՈՒՆԻՍԻ 1-Ը.

Մ Ո Ւ Տ Ք

	Ռ.	Կ.
Անցեալ տարուանից դանձարանում կար.	282—	12
Աշակերտուհիներից.	684—	50
Պ. Սենեքերիմ Արծրունուց մի որդեգրուհւոյ ուսման վարձ	36—	„
„ Միքայէլ Պատկանեանից „ „ „	36—	„
„ Բարսեղ Շանշեանից „ „ „	36—	„
„ Բժ. Յարութիւն Յովհաննիսեանից „ „ „	36—	„
„ „ Գաբրիէլ Տէր Աստուածատրեանից „ „ „	36—	„
Բարերարական նուէրներ եղել են	402—	50

Աշխատութեամբ մեծ. տիկին Նղիսաբէթ Յովհանն	
նիսեանի տուած թատրոնական ներկայացումից . . .	284— „
Հայ դերասանական խմբի տուած ներկայացումից . . .	34— „
Ուսումնարանի հին վառարանները ծախեցուց . . .	8— „
Գումար . . .	1875—12

Ծ Ա Խ Ք

	Ռ.	Կ.
Բնակարանի վարձ	282—	„
Վարժուհիներին	384—	„
Պարի ուսուցչին և ջութակ ածողին	60—50	
Դաշնամուրի վարձ	18—	„
Կարասեաց	109—80	
Ձեռագործեղինաց	52—31	
Ծառայի	96—40	
Փայտի և ջրի	75—90	
Թատրոնական ներկայացման ծախք	52—80	
Մանր ծախք	39—60	
Գումար	1171—31	

Հանելով ծախքը մուտքից դանձարանում մնում է եթէր
հարկեր երեք ուրբի ութսուն մի կոպէկ (703 ռ. 81 կ.):

1871-ի ՅՈՒՆԻՍԻ 1-ից ՄԻՆՁԵԻ 1872-ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ը.

Մ Ո Ւ Տ Ք

	Ռ.	Կ.
Անցեալ տարուանից դանձարանում կար	703—	81
Աշակերտուհիներին	1011—	„

Պ. Բարսեղ Շանշեանից մի աշակերտուհւոյ ուսման վարձ	36—	„
Պ. Միքայէլ Պատկանեանից մի որդեգրուհւոյ 5 ամ- սուայ ուսման վարձ	15—	„
Բարերարական նուէրներ եղել են	160—	„
Աշխատութեամբ մեծ. տիկին Նղիսաբէթ Յովհանն- նիսեանի տուած երաժշտական երեկոյից . . .	467—	„
Կարգադրութեամբ Կոնսիստորիայի Մոլնույ Սուրբ Գէորգ Նկեղեցուց	300—	„
Մեծ. օր. Դայիանէ Յովհաննիսեանի նուիրած դր- քերի վաճառումից	15—	„
Բանկում պահած գումարի տոկոս	3—43	
Նրկորդ տարեդարձի օրուայ վիճակախաղից . . .	149—	„
Գումար	2860—24	

Ծ Ա Խ Ք

	Ռ.	Կ.
Բնակարանի վարձ	380—	„
Վարժուհիներին	754—	„
Պարի, երգեցողութեան և ձեռագործի ուսուցիչ- ներին և ուսուցչուհւոյն	125—	„
Կարասեաց և նորոգութեան բնակարանի	527—30	
Ձեռագործեղինաց	71—73	
Դասական պիտոյից	12—90	
Մի մեծ լապտեր	20—	„
Ծառայի	70—	„
Փայտի և ջրի	152—81	
Տարեդարձի ծախք	48—70	
Մանր ծախք	78—86	
Գումար	2241—30	

Հանելով ծախքը մուտքից գանձարանում մնում է վեց հարիւր տասնութը ռուբլի իններսունը չորս կոպէկ (618 ռ. 94 կ.):

1872-ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՅ ՄԻՆՁԵՒ 1873-ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-Ը.

Մ Ո Ւ Տ Ք

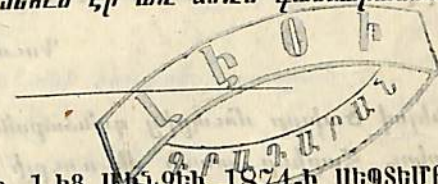
	Ռ.	Կ.
Անցեալ տարուանից գանձարանում կար	618	94
Աշակերտուհիներից	2280	—
Պ. Բարսեղ Շանշիեանից մի աշակերտուհւոյ ուսման վարձ	36	—
Բարերարական նուէրներ եղել են	190	—
Աշխատութեամբ մեծ տիկին Եղիսարէթ Յովհաննիսեանի տուած թատրոնական ներկայացումից	512	60
Կարգադրութեամբ Կոնսիստորիայի Մողնւոյ Սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյ	400	—
Հանգուցեալ Էփենդեանի կտակատարներից	50	—
Այլ և այլ գրքերի վաճառումից	13	90
Բանկում պահած գումարի տոկոս	18	—
Երրորդ տարեդարձի օրուայ վեճակախաղից	186	—
Գումար	4310	44

Ծ Ա Խ Ք

	Ռ.	Կ.
Բնակարանի վարձ	600	—
Վարժուհիներին	900	—
Հայրց լեզուի, երգեցողութեան և պարի ուսուցիչներին	250	50

Կարասեաց	205	—
Ձեռագործեղինաց	147	43
Դասական պիտոյից	34	80
Ծառայի	98	—
Փայտի և ջրի	203	15
Լրագիրների	35	—
Մանր ծախք	178	98
Գումար	2655	86

Հանելով ծախքը մուտքից գանձարանում մնում է մի հազար վեց հարիւր յիսուն չորս ռուբլի յիսունութ կոպէկ (1654 ռ. 58 կ.): Այս գումարից 1500 ռ. տուած էր բանկը, իսկ 154 ռ. 58 կ. մնում էր առ ձեռն գանձարանում:



1873-ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՅ ՄԻՆՁԵՒ 1874-ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-Ը.

Մ Ո Ւ Տ Ք

	Ռ.	Կ.
Անցեալ տարուանից գանձարանում կար	1654	58
Աշակերտուհիներից	2534	—
Բարերարական նուէրներ եղել են	130	—
Կարգադրութեամբ Կոնսիստորիայի Մողնւոյ Սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյ	400	—
Հանգուցեալ Սողոմոն Վարդանեանը կտակեց	200	—
Բանկում պահած գումարի տոկոս	83	—
Չորրորդ տարեդարձի օրուայ վեճակախաղից	299	70
Գումար	5301	28

Ծ Ա Խ Ք

Բնակարանի վարձ	Ռ. Կ. 787—,,
Վարժուհիներին	1140—,,
Հայոց լեզուի, երգեցողութեան և պարի ուսուցիչներին	305—50
Ձեռագործեղինաց	225—50
Դասական և ուսումնական պիտոյից	77—50
Դաշնամուրի վարձ	100—,,
Ծառայի	192—,,
Փայտի և ջրի	159—15
Հանգուցեալ ուսուցիչ Ա. Խուդեանի թաղման	10—,,
Մանր ծախք	93—9
Գումար	3089—74

Հանելով ծախքը մուտքից գանձարանում մնում է երկու հազար երկու հարիւր տասն մի ուսուցիչ յիսուն չորս կոպեկ (2211 ռ. 54) : Այս գումարից 2000 ռ. տուած էր բանկը, իսկ 211 ռ. 54 կ. մնում էր առ ձեռն՝ գանձարանում :

1874-ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՅ ՄԻՆՁԵՒ 1875-ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-Ը.

Մ Ո Ւ Տ Ք

Անցեալ տարուանից գանձարանում կար	Ռ. Կ. 2211—54
Աշակերտուհիներին	3072—,,
Բարերարական նուէրներ եղել են	240—,,
Պ. Յովհաննէս Զ/Թսխեանից երկու աշակերտուհւոց ուսման վարձ և շորի փող	112—,,

Մի անյայտ պարոնից	28—35
Գրքեր վաճառելուց	1—,,
Բանկում պահած գումարի տոկոս	120—26
Հինգերորդ տարեդարձի օրուայ վիճակախաղից	334—70
Գումար	6119—85

Ծ Ա Խ Ք

Բնակարանի վարձ	Ռ. Կ. 562—50
Վարժուհիներին և նոցա օգնականներին	1110—,,
Հայոց լեզուի, երգեցողութեան, պարի և ձեռագործի ուսուցիչներին և ուսուցչուհւոյն	425—,,
Ձեռագործեղինաց	180—24
Պ. Սեդրակ Մանգինեանի ձեռքով ապսպրած ուսումնական պիտոյից	200—,,
Դասական պիտոյից և լրագիրներին	56—90
Պ. Յովհաննէս Զ/Թսխեանի երկու որդեգրուհւոց և նրանց շորեղինաց	27—,,
Ս. Էջմիածնայ ճեմարանի բացման առթիւ ուղարկած շնորհաւորութեան հեռագրի համար	3—,,
Դաշնամուրի վարձ	60—,,
Ծառայի	181—,,
Փայտի և ջրի	105—19
Մանր ծախք	110—70
Գումար	3021—53

Հանելով ծախքը մուտքից գանձարանում մնում է երեք հազար ինըսուն ութը ուսուցիչ երեսուն երկու կոպեկ (3098

ա. 32 կ.): Այս գումարից 3000 ա. տուած էր բանկը, իսկ 98 ա. 32 կ. մնում էր առ ձեռն՝ գանձարանում:

Բացի այս գումարը ուսումնարանը ունէր ստանալիք Մող-նույ Եկեղեցուց 400 ա.

1875-ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՁՆԻ 1876-ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-Ը.

Մ Ո Ւ Տ Ք

	Ռ.	Կ.
Անցեալ տարուանից գանձարանում կար	3098	— 32
Աշակերտուհիներից	3881	— „
Բարերարական նուէրներ եղել են	160	— „
Պ. Յովհաննէս Զիթախեանից երկու աշակերտու- հւոյ ուսման վարձ և շորի փող	118	— „
Պ. Բժ. Խաչատուր Դաւթեանը ի յիշատակ իւր հանգուցեալ հօր վճարեց մի աշակերտուհւոյ ուսման վարձ	40	— „
Պ. Զաքարիա Գրիգորեանից մի աշակերտուհւոյ ուս- ման վարձ	40	— „
Պ. Ռոմանոս Նազիրեանից մի աշակերտուհւոյ ուս- ման վարձ	40	— „
Մողնույ Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ անցեալ տար- ուայ ապառիկը	400	— „
Ուսումնարանի հին վառարանի վաճառմանից	25	— 50
Բանկում պահած գումարների տոկոս	180	— „
Վեցերորդ տարեգարծի օրուայ վիճակախաղից	398	— 50
Գումար	8381	— 32

Մ Ա Ւ Ք

	Ռ.	Կ.
Վարժուհիներին և նոցա օգնականներին	1687	— 70
Հայոց լեզուի և պարի ուսուցիչներին	468	— „
Նորին Օծութեան Վեհափառ Կաթողիկոսին ու- ղարկած գորգի ծախք	49	— 11
Ձեռագործեղինաց	224	— 5
Կարասեաց	285	— 75
Ուսումնական և դասական պիտոյից	85	— 6
Գրատան համար ընթերցանութեան գրքեր	94	— 45
Պ. Յովհաննէս Զիթախեանի երկու որդեգրուհի- ների շորեղինաց	31	— 57
Ուսումնարանի սեփական շինութեան նորոգու- թեան	85	— 55
Ուսումնարանի նոր շինութեան նախագծի	35	— „
Այլ և այլ իրեղինաց	48	— 75
Ծառայի	192	— „
Փայտի և ջրի	220	— 46
Մանր ծախք	167	— 11
Գումար	3674	— 56

Հանելով ծախքը մուտքից գանձարանում մնում է չորս հազար եօթն հարիւր վեր ուերլի եօթանասուն վեց կոպէկ (4706 ա. 76 կ.): Այս գումարից 3000 ա. տուած էր ու-սումնարանի անուամբ տեղոյս արևտրական բանկը, իսկ 1706 ա. 76 կ. պահուում էր տեղոյս փոխադարձ վարկի ընկերու-թեան գանձարանում ընթացիկ հաշուով:

Բացի այս գումարը ուսումնարանը ունէր ստանալիք Մող-նույ Եկեղեցուց 400 ա.

1876-ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՅ ՄԻՆՁԵՒ 1877-ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-Ը-

Մ Ո Ւ Տ Ք

	Ռ.	Կ.
Անցեալ տարուանից գանձարանում կար	4706	— 76
Աշակերտութիւններից	4912	— „
Բարերարական նուէրներ եղել են	120	— „
Պ. Յովհաննէս Զիթախեանից երկու աշակերտու-		
հայ ուսման վարձ և շորի փող	120	— „
Պ. բժ. Խաչատուր Դաւթեանը ի յիշատակ իւր		
հանգուցեալ հօր վճառեց մի աշակերտութեան		
ուսման վարձ	40	— „
Պ. Զաքարիա Գրիգորեանից մի աշակերտութեան		
ուսման վարձ	40	— „
Պ. Ռոմանոս Նադիրեանից մի աշակերտութեան		
ուսման վարձ	40	— „
Գրքեր վաճարելուց	34	— 22
Պ. լուսանկար Քիւրքչեանի նուիրած պատկերների		
վաճառմանից	13	— „
Բանկում պահած գումարի տոկոս	240	— „
Նօթներորդ տարեդարձի օրուայ վճակախաղից . .	424	— 50
Գումար	10690	— 48

Մ Ա Խ Ք

	Ռ.	Կ.
Վարժուհիներին և նոցա օգնականներին	1940	— „
Հայոց լեզուի, պարի և ձեռագործի ուսուցիչնե-		
րին և ուսուցչուհիներին	806	— „
Թագուոր Կայսեր պատկերի և շքանակի	15	— „

Ձեռագործեղինաց	248	— 15
Ուսումնական և դասական պիտոյից	162	— 84
Այլ և այլ երեղինաց	189	— 50
Ուսումնարանի շինութեան և նորոգութեան . . .	40	— 80
Պ. Յովհաննէս Զիթախեանի երկու որդեգրուհի-		
ների շորեղինաց	14	— 73
Ս. Գայիանէ կուսի մեծագիր պատկերին և շք-		
շանակին	125	— „
Մառայի	290	— 75
Փայտի և ջրի	128	— 30
Մանր ծախք	209	— 37
Գումար	4170	— 44

Հանելով ծախքը մուտքից գանձարանում քննուհէ վեց հազար հինգհարիւր քսան ութը չորս կոպէկ (6520 ռ. 4 կ.)։ Այս գումարից 5000 ռ. տուած էր ուսումնարանի անուամբ տեղոյս առևտրական բանկը, իսկ 1520 ռ. 4 կ. պահուում էր տեղոյս փոխադարձ վարկի ընկերութեան գանձարանում ընթացիկ հաշուով։

Բացի այս գումարը ուսումնարանը ունէր ստանալիք Մող-նոյ եկեղեցուց երկու տարուայ համար 800 ռ.

1877-ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՅ ՄԻՆՁԵՒ 1878-ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-Ը-

Մ Ո Ւ Տ Ք

	Ռ.	Կ.
Անցեալ տարուանից գանձարանում կար	6520	— 4
Աշակերտութիւններից	5700	— „

Բարերարական նուէրներ եղել են	90— „
Պ. Յովհաննէս Զիթախեանից երկու աշակերտու- հւոյ ուսման վարձ և շրբի փող	120— „
Պ. Բժ. Խաչատուր Դաւթեանը ի յիշատակ իւր հանգուցեալ հօր վճառեց մի աշակերտուհւոյ ուսման վարձ	40— „
Պ. Զաքարիա Գրիգորեանից մի աշակերտուհւոյ ուսման վարձ	40— „
Պ. Ռոմանոս Նադիրեանից մի աշակերտուհւոյ ուս- ման վարձ	40— „
Տիկին Մելէք Մնացականեանից մի աշակերտուհւոյ ուսման վարձ	40— „
Պ. պ. եղբարց Ռօտինեաններից նուէր	5200— „
Հանգուցեալ Եփեսեանի կտակակառարներից . .	59—36
Մողնույ Սուրբ Գէորգ եկեղեցուց երկու տարուայ ապառիկը և այս տարուանը	1200— „
Գրքեր վաճարելուց	19—40
Բանկում պահած գումարի տոկոս	338—20
Ութերորդ տարեդարձի օրուայ վիճակախաղից . .	519— „
Գումար	19926— „

Ծ Ա Խ Ք

Վարժուհիներին և նոցա օգնականներին	2420— „
Հայոց լեզուի, գեղադրութեան և պարի ուսուցիչ- ներին	971—50
Ձեռագործեղինաց	263—53
Գասական և ուսումնական պիտոյից	162—15
Ուսումնարանի շինութեան ընդարձակելու վերայ	

Ծախս է եղել	5238—14
Հանգուցեալ Գաբրիէլ Թաւաքեանի հոգեհան- գստեան ծախք	25—30
Պ. Յովհաննէս Զիթախեանի երկու որդեգրուհի- ների շրբեղինաց	19— „
Ծառայի	312— „
Փայտի և ջրի	165—40
Նորին Բարձր Սրբազնութեան Մակար Արքեպիս- կոպոսին ուղարկած ասղնեգործ Հայաստանի քարտէզի ծախք	31—25
Մանր ծախք	212—12
Գումար	9820—39

Հանելով ծախքը մուտքից գանձարանում մնում է տասը
հազար մի հարիւր հինգ ուրբի վաթսուն մի կոպէկ (10105
ռ. 61 կ.): Այս գումարից 1500 ո. ուսումնարանի անուամբ
տուած էր տեղոյս առևտրական բանկը, 2000 ո.— փոխա-
դարձ վարկի ընկերութեան գանձարանը և 6605 ո. 61 կ.
պահուում էր վերջինում ընթացիկ հաշուով:
Բացի այս գումարից ուսումնարանը ստանալու է մեծ. Տ.
Ա. Խօջայեանից 2000 ո.

1878-ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՅ ՄԻՆՁԻՒ 1879-Ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-Ը.

Մ Ո Ւ Տ Ք

Անցեալ տարուանից գանձարանում կար	10105— 61
Աշակերտուհիներից	7310— „
Բարերարական նուէրներ եղել են	136— „

Տիկին Վառվառա Թամազեանից մի աշակերտուհւոյ ուսման վարձ	70— „
Պ. Բժ. Աւետիք Բաբայեանը ի յիշատակ իւր հանգուցեալ մօր վճարեց մի աշակերտուհւոյ ուսման վարձ	40— „
Պ. Բժ. Խաչատուր Դաւթեանը ի յիշատակ իւր հանգուցեալ հօր վճարեց մի աշակերտուհւոյ ուսման վարձ	40— „
Տ. Մելիք-Մնացականեանից մի աշակերտուհւոյ ուսման վարձ	40— „
Պ. Զաքարիա Գրիգորեանից մի աշակերտուհւոյ ուսման վարձ	40— „
Պ. Ռումանոս Նազիրեանից մի աշակերտուհւոյ ուսման վարձ	40— „
Պ. Յովհաննէս Բաբայեանից մի աշակերտուհւոյ ուսման վարձ (երեք տարուայ համար)	120— „
Պ. Յովհաննէս Զիթախեանից երկու աշակերտուհւոյ ուսման վարձ և շորի փող	120— „
Հանգուցեալ Էփենդեանի կտակատարներից . . .	123—44
Հանգուցեալ Աղէքսանդր Մովսիսեանի ամուսնուց մի պրիկազի տոմսակ	1000— „
Պ. Խաչատուր և տ. Սալոմէ Առուանեանք նուիրեցին ներքին փոխառութեան երկրորդ խաղարկութեան 5 ⁰ / ₀ մի տոմսակ ի յիշատակ իւրեանց վաղամեռիկ որդւոյ Տիգրանայ	125— „
Մողնւոյ Սուրբ Գէորգ Նիկեղեցուց	400— „
Գրքեր վաճառելուց	94—41
Մի անյայտ պարոնից	60—80
Բանկում պահած գումարի տոկոս	363—90
Իններորդ տարեդարձի օրուայ վիճակախաղից . .	574— „
Գումար . .	20803—16

Ծ Ա Խ Ք

	Ռ.	Կ.
Վարժուհիներին և նոցա օգնականներին	2394—	50
Տեսչին	1200—	„
Հայոց լեզուի, Ռուսաց լեզուի, գեղագրութեան և պարի ուսուցիչներին	1452—	77
Ձեռագործեղինաց	257—	82
Ուսումնական և դասական պիտոյից	275—	44
Կարասեաց	253—	90
Ուսումնարանի շինութեան ընդարձակելու վերայ ծախք է եղել	3049—	15
Պ. Յովհաննէս Զիթախեանի երկու որդեգրուհիների շորեղինաց	13—	19
Ծառայի	344—	„
Փայտի և ջրի	354—	60
Մանր ծախք	169—	51
Գումար . .	9765—	18

Հանելով ծախքը մուտքից գանձարանում մնում է տասն մի հազար երեսուն եօթը ռուբլի իննսուն ութը կոպէկ (11037 ռ. 98 կ.): Այս գումարից՝ 1000 ռ. պրիկազի տոմսակ է, 125 ռ. ներքին փոխառութեան տոմսակ է, 9500 ռ. տուած է ուսումնարանի անուամբ տեղւոյս առևտրական բանկը, իսկ մնացեալ 412 ռ. 98 կ. պահուում է տեղւոյս փոխադարձ վարկի ընկերութեան գանձարանում ընթացիկ հաշուով:

Բացի այս գումարից ուսումնարանը ստանալու է մեծ. տ. Ս. Խօջայեանից 2000 ռ.

Յ Ո Ւ Յ Ա Կ

Ձ ր ի ա շ խ ա տ ո ղ ու ս ու ջ չ ա յ

յընթացս 1869 — 1879 ամի:

№№	Ուսուցչաց անունները և ազգանունները:	Ե՛րբ մտաւ:	Ե՛րբ դուրս եկաւ:	Ե՛րբ նորեք մտաւ:	Ե՛րբ դուրս եկաւ:	Քա՛նի ամ է ճառ:
1.	Արժ. Յարութիւն (այժմ աւագ) քահանայ Սուղանաճեան	1869 յունիս	»	»	»	10 տարե
2.	Պ. Գրեգոր Տէր Յարութիւնեան	1869 յունիս	1875 յունիս	1875 սեպտ.	1876 յունիս	6 1/2 տարե
3.	» Գեորգ Բարսեղաբեան (այժմ թեմական վերատեսուչ)	1869 յունիս	1869 սեպտ.	»	»	3 ամիս
4.	» Ստեփաննոս Պալասանեան	1869 յունիս	1874 յունիս	»	»	5 տարե
5.	» Պետրոս Սիմէոնեան (խմբագիր «Մեղու Հայաստանի» լրագրի)	1869 յունիս	1871 յունիս	1874 սեպտ.	»	7 տարե
6.	» Մարտիրոս Սիմէոնեան	1869 յունիս	1876 սեպտ.	»	»	7 տարե
7.	» Ջաբարիա Գրեգորեան	1869 յունիս	1877 յունիս	»	»	8 տարե
8.	» Պօյոս (այժմ Արևստակէս աւագ քահանայ) Բէնքլեան	1869 յունիս	»	»	»	10 տարե
9.	» Յովհաննէս Քաթանեան	1869 յունիս	»	»	»	10 տարե
10.	» Մէլայէլ Սալամբէգեան	1869 յունիս	1873 յունիս	»	»	4 տարե
11.	» Մէլայէլ Շաղինեան (այժմ Հանդուցեայ)	1869 սեպտ.	1871 յունիս	»	»	2 տարե
12.	Օր. Կատարինէ Յովհաննիսեան (այժմ տիկին Եւանդուլեան	1869 սեպտ.	1871 յունիս	»	»	2 տարե
13.	Պ. Ամիրան Մանգլինեան	1870 սեպտ.	1871 յունիս	»	»	1 տարե
14.	Արժ. Մուշեղ քահանայ Տէր Ղևոնդեան	1870 սեպտ.	1871 յունիս	»	»	1 տարե
15.	Պ. Մէլայէլ Սուլեան	1870 սեպտ.	1878 դեկ	»	»	8 1/2 տարե
16.	» Սենեքերիմ Արծրունի	1870 սեպտ.	1872 յունիս	»	»	2 տարե
17.	» Կարապետ Փոյաճեան	1870 սեպտ.	1871 յունիս	»	»	1 տարե

18.	Պ. Գրեգոր Արծրունի (այժմ խմբագիր «Մշակ» լրագրի)	1870 սեպտ.	1871 յունիս	»	»	1 տարե
19.	» Վարդան Նղիազարեան	1870 սեպտ.	1874 հոկտ.	»	»	4 տարե
20.	» Պօյոս Ղամբարեան	1870 սեպտ.	1871 յունիս	»	»	1 տարե
21.	Արժ. Ղևոնդ երեք Խարաղեան	1871 սեպտ.	1873 յունիս	1874 սեպտ.	»	7 տարե
22.	Պ. Արշակ Նահապետեան (այժմ տեսուչ Ներսիսեան Դպրանոցի)	1871 սեպտ.	»	»	»	8 տարե
23.	Օր. Գալիանէ Յովհաննիսեան	1871 սեպտ.	1872 յունիս	1873 սեպտ.	1874 յունիս	2 տարե
24.	Պ. Յովսէփ Մեղե-Բէգլարեան	1871 սեպտ.	1872 յունիս	»	»	1 տարե
25.	» Նիկողայոս Խոսրովեան	1872 սեպտ.	1873 յունիս	1878 յունիս	»	2 1/2 տարե
26.	» Աբրահամ Ներսիսեան	1872 սեպտ.	1873 յունիս	»	»	1 տարե
27.	» Աղէքսանդր Քելլիշեան	1872 սեպտ.	»	»	»	7 տարե
28.	» Յակովբ Տէր Յովհաննիսեան (այժմ խմբագիր Մանկավարժական Թերթի)	1873 սեպտ.	1875 սեպտ.	»	»	2 տարե
29.	» Մանգլէ Մանգլինեան	1874 սեպտ.	1875 յունիս	»	»	1 տարե
30.	» Բեգլար Շահպարտեան	1874 սեպտ.	1875 յունիս	»	»	1 1/2 տարե
31.	» Աբգար Յովհաննիսեան (այժմ խմբագիր «Փորձ» ամսագրի)	1875 յունիս	1875 յունիս	»	»	1 տարե
32.	Արժ. Նշեթի քահանայ Նընիկեան	1875 սեպտ.	»	»	»	4 տարե
33.	Պ. Գարեթի Քաւաբեան (այժմ Հանդուցեայ)	1876 յունիս	1877 հոկտ.	»	»	1 1/2 տարե
34.	» Սեդրակ Մանգլինեան	1876 սեպտ.	1877 յունիս	»	»	1 տարե
35.	» Վարդան Սուլեմեան	1877 սեպտ.	1878 յունիս	»	»	1 1/2 տարե
36.	» Արևստոյմ Յովհաննիսեան (այժմ տեսուչ Աղէքսանդրապոլի աւուսնաբաններին)	1877 սեպտ.	1879 յունիս	»	»	2 տարե
37.	» Յովսէփ Մեղե-Բեգլարեան (կառավարէլ մասնաւոր բէաղական ուսումն.)	1877 սեպտ.	1879 յունիս	»	»	2 տարե
38.	Օր. Մարիամ Ալադաթեան	1877 սեպտ.	»	»	»	2 տարե

39. Պ. Իշխան Գեորգ Թումանյան	1878 յունիս	1878 յունիս	»	»	1/2 տարի
40. Տ. Սովիա Բաբայան	1877 հոկտ.	1878 յունիս	»	«	2 տարի
41. Օ. Հեղինէ Յոհաննիսեան	1878 սեպտ.	»	»	»	1 տարի
42. » Թադուհի Ալադաթեան	1878 սեպտ.	»	»	»	1 տարի
43. » Վառլառա Ղորղանեան	1878 սեպտ.	»	»	»	1 տարի
44. » Կատարինէ Թամաշեան	1879 ապրիլ	»	«	»	2 ամիս

Յ Ո Ի Յ Ա Կ

Զրի աշխատող տեսչաց

յընթացս 1869 — 1878 ամի,

Տեսչաց անունները և ազգանունները:	Ե՛րբ մտաւ:	Ե՛րբ դուրս եկաւ:	Քանի՞ Ժամանակ է ծառայել:
1. Պ. Զաքարիա Գրիգորեան	1869 յունիս	1871 հոկտ.	2 տարի:
2. » Վաղան Նղիազարեան	1871 հոկտ.	1874 սեպտ.	3 տարի:
3. » Յակովբ Տէր Յովհաննիսեան	1874 սեպտ.	1875 սեպտ.	1 տարի:
4. » Արշակ Նահապետեան	1875 սեպտ.	1877 սեպտ.	2 տարի:
5. » Արիստղոմ Յովհաննիսեան	1877 սեպտ.	1878 սեպտ.	1 տարի:

(Տասներորդ տարին տեսչին նշանակուեցաւ ուսման):

Մ Ա Հ Ա Յ Ո Ի Յ Ա Կ

Այս տասը տարուայ ընթացքում Ուսումնարանը զրկւ-
վեցաւ իւր մի քանի աշխատող ոյժերից, որոնց համառօտ
կենսագիրը պարտք ենք համարում այստեղ զետեղել:

Տ. Նղիսաբէթ Յովհաննիսեանը, բժշկապետ Յա-
րութիւն Յովհաննիսեանի ամուսինը, ծնած էր Յունկարի Գ-ին
1830 թ.: Հանգուցեալ տիկինը իւր բարի և ազնիւ բնաւո-
րութեամբ երբէք չէր խնայում թէ մասնաւոր անձանց և թէ
հասարակական գործերին կարելիութեան չափ իւր օգնութիւնը:
Համաձայն այս նորա բարի ձգտմանը նա իւր տան մէջ իւր
սեպհական հաշուով կառուցել էր ուսումնարան Սբ. Գայիանէի
անուամբ (ոչ այժմեանը), ուր ձրի ուսանում էին մօտ երեսուն
հոգի չքաւոր և աղքատ Հայ օրիորդներ: Ուսումնարանը գը-
տանվում էր Բարձր Սրբազան Մակար Արքեպիսկոպոսի հովանա-
ւորութեան տակ և այնտեղ բացի տարրական դիտութիւններից
աշակերտութիւնները ուսանում էին ձեռագործ և խոհարարու-
թեան արհեստ: Բայց վաթսուն թուականների սկզբում այդ-
պիսի մի ձեռնարկութիւն Քիֆլիզի մէջ համակրողներ չունե-
ցաւ և հանգուցեալ տիկինը մէնակ մնաց այդ իւր գործունէ-
ութեան մէջ, որ բաւական մեծ նիւթական միջոցների էր կա-
րօտում, օր լստ օրէ ձրի ուսում առնող օրիորդների թուի
շատանալուց: Տիկին Նղիսաբէթը անկարող գտնուեցաւ այլ ևս

շարունակել ու պահպանել ուսումնարանը իւր հաշուով. ուստի ցաւօք սրտի ստիպումած էր ուսումնարանը փակել և ուսումնարանապատկան պիտոյքները յետագայ տարիներում սկսեց ձրի բաժանել այլ դպրոցաց:

Բայց հանգուցեալ տիկին Նղիսաբէթը այն անձինքներէջ էր, որ անգործ մնար և իւր բարերարական ձեռքը չմատուցանէր բարեգործական գործքերին: Այդ միջոցին նա ընտրվում է Քիֆլիզի մէջ հաստատած և Նորին Կայսերական Բարձրութեան Օրդայ Ֆէօդորովնայի հովանաւորութեան տակ եղած բարեգործական ընկերութեան խորհրդի անդամ: Ըմանալով, որ տիկինը հմուտ է ուսումնարանական գործի մէջ, խորհուրդը յանձնում է նորան կառավարելու այդ ընկերութեան Սօլլակի թաղի ուսումնարանը, որ տիկնոջ ջանիւք և աշխատութեամբ նշանաւոր դրութեան հասաւ և գերազանց էր համարվում քաղաքի միւս թաղերի ուսումնարաններէջ: Այդ միջոցին միւսնոյն ժամանակ նա Քիֆլիզի Սուրբ Նունէի ուսումնարանի խորհրդի անդամ էր և իւր աշխատանքը այդ ուսումնարանի յառաջադիմութեան համար էլ չէր խնայում:

Բայց թէ բարեգործական ընկերութեան և թէ Ս. Նունէի ուսումնարանները ազգային հաստատութիւնք չէին. սակայն հանգուցեալ տիկինը իւր ջանքն ու աշխատանքը աւելի ցոյց տուեց ազգային մի հաստատութեան, այն է՝ երբ բացուեցաւ ներկայ Սբ. Գայիանեան Հայ օրիորդաց ուսումնարանը, նա իւր բոլոր համակրական զգացմունքներով և մեծ եռանդով սկսեց հոգս քաշել և նորա հետ ի միասին և նորա ամբողջ գերադաստանը այդ ուսումնարանի յառաջադիմութեան և նիւթականապէս ապահովութեան վերայ: Հանգուցեալ տիկինը աշխատում էր ուսումնարանի բարերարաց թիւը աւելացնել. մանաւանդ առաջի տարիները, երբ ուսումնարանի միջոցները շատ նեղ էին: Հանգուցեալ տիկնոջ աշխատութեամբ կազ-

մրվում էին ներկայացումներ, և կօնցերտներ յօգուտ ուսումնարանի և այդ լինում էր թէ հասարակական տեղերում և թէ իւր սեպհական տանը: Հանգուցեալ տիկինը միշտ յաճախում էր ուսումնարանի ժողովների նստերը և իւր խորհրդներով հոգում էր ուսումնարանը ծաղկեալ վիճակին հասցնելու մասին:

Բայց տարաբաղդաբար ուսումնարանը երկար ժամանակ չկարողացաւ վայելել հանգուցեալ տիկնոջ այդ համակրութիւնը: Տիկին Նղիսաբէթ Յովհաննիսեանը Յունւարի 21-ին 1874 թ. քառասուն և չորս տարեկան հասակում կնքեց իւր մահկանացու կեանքը ի սուգ և ի տրամուլթիւն թէ իւր գերդաստանի և թէ ուսումնարանի բարեկամաց:

Թաղման օրը Բարձր Սրբազան Մակար Արքեպիսկոպոսը, որ տեղեակ էր, ինչպէս հիմնադիր Սբ. Գայիանեան ուսումնարանի, հանգուցեալ տիկնոջ սոյն ուսումնարանին ցոյց տուած արդիւնաւոր աշխատութեանց, իւր դամբանականի մէջ այս բոլորը մի առ մի յիշելով, օրինակ կացոյց հասարակութեան հանգուցելոյն, որ էր միակ միութարական երևոյթ Քիֆլիզի Հայ հասարակութեան մէջ: Հանգուցեալը թաղուեցաւ Վերայի հանդըստարանում:

Նիկողայոս Յովհաննիսեան Ալադաթեանը աւարտած էր Քիֆլիզի գիմնազիօնի ընթացքը 1856 թուակ. և կատարելագործուելու համար գնաց Մոսկվայ համալսարանական կրթութիւն ստանալու: Նա դեռ իւր ուսանողութեան ժամանակ մեծ համակրութիւն և սէր էր գտած շատ նորան ծանօթ անձանց մէջ, որովհետեւ նա միշտ պարագլուխներէջ մին էր հանդիսանում այն գործերում, որ ձեռնարկվում էին յօգուտ Մոսկվայի ուսանողների: Այսպէս՝ նա միշտ մասնակցում էր ուսանողաց ժողովներին և թատերական ներկայա-

ցումներին յօգուտ նոցա դերեր էր կատարում: 1858 թ. նա շարադրեց ուսանողաց ներկայացման համար իւր «Վայ իմ կորած յիսուն ոսկի» կատակերգութիւնը, որ մինչև այժմ շատ տեղերում ներկայացվում է: Վաթսուն թուականների վերջերում նա ժամանեց Թիֆլիզ և շուտով այստեղ էլ իւր հեղ և վարուէով բնակութեամբ վաստակեց հասարակութեան համակրութիւնը: 1868 թուակ. քաղաքային կառավարութեան ընտրութեան միջոցին ընտրուեցաւ աւագ ներկայացուցիչ և ապա՝ նոյն միջոցին՝ քաղաքապետին հանգուցեալ Նրեմիա Արծրունու հրաժարուելուց յետոյ մի քանի ժամանակ (մի տարի և կէս) վարեց քաղաքապետի պաշտօնը:

1869 թ. սկզբում, երբ մի խումբ անձանց ցանկութիւն յայտնեց Թիֆլիզում հիմնել ուսումնարան օրիորդաց, Նիկողայոս Ալադաթեանը հանդիսացաւ այդ խմբի պարագլուխներից մինը: Նորա մօտ բազմիցս սոքա հաւաքվում էին ուսումնարանի հաստատութեան համար խորհրդածութիւնք անելու, նորանից միշտ յորդորներ ու քաջալերութիւն լսելով Թիֆլիզի հասարակութեան անկասկած համակրութեան մասին ձեռնարկած գործի վերաբերութեամբ:

Նորին Բարձր Սրբազնութիւն Մակար Արքեպիսկոպոսը՝ ճանաչելով նորա վարկը Թիֆլիզի հասարակութեան առաջ, բարեհաճեցաւ նշանակել նորան ևս խնամակալ նորահաստատ Սբ. Գայիանեան ուսումնարանի, յուսալով որ նա՝ ստանձնելով այդ կոչումը կշտապէ յորդորելու Թիֆլիզի հասարակութիւնը նիւթականապէս օգնելու այդ ուսումնարանին: Նորին Սրբազնութեան յոյսերը ի դերեւ չեւան: Ն. Ալադաթեանը ջերմ սիրով հոգում էր ուսումնարանի նիւթական միջոցների համար և աշխատում էր այդ ուսումնարանի շուրջը բոլորելու Թիֆլիզի մէջ գտնուող հայ երիտասարդներին:

Բայց Ն. Ալադաթեանի մասնակցութիւնը ուսումնարանի

գործերի մէջ միայն եղաւ այդքան, որովհետեւ անձնական գործերը և ի վերջոյ անձնական դժնդակ տկարութիւնը թոյլ չտուին հանգուցելոյն աւելի արդիւնաւոր անել իւր անձը այդ ուսումնարանին: 1875 թուականի Յուլիսի 25-ին նա վախճանեցաւ Թոքախտից և թաղուեցաւ Հավլաբարի հանգստարանում:

Մի քայէլ ի աւթեան Գուլուլեանը վերջացնելով ուսումը Մոսկվայի Համալսարանի իրաւաբանական բաժնում, 1868 թ. եկաւ Թիֆլիզ և վարում էր հաշտարար դատաւորի կանդիդատի պաշտօնը: 1869 թ. երբ ուսումնարանի հաստատութեան գաղափարը արդէն հասած էր, նորան իրագործելու համար հաստատողները մի ամենամեծ դժուարութեան հանդիպեցան. այն է՝ շատ դժուար էր այն ժամանակ գտնել Թիֆլիզի մէջ մի հայազէտ օրիորդ, որ յանձն առնէր ուսումնարանի մէջ վարժուհւոյ պաշտօնը: Այն ժամանակ Տ. Փալըի ուսումնարանում աւարտողներից մէկը, որ միւսնոյն ժամանակ լաւ հայազէտ էր, օրիորդ Մարիամ Նահաբունեանը, թէպէտ շատ էր ցանկանում ստանձնել իրան առաջարկած պաշտօնը, բայց ծնողները հակառակում էին: Մ. Գուլուլեանը յանձն առաւ յորդորելու օրիորդաց ծնողացը թոյլ տալու օրիորդին ընդունելու այդ պաշտօնը և նորան այդ յաջողեցաւ: Բացի այս ծառայութեանը յօգուտ ուսումնարանի Մ. Գուլուլեանը առաջին տարին ուսուցանում էր աշակերտուհիներին, երգեցողութիւն: Բայց Մ. Գուլուլեանը շուտով պէտք է թողնէր այդ դասերը և բոլորովին հեռանար Թիֆլիզից, որովհետեւ պաշտօնական գործերով նա տեղափոխուեցաւ Գորի: Նա վախճանեցաւ Գուլէթում 1877 թ. հարինքից:

Միքայէլ Շադինեանը 1854 թ. որք երեխայ 14 տարեկան հասակում Քիֆլիզի գնացել էր Ս. Պետրբուրգ պ. Սողոմոն Սալամբէկեանի հետ, որ այստեղ նորան յանձնել էր մի գերմանացու, որի տան մէջ Շադինեանը մնաց մօտ կէս տարի: Գերմանացին տեսնելով, որ երեխայի համար ոչ ոք հոգս չէ քաշում և ոչ ոք նորան նորա սնունդի և պահպանութեան համար փող չէ վճարում, յայտնել էր տեղական ոստիկանութեան այս եղելութեան մասին և ոստիկանութիւնը մտադիր էր 14 տարեկան պատանուն ուղարկել հայրենիք: Այս եղելութեան մասին տեղեկանալով այն միջոցին Ս. Պետրբուրգում գտնուող պ. Յովհաննէս Բաբայեան Քաթանեանը խնդրում է ոստիկանութիւնից իւրեան յանձնել երեխային ուղարկելու հայրենիք: Ստանալով այդ թոյլտուութիւնը տանում է և իւր մօտ է ընկնեցնում, մինչև որ յաջողում է նորան պատրաստել և ընդունել տալ Տէխնոլոգիական Ճեմարանի չորրորդ դաստանդը: Միքայէլ Շադինեանը աւարտելով իւր ուսման շրջանը այդ Ճեմարանում, 1860 թուակ. գալիս է Քիֆլիզ մեծամեծ յոյսերով, թէ կարող է գործի անցնել իւր ստացած գիտութիւնը հայրենիքի մէջ: Տարաբաղդարար երիտասարդը խաբւում է: Նա ձեռք է զարկում մասնաւոր գործի: 1869 թուակ. վերջերում մեծ համակրութեամբ յանձն առաւ իրան առաջարկած Ռուսաց լեզուի դասերը Սբ. Գայիանեան ուսումնարանում, ուր 2 տարի ձրի վաստակելուց յետոյ տեղափոխվում է Ազուլիս ազգային ուսումնարանի Ռուսաց լեզուի ուսուցչութեան պաշտօնով: 1873 թ. նա վախճանեցաւ Ազուլիսում թոքախտից:

Նոյեմբերի 28-ին, գիշերուայ ժամը 10-ին վախճանեցաւ Քիֆլիզի մասնաւոր Բէալական ուսումնարանի հիմնադիր և Սուրբ Գայիանեան Հայ Օրիորդաց Միջնակարգ Ուսումնարանի վարչութեան անդամ միանգամայն և ուսուցիչ — Գաբրիէլ Սարգսեան Թաւաքաւեանը *):

Հանգուցեալը ծնել էր Ազարում, 1848-ի նոյեմբեր ամսին: Նորա ծնողաց միջոցները թոյլ տուին եօթնամեայ Գարիէլին ուղարկելու Մոսկվա պրօֆէսոր Դավիդովի մօտ, ուր սա մի քանի տարի մնալով պատրաստվեցաւ Ազարեան Ճեմարանի չորրորդ դաստան համար, ուր և ընդունվեցաւ: Դավիդովի մօտ անցուցած տարիները միշտ առանձին սիրով յիշում էր հանգուցեալը. ըստ որում, ըստ իւր ասութեան, այնտեղ՝ այդ պատուական ընտանիքի մէջ, նա սովորեց տոկունութեան և աշխատանքի և այդ յատկութիւնները պահեց մինչև իւր վերջին շունչը: Նոյն ընտանիքը սերմանեց մատաղ սրտի մէջ ամենաազնիւ ձգտումներ, որոնք հանգուցելոյ նշանաբանն էին և որոնց հաւատարիմ մնաց մինչև անգամ իւր կարճատե կեանքի ամենադառն րոպէներում:

Ազարեան Ճեմարանում Գաբրիէլը մնաց երեք տարի և աւարտեց իւր ուսման ընթացքը 1867-ին: Կը վկայեն նորա բոլոր ընկերները, որ հանգուցելոյ նման աշխատասէր, ջանասէր և առ հասարակ պարապող աշակերտ Ճեմարանը սակաւ է ունեցել: Նա պարապում էր անդադար և որպէս զի իւր ընկերները չխանգարեն՝ մանում էր Ճեմարանի յետ ընկած սենեակներին մինի մէջ: Նա պարապում էր ոչ միայն իւր դասերով, այլ գլխաւորապէս հին և նոր լեզուներով, որ ուսել էր Գաւիդովի մօտ: Իւր սոկունութեամբ նա այնքան առաջադիմու-

*) Այս մահացուցակը հանած է «Մեղու Հայաստանի» լրագրի 1877 թուականի Դեկտեմբերի 10-ը № 42-էջ:

Թիւն արեց լեզուագիտութեան մէջ, որ հիմնաւոր ուսումնասիրեց — Յունարէն, Լատիներէն, Ֆրանսերէն, Գերմաներէն և մասամբ էլ Անգղիերէն և Իտալերէն լեզուները: Շատ հմուտ էր նաև Ռուսերէնի և Հայերէնի մէջ:

Ճեմարանից դուրս գալով նա կամեցաւ շարունակել իւր ուսման ընթացքը Պետերբուրգում, այդ պատճառով ուղևորվեցաւ Պետերբուրգ և մտաւ համալսարանի իրաւագիտական մասը:

Այստեղից սկսվում է նորա դժուարաքարշ կեանքը: Ընտանեկան նեղ հանգամանքները իւր ծնողաց անձեռնհաս կացուցին կանոնաւորապէս և բաւականաչափ դրամ ուղարկելու, որով ուսանող Գաբրիէլը կառավարվէր, ուստի երեք տարի ամենայն տեսակ զրկանք, նեղութիւն, քաղց և ծարաւ կրելուց յետոյ ստիպվեցաւ թողնել համալսարանը և դիմեց մասնաւոր դասերի, որ տեւեց երկու տարի. բայց ի՞նչ պէտք է լինէր խեղճ անյայտ ուսանողի վարձը այդ դասերից — այդ հասկանալի է:

Չնայելով իւր այդ նեղ դրութեան տոկուն և հաստատամիտ երիտասարդը 1872-ին համալսարանում հարցաքննութիւն տուեց Ֆրանսիական լեզուի ուսուցչութեան իրաւունք ստանալու համար և մեծ յաջողակութեամբ ստացաւ այն:

Այս հանգամանքը միանգամայն փոխեց հանգուցելոյ դրութիւնը: Նոյն տարին նա ստացաւ Պետերբուրգի երրորդ և հինգերորդ գիմնազիօնների վերատեսուչներից հրաւեր Ֆրանսիական լեզուի դասերը ընդունելու: Նա ընդունեց հինգերորդ գիմնազիօնի դասերը և ապա՝ զինուորական երրորդ գիմնազիօնը բացուելուց յետոյ — հրաւիրվեցաւ և այնտեղ ուսուցիչ Ֆրանսիական լեզուի:

Այստեղ եղած ժամանակ նա գրեց մի ընդարձակ շարագրութիւն, որ քննութիւն էր Ֆրանսիական լեզուի բոլոր ձեռնակների: Այս գրութիւնը տպագրվեցաւ և սորա համար նա արժանացաւ մանկավարժի կանդիդատի կոչման:

Ուսաւորութեան նախարարի նախկին օգնական պ. Գեյնեանի առաջարկութեամբ և առանձին խնդրանք հանգուցեալը յանձն առաւ վերջին ժամանակ և իշխան Օլդենբուրգսկու Օրիորդաց ինստիտուտում Ֆրանսիական լեզուի դասեր:

Այս յաջող հանգամանքները չգրաւեցին նորան, նա ցանկացաւ ներգործել Հայոց մէջ: 1875-ի նոյեմբերին եկաւ Թիֆլիզ և պ. Յ. Մելիք-Բեգլարեանի հետ գնեց պ. Ամիրադեանի ուսումնարանը և սկսեալ 1876-ի յունվարի 7-ից մինչև մահը ամենայն արիաջանութեամբ աշխատեց նորա վերայ և իւր ընկերոջ հետ ի միասին երկամեայ կարճ միջոցում կանոնաւորեց ուսումնարանը: Հանգուցելոյ սէրը դէպի գործը այնքան մեծ էր, որ հասարակութիւնը մեծ սպասելիքներ ունէր նորանից. բայց աւա՜ղ, չքացաւ հասարակութեան այդ քաղցր յոյսը, զրկվեցանք մենք մի գուժունեայ մշակից:

Հանգուցեալը 1876-ի յունվարի 14-ին սկսեց իւր ձրի դասատուութիւնը և Գայիանեան ուսումնարանում և մեծ ջերմեռանդութեամբ շարունակեց այն մինչև իւր մահը: Նորա աշխատանաց արդիւնքը ուսումնարանում այնքան մեծ էր և նորա եռանդը այնքան ազնիւ, որ բոլորեքեան ամենայն իրաւամբ պարծենում էին այդպիսի գործունեայ և արգասաւոր ուսուցչով: Չկայ այժմ այդ պարծանքը և ամբողջ ուսումնարանը սգում է ամենայն անկեղծութեամբ իւր անդառնալի կուրուստը:

Նոյեմբերի 11-ին մեր սիրելի բարեկամ Գաբրիէլը հիւանդացաւ ծաղկով և չնայելով իւր ընկերակցի և նորա ազնիւ մօր միանգամայն մայրական խնամոց, անհնարին եղաւ ազատել ողորմելոյն մահու ժանիքներից. մահը խլեց նորան մեզանից 29 տարեկան ծաղիկ հասակում:

Նոյեմբերի 30-ին կատարվեցաւ հանգուցելոյ թաղման հանդէսը ի ներկայութեան նորա ընկերակիցների: Ս. Պատա-

բազից յետոյ հանգուցելոյ դագաղը դուրս բերին Մոլնու գաւիթը, ուր Գայիանեան ուսումնարանի Հայոց լեզուի ուսուցիչ պ. Աւետիք Նզեկեանը խօսեց հետեւեալ գեղեցիկ սրտաշարժ ճառը, որ խոր տպաւորութիւն գործեց բոլորի վերայ:

«Ով նուիրական բանաստեղծ, ճշգրիտ ես սահմանել մարդու կեանքը վաղանցուկ ստուեր կոչելով: Նրկու շաբաթ առաջ լի էր կեանքով, լի էր յուսով. իսկ այսօր այլ եւս չէ. փչեց մահուան ցուրտ շունչը՝ հանգաւ նորա կեանքի ճրագը, փոշի դարձաւ յուսոյ կայծը, և ահա նորանից միայն այս տխուր մնացորդը որ միայն մի բուռ հող է պահանջում իւր համար և մի քանի կաթիլ բարեկամի արտասուք:

Այնիւ ընկեր ընկերներիդ, անկեղծ բարեկամ բարեկամներդ, ազգասէր ոգի՝ նուիրուած քո սիրելի Հայ ազգիդ, քո յիններիցդ ո՞վ էր կարծում թէ դու յանկարծ կյափշտակուիս իրենցից. թէ քո անոյշ աչքերդ, ուր իմաստութիւն էր փայլում ու սէրդ վառվում, կփակեն այդպէս շուտ իրենց արտեանունքը յաւիտենական թմրութեան ծոցը:

Մեծ էր քո յոյսդ, ուսումնաստենչ պատանի, երբ գիտութեանց սերմիկները բեղմնաւոր մաքիւ մէջ ընդունած՝ երախտագէտ ու շնորհակալ սրտով դուրս էիր դալիս Լազարեան ճեմարանի սեամբից և ուղեւորվում կայսերութեան մայրաքաղաքը, որ այնտեղ աճեցնես նոյն սերմիկներն ու հասցնես ատենք արդիւնք տալու: Մեծ էր քո յոյսդ, իմաստասէր ուսանող, երբ նիւթական խիստ կարօտութեանդ դարման տանելու համար՝ անխոնջ վազում էիր տանից տուն՝ դասեր էիր տալիս և հարազատ քրոյնքովդ վաստակած դրամիկներովը սեպհական ուսմանդ պէտքն էիր լցուցանում, եւրոպական հին և նոր ձոխ եզուններով հարստացած քաջուսումն էիր հանդիսանում, ման-

կալարժական կանդիտատի կոչումն էիր առնում, և այն մեծ քողաքում հրաւիրվում էիր ռուս գիմնազիոններում Ֆրանսիական պերճ լեզուն դասախօսելու: Բայց այդ չէր քո սրտիդ իսկական բաղձանքը. ազգասիրութիւնը քեզ ներքուստ դրդում էր և դու դարձրիր երեսդ դէպի հայրենի հորիզոնները. եկար հասար:

Մեծ էր քո յոյսդ, ազգասէր գործող, երբ հիմն դրիր ուսումնարանիդ և լռելեայն ուխտեցիր հաւատարիմ մնալ հայաշունչ հողուդ և քեզ հնարաւոր եղածին չափ առաջն առնել այն չարիքի, որ սպառնում էր Հայի յոյսը իւր նորածիլ բողբոջների մէջ չորացնել:

Մեծ էր քո յոյսդ, անձնանուէր մշակ, երբ ձեռք էր տալիս քեզպէս հայրենասէր հողուվ ներշնչուած ձրիավաստակ խմբին՝ որ հիմն է դրել այն հաստատութեան՝ որից հարազատ մօր հետ հարազատ դաստիարակ է ընծայվում հայ մանկանը:

Այո՛, մեծ էին քաջայիշատակ հանգուցեալի յոյսերը, բարեգութ յուզարկաւորք, և իւր արբակամութիւնը լի ու լի երաշխաւորում էր յառաջ գալիք ցանկալի արդիւնքին. բայց դառն հարուածը կտրատեց նորա յուսոյ թերեւր և մենք նորան կորցրինք մէկ իբրեւ բարեկամ, և մէկ իբրեւ ազգապէր գործող. և այդ երկու բարեմասնութեանց մէջ եւս գերազանց էր նա. Բայց վաղ անցաւ ստուերի նման: Նա բոլորել էր միայն իւր քսան և իննը տարին:

Այս, խեղճուկ երիտասարդ, ես ինչպէս ասեմ քո այն ցաւդ՝ որ դառն է քան ամէն ցաւ. դու պանդուխտ էիր այստեղ. քեզ համար աշխարհիս երեսին միայն մնացած քո սրբտիդ հատորները քո մայրդ ու քոյրդ քեզ մօտ չէին. դու ասանջում էիր սոսկալի կերպով և թունաւոր հիւանդութիւնը որ քեզ դրկել էր՝ արդելում էր բարեկամներիդ, ընկերներիդ քեզ տեսութիւն դալու ու բարեկամութեան անոյշ ձայնով անտանելի վիշտդ փոքր մի թեթեւացնելու, միայն քո գործա-

կից ընկերոջդ բարեպաշտ ու գորովագութ մօրը ներուած էր մայրախնամ սէր ու խնամք քեզ ցոյց տալու, ու բժիշկներիդ այցելութիւնը միայն երբեմն երբեմն հառաչալից սենեակիդ ամայութիւնը կոտորում: Այդ սոսկալի բոպէներիդ մէջ քո կարօտակէզ սիրտդ չզովացաւ մօրդ քաղցրիկ որդեգորով ձայնը գէթ մի անգամ լսելով: Բայց սակայն դու խիստ խիստ յիշում էիր նորան. վերջապես երևեցաւ նա աչքիդ, և դու զարմանում էիր թէ՛ «ինչպէս, մայրս հօ մեռած չէ որ աչքիս է երևում» ասում էիր: Ո՛հ, խղճալի որդի, զրկուած ընկեր և թշուառ պանդուխտ, այդպէս խմբիցի դու մահուան դառն դառն լեղին:

Ի՞նչպէս ողբալի բան, որ այնքան սիրելի և պաշտելի վարժապետիցդ որբացած սանուհիներդ հարկից բռնադատուած չեն համարձակիլ գալ գէթ այս տխուր մնացորդիդ իրեն արժանաւոր յարգանքը սիրաբար մատուցանել ու մի ջերմիկ արտասուք կաթեցնել դադաղիդ վերայ: Բայց անմահ հոգի, քո յիշատակդ անկեղծ կմնայ նոցա փափկիկ սրտերի և երախտագէտ մտքի մէջ: Ա՛խ, չէ՛. այդ կողմից դու մեռած չես. քո յիշատակդ նուիրական է: Ոչ միայն այն անմեղիկ կոյսերը, որոնց լեզուն դու վարժեցնում էիր Ֆրանսերէնի փափկահնչուն բառերը արտասանելու և միտքը բաց անում նորա մէջ զանձուած իմաստութիւնը իրենց մէջ ներընդունելու, ոչ միայն այն անմեղիկ կոյսերը, ասում եմ, պիտի անմոռաց քեզ իրենց մտքի մէջ պահեն, այլ և մենք, քո ընկերներդ ու բարեկամներդ, նախանձաւոր պիտի լինինք հեղութեանդ ու խոնարհութեանդ, իմաստութեանդ ու գործունէութեանդ, հայրենասէր գոյթ ու ազգասէր նախանձիդ հետևող լինելու, և այդպէս քո հոգուդ թանկագին առաքինութիւնները միշտ արծարծուած պահելու մեր յիշողութեան մէջ:

Խնկելի և պաշտելի են յաւիտեան հայրենասէր ոգիները: Գնա՛ միսիթարուած օրհնեալ ոգի, սգաւոր Հայրենիքը

ադդէն դրօշմեց իւր յիշատակաց արձանագրքի մէջ քո անունդ և Հայոց մանուկները կը յիշատակեն նոյնը ընդ միշտ քո բռնած ճանապարհիդ վերայ դեգերելով»:

Կիւրակէ, դեկտեմբերի 4-ին Գայիանեան ուսումնարանի բոլոր աշակերտուհիները, վարժուհիները, ուսուցիչները և խնամակալները ներկայ եղան Մողնու եկեղեցում հանդիսաւոր պատարագին և հոգեհանգստին: Ներկայ էին նաև հանգուցելոյ ուսումնարանի աշակերտները իւրեանց ուսուցչաց խմբով և մեծ բազմութիւն նորա ընկերաց և բարեկամաց: Ողորմելին չունէր այստեղ ոչ մի ազգական. նորանից հեռու էր նաև նորա դաւաքարչ մայրը, որին որդիական ջերմ սիրով սիրում էր հանգուցեալը. նորանից հեռու էին նորա քոյրերը, որոնք կորցրին իւրեանց միակ եղբօրը:

Հոգեհանգստեան ժամանակ Գայիանեան ուսումնարանի կրօնուսոյց արժ. Արիստակէս հայր Բէնքլեանը մի քանի խօսք ասաց հանգուցելոյ գործունէութեան վերաբերութեամբ մանկավարժական ասպարիզում:

Հոգեհանգիստը վերջանալուց յետոյ Գայիանեան ուսումնարանի վարչութիւնը հրաւիրեց հանդիսականներին ուսումնարանի դահլիճը մի մի թաս սուրճ վայելելու:

Բոլորի ուշադրութիւնը դարձաւ դահլիճի պատի վերայ ծաղկեայ պսակի մէջ զետեղուած հանգուցելոյ լուսանկար պատկերի վերայ:

Մնջեա, աղնիւ հոգի, քո յիշատակը անմոռաց կմնայ քո բոլոր ընկերների և աշակերտեալների սրտերի մէջ:

Ա. Ն.

Հանգուցեալը թաղուեցաւ Թիֆլիզի Հաւաքարի գերեզմանատան մէջ:

ՅԵՒԵԼ ՈՒՆԾ

187^{8/9} ուսումնական տարուայ ընթացքում վարչութիւնը իւր արձանագրութիւններից և վճիռներից կազմեց ուսումնաբանի ոգւոյն համեմատ մի կանոնադրութիւն, որ Ն. Բ. Սրբազնութեան տեղոյս վիճակաւոր Առաջնորդ Գաբրիէլ Արքեպիսկոպոսի բացակայութեան պատճառով, անմիջապէս ուղարկուեցաւ. նորին Վեհափառութեան Կաթողիկոսին ամենայն Հայոց, հետեւեալ գրութեամբ:

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ԳԷՈՐԳԱՅ ՍՐԲԱԶԱՆ
ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ի վարչութենէ Սրբոյ Գայիանեան Հայ Օրիորդաց
Միջնակարգ Ուսումնարանի,

Խնդիր:

Տեսեալ զկարեւորութիւն ազգային բարեկիրթ դաստիարակութեան օրիորդաց Հայոց քաղաքիս և զհարկ ուսման նոցա՝ յորմէ զըկեալ առ օտարս դիմէին, ձեռն արկաք յամի հազար ութ հարիւր վաթսուն և ինն յեօթն ու տասն Յուսիս ամսոյ ի հաստատութիւն Սրբոյ Գայիանեան Միջնակարգ

Ուսումնարանիս՝ ըստ հրահանգաց ուսումնարանաց հաստատելոց ի Վեհափառութենէ Ձերմէ: Թէպէտ և յսկիզբն հաստատութեան նորին պակասէր մեզ բազում ինչ՝ այլ սակաւ առ սակաւ խելամուտ եղեալ և այլոց օգտակարութեան գործոյն և արդասեացն յորս առ յապալս վայելելոց էին, սատարք և օգնական եղեն մեզ, ուստի օժանդակութեամբ նոցա և անվարձ աշխատասիրութեամբ սկզբնապատճառ եղելոցն՝ զարդիս դտանին ի նմին առաւել քան զերկերիւր աշակերտուհիք, ոչ միայն ի քաղաքէս, այլ և ի կողմանց կողմանց հայաբնակ տեղեաց:

Ուսումնարանս՝ որ արդ ի ժամաբակ Մուղնի Նկեղեցւոյ դտանի, նախ քան զկառուցումն շինութեանս՝ առանձին ի տան ուրեք զետեղէին հարիւրով չափ աշակերտուհիք՝ մինչև ցհազար ութ հարիւր եօթանասուն և հինգ. յիտ այնորիկ տեսեալ ժողովրդականաց Նկեղեցւոյն զարդիւնս դաստիարակութեան և յառաջադիմութեան ուսումնարանիս՝ կառուցին ըզշինութիւնս զայս ի նմին ամի յեկեղեցապատկան դրամոց հրամանաւ Սինօղի. այլ քանզի տարոջէ ի տարի բազմանային աշակերտուհիք և անձուկ էր տեղին՝ հարկ եղև մեզ յանցելում ամի և յայսմ իսկ կրկին ընդարձակել զշինութիւնս ի դումարէ անտի մերմէ, և ծախեցաք ի նա ուրբիս ութ հազար, յորում արդ զետեղեալ են աշակերտուհիք: Բաժանեալ է ի հինգ դասարանս, յերկուս պատրաստականս և յերիս զուգընթացս. են ի նմին ուսուցիչք տասն և հինգ և վարժուհիք տասն և երեք ըստ իւրաքանչիւր դասարանաց, յորոց և բազումք դասախօսեն. հինգ յուսուցչաց և ութ ի վարժուհեաց վարձատրին ի դրամոց հաւաքելոց ամ ըստ ամէ ի թոշակաւոր աշակերտուհեաց և ի նուիրատուութենէ ազգասէր անձանց, իսկ այլք ի նոցուց ձրի աւանդեն զուսումն:

Քաջ իսկ յայտ է մեզ բաղձանք Ձեր՝ զե ցանկայք լսել

միշտ զյառաջադիմութենէ ուսումնարանաց, զորոց կախեալ կայ պայծառութիւն եկեղեցւոյ և ազգիս մերոյ, և հրձուիլ այնու վասնորոյ և մեք փութացեալ ծանուցանել զայն ՚ի մխիթարութիւն Վեհափառ Հօրդ՝ զայս նաև պարտ վարկաք յայտնել ՚ի գիտութիւն Մեծի Հայրապետիդ, զի ՚ի տարւոյս բոլորի տասնամեայ հաստատութիւն ուսումնարանիս, և մեք ՚ի խրախոյս և ՚ի յորդոր ժողովըդեան ՚ի ճահ համարեցաք կատարել զտասնամեայ տարեդարձ նորին յսկիզն Հոկտեմբերի ամսոյ, ուստի ընդ սմին առաքելով Վեհափառութեանդ Զերում՝ զկանոնադրութիւն ուսումնարանիս խնդրեմք խոնարհաբար, զի ակնարկեալ յայն հաճեալք հաստատել զնոյն առ ՚ի տպագրութիւն, զոր հանդերձեալ եմք ՚ի լոյս ընծայել ընդ տասնամեայ պատմութեան ուսումնարանիս և ընդ ծրագրի նորին կարգեալ ՚ի միում մատենի վասն այնր աւուր:

Ս անորոյ խնդրելով զհրաման Վեհափարութեանդ սակս կատարման հանդիսի տասնամեայ տարեդարձի ուսումնարանիս և զօրհնութիւն Զեր երկնաձիր ՚ի յաւերժ հաստատութիւն նորին, մատչեմք շնորհապարտ սրտիւ ՚ի համբոյր Սրբոյ աջոյ Աստուածարեալ Հայրապետիդ՝ ակն ունելով ՚ի մօտոյ հաճութեան և հրամանաց Զերոց:

Զերումդ Վեհափառութեան ամենախոնարհ որդիք
(Ստորագրութիւնք):

Ի պատասխանի այս գրութեան վարչութիւնս ստացաւ Սրբոյ Եջմիածնի Սինօդի կառավարչական մասնից հետեւեալ գրութիւնը:

Վարչութեան Գայիանեան Հայ Օրիորդաց Միջնակարգ ուսումնարանի Տփխիսոյ:

Բնկալեալ զինդիր ձեր զտողեալն ՚ի 27 Սեպտեմբերի սոյն

ամի № 10, Վեհափառ Կաթողիկոսն ամենայն Հայոց ուրախութեամբ սրտի հաճեցաւ թոյլատրել Վարչութեանդ կատարել զտասնամեայ տարեդարձ ուսումնարանիդ պատշաճաւոր հանդիսիւ:

Իսկ որ ինչ վերաբերի առ առաջարկեալ ՚ի ձէնջ Կանոնադրութեանն, զայն յետ յակն արկանելոյ նորին Վեհափառութեան, ունի տնօրինել զարժանն:

Իսկականի վերայ ստորագրած է՝

Անդամ Սինօդի Ներսէս Եղիսիպոպոս:

Ի 8 Նոյամբերի 1879 ամի,

№ 2654.

Սորա հիման վերայ վարչութիւնը նշանակեց 1879-ի Նոյեմբերի 18-ին Տ ա ս ն ա մ ե ա կ ի հանդէսը, իսկ Կանոնադրութեան և նախագծերի տպագրութիւնը յետաձգուեցաւ:

Վարչութիւնը կամենալով մի որ և է կարգադրութեամբ յայտնել իւր լիաբերան շնորհակալութիւնը ուսումնարանի Գրխաւոր Կառավարիչ Արժանապատիւ Յարութիւն աւագ քահանայ Սուգանաճեանին, նորա տասնամեայ ըստ ամենայնի արդիւնաւոր և խաղաղ կառավարութեան համար՝ դիմեց առանձին գրութեամբ Բ. Սրբազան Գաբրիէլ Արքեպիսկոպոսին, խնդրելով նորա միջնորդութիւնը առ Վեհափառ Կաթողիկոսը մինչնաւոր վարձատրութեան համար: Վարչութիւնը աներկբայ է, որ նորին Վեհափառութիւնը քնկատար է թողնելու նորա խնդիրը, միանգամայն և Սրբազան Առաջնորդի միջնորդութիւնը մի անձնի համար, որ արժանի է ամենամեծ պարգևների և անսահման երախտապարտ շնորհակալութեան իւր անբիծ գործունէութեամբ յօգուտ Ազգի և Եկեղեցւոյ:

Սրբազան Առաջնորդը ամենայն սիրով ընդունեց Վարչութեան գրութիւնը և փութաց իւր գրութեան հետ ի միասին առաքել ըստ պատկանելոյն:

Ահա՛ և Վարչութեան թուղթը.

ՆՈՐԻՆ ԲԱՐՁՐ ՍՐԲԱՋՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ԳԱՔՐԻԷԼԻ ԱՐԳ-
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ՀԱՅՈՑ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԻՄԵՐԵԹԻ.

Ի վարչութենէ Սրբոյ Գայիանեան Հայ Օրիորդաց Միջ-
նակարդ Ուսումնարանի.

Խ ն դ ի Ր .

Յայտ իսկ է Սրբազնութեան Ձերում զի Միջնակարդ Ու-
սումնարանս Սրբոյ Գայիանեան՝ յօրէ անտի հաստատութեան
իւրոյ քայլ առ քայլ ՚ի պայծառութիւն հասեալ՝ բազմապա-
տիկ զարդիւնս մատոյց ազգիս, դաստիարակելով ՚ի ծոց իւր
զհայացի օրիորդս. ուստի և մեք առ ՚ի յայտ յանդիման կա-
ցուցանելոյ եթէ քանի շահաւէտք եղն ճգունք քրտանց մե-
րոց՝ և առ ՚ի յորդորելոյ զազգ մեր ՚ի սոյն այս գործ պան-
ծալի և գեղեցիկ՝ հանդերձեալ եմք կատարել զտասնամեայ տա-
րեդարձ նորին յառաջիկայ յութ և տասն նոյեմբեր ամսեան:

Սայկայն մեք՝ որ ստանձնեալք պաշտամամբս այսու զամս
տասն ՚ի սոյն գործ դաստիարակութեան ազգիս պարապիմք,
վկայեմք ընդ մի բերան՝ զի ՚ի ձեռն զլիաւոր կառավարչի ու-
սումնարանիս բարեկրօն Տէր Յարութիւն աւագ քահանայի
Սուզանաճեան ուսումնարանս յայս պայծառութիւն եհաս, որ
ամենայն ջանիւք հետևող լեալ այնմ առանց տրոց և առանց
իրիք ակնկալութեան օրինակ կացոյց զանձն մեղ, որ և զոյգ

հասակին ունելով համեստ բարս և անսգիւտ վարս՝ արդարեւ
հովիւ քաջ և արժանաւոր եղև ՚ի կռիւման և ՚ի պաշտամանս
գնելով զանձն իւր ըստ Փրկչական բանին ՚ի վերայ մանկուոյ
ազգիս:

Վասնորոյ զնոյն զինքն զբարեկրօն Տէր Յարութիւն ա-
ւագ քահանայ Սուզանաճեան, զգլխաւոր կառավարչի ուսում-
նարանիս հանդերձ վկայութեամբ մերով յանդիման կացուցա-
նելով Սրբազնութեան Ձերում՝ խնդրեմք խոնարհաբար՝ զի և
Դուք հաճեսցէք ըստ ճշմարիտ վկայութեան մերում առաջի
առնել զինքն Վեհափառ Հայրապետի ամենայն Հայոց՝ և միջ-
նորդել զի ըստ արդեանց իւրոց ՚ի պաշտամանս երևելի ըն-
ծայիւք վարձատրեսցէ զնա ՚ի փոխարէն վաստակոց իւրոց, վասն
աւուր հանդիսի տարեդարձի ուսումնարանիս, որով լիուլի
վարձատրեալք համարիմք մեք:

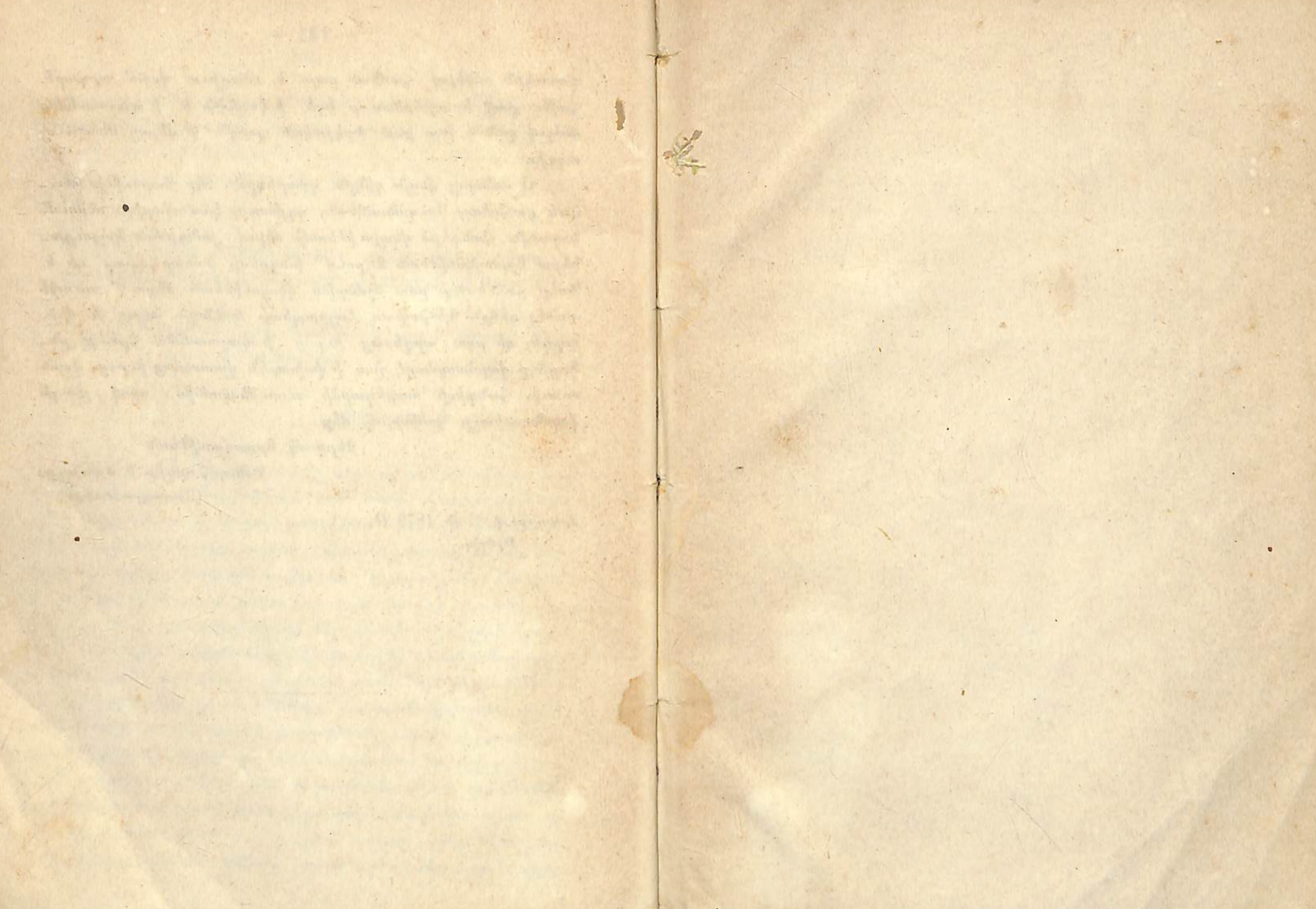
Ձերումդ Սրբազնութեան

Խոնարհ որդիք և ծառայք:

(Ստորագրութիւնք):

Հոկտեմբերի 27-ին 1879 թ.

Թեֆլիզ.



93

94/108 506

481

0013

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0247751

